

**รายงานการติดตามการลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ
ผลกระทบต่อชุมชน สิ่งแวดล้อม และการละเมิดสิทธิมนุษยชน (Volume 2)**

ผู้เขียน

คณะทำงานติดตามการลงทุนข้ามพรมแดน
(Extra-Territorial Obligations: ETOs Watch)

พิมพ์ครั้งแรก

คณะทำงานติดตามการลงทุนข้ามพรมแดน
(Extra-Territorial Obligations: ETOs Watch)

กรกฎาคม 2566

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ

ISBN

จัดทำโดย

คณะทำงานติดตามการลงทุนข้ามพรมแดน
(Extra-Territorial Obligations: ETOs Watch)

666 ถ.เจริญนคร แขวงบางลำภูล่าง เขตคลองสาน กรุงเทพฯ 10600

email: webmaster@snf.or.th

website: <http://www.snf.or.th>

พิมพ์ที่: หุ่นส่วนสามัญ โค-ชยัน มีเดีย ทิม เลขที่ 313 ตำบลแม่เหียะ
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัด เชียงใหม่

บทนำ

เข้าสู่ปีที่ 6 แล้ว นับตั้งแต่เดือนธันวาคม 2559 ที่คณะทำงานติดตามความรับผิดชอบการลงทุนข้ามพรมแดน หรือ Extra-Territorial Obligation Watch Coalition หรือเรียกสั้น ๆ ว่า ETOs Watch Coalition เครือข่ายซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันขององค์กรพัฒนาเอกชนและภาคประชาสังคม 5 องค์กร ได้แก่ เสมลิกขาลัย กลุ่มเสรีภาพแม่น้ำโขง องค์กรแม่น้ำนานาชาติ Earth Rights International (ERI) และมูลนิธิศูนย์ข้อมูลชุมชน เพื่อติดตามสถานการณ์ด้านการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมในประเทศเพื่อนบ้านของไทย

การจัดทำรายงานการติดตามการลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ: กรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนและผลกระทบต่อชุมชนฉบับนี้ มีขอบเขตเนื้อหาไม่เกินเดือนพฤษภาคม 2566 โดยจะให้ความสำคัญในแง่ของความคืบหน้าและพัฒนาการของโครงการต่าง ๆ ที่คณะทำงานได้ทำงานติดตามตรวจสอบมาอย่างต่อเนื่อง โดยยังคงเน้นเฉพาะกรณีศึกษาหรือโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในกลุ่มประเทศภูมิภาคแม่น้ำโขง หรือเรียกอย่างเข้าใจง่าย คือ กลุ่ม CLMV (Cambodia-Laos-Myanmar-Vietnam) ที่ส่งผลและอาจส่งผลกระทบต่อ หรือมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นด้านสิทธิมนุษยชน รวมถึงผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งหมด 21 กรณีศึกษา โดยสามารถแบ่งเป็นรายประเทศได้ดังต่อไปนี้

สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา จำนวน 8 โครงการ ได้แก่ โครงการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติและท่อขนส่งก๊าซอ่าวเมาะตะมะ ภูมิภาคตะนาวศรี เมียนมา (โครงการยาดานา, โครงการเยตากุน, และโครงการซอดัก้า) โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำฮัตจี รัฐกะเหรี่ยง โครงการเหมืองแร่ดีบุกเฮงดา เมืองมยิตตา ภูมิภาคตะนาวศรี โครงการเหมืองถ่านหินบานซอง เขตเมืองมยิตตา ภูมิภาคตะนาวศรี โครงการโรงปูนซีเมนต์และโรงไฟฟ้าถ่านหินตำบลใจมียอ เมืองเมาะลัมยี่ รัฐมอญ โครงการทำเรื่อน้ำลิกและเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย เมืองทวาย ภูมิภาคตะนาวศรี โครงการปรับปรุงถนน

Introduction

สองช่องทางเชื่อมต่อระหว่างเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย - ด่านพุน้ำร้อน จังหวัดกาญจนบุรี และโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเมืองเย รัฐมอญ ประเทศเมียนมา

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 10 โครงการ ได้แก่ โครงการเชื่อมไฮยะบุรี โครงการเชื่อมปากแบง โครงการเชื่อมหลวงพระบาง โครงการเชื่อมसानะคาม โครงการเชื่อมปากกลาย โครงการเชื่อมบ้านปากชม/ผามอง โครงการเชื่อมบ้านกุ่ม/สาละวัน โครงการเชื่อมงูยอย โครงการเชื่อมเซเปียน-เซนน้อย และโครงการโรงไฟฟ้าและเหมืองถ่านหินหงสา

ราชอาณาจักรกัมพูชา จำนวน 2 โครงการ ได้แก่ โครงการสัมปทานที่ดินเพื่อการปลูกอ้อยและจัดตั้งโรงงานน้ำตาล ณ จังหวัดโอดอร์เมียนเจย และโครงการสัมปทานที่ดินเพื่อการปลูกอ้อยและจัดตั้งโรงงานน้ำตาลเกาะกง

สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม จำนวน 1 โครงการ ได้แก่ โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินกวางจี 1

ในช่วงที่มีการดำเนินการจัดทำรายงานฉบับนี้ คณะผู้จัดทำได้รับความอนุเคราะห์อย่างดียิ่งในแง่ของข้อมูลพื้นฐานโครงการต่าง ๆ และคำปรึกษาจากองค์กรภายในเครือข่าย องค์กรพันธมิตรอื่น ๆ รวมไปถึงหน่วยงานภาครัฐบางส่วนที่ทำงานติดตาม ตรวจสอบ และส่งเสริมการลงทุนข้ามพรมแดนอย่างเข้มแข็ง

โครงสร้างการนำเสนอและการอธิบายของรายงานฉบับนี้สามารถแบ่งออกเป็น 7 ส่วน ตามบทต่าง ๆ อันได้แก่ ภาพรวมและสถานการณ์การลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ กรณีศึกษาโครงการลงทุนของไทยในประเทศต่าง ๆ สถานภาพและการดำเนินการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการต่าง ๆ พัฒนาการและความคืบหน้าในการจัดตั้งกลไกกำกับดูแลการลงทุนข้ามพรมแดน รวมถึงข้อเสนอแนะต่อแผนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแห่งชาติ (National Adaptation Plan หรือ

NAP) และต่อภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

คณะทำงานฯ คาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานฉบับนี้จะเป็นส่วนเสริมและเติมเต็มเนื้อหาว่าด้วยความคืบหน้าของสถานการณ์ของกรณีศึกษาและพัฒนาการด้านธุรกิจและสิทธิมนุษยชนข้ามพรมแดนของไทย ที่ขาดหายไปในช่วงปี 2560 - 2565 ซึ่งมีหลายสิ่งหลายอย่างเปลี่ยนแปลงและมีพัฒนาการแตกต่างออกไปจากเนื้อหาในช่วงปี 2558 - 2560 ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน ทั้งแนวโน้มในเชิงบวกและในเชิงลบ และหวังอีกเช่นกันว่ารายงานฉบับนี้จะเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้ที่สนใจประเด็นการลงทุนข้ามพรมแดนซึ่งมีความสัมพันธ์กับสิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม และประชาธิปไตย ในการทำความเข้าใจสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนและการตรวจสอบการลงทุนในต่างประเทศของไทย รวมถึงพัฒนาการของหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมไทย ในการรณรงค์ผลักดันให้เกิดกลไกกำกับดูแลการลงทุนของไทยในต่างประเทศ ให้มีธรรมาภิบาลและคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนมากยิ่งขึ้น

คณะทำงานติดตามการลงทุนข้ามพรมแดนของไทย ใคร่ขอขอบคุณ มูลนิธิโฮน์ริคเบิลล์ และองค์การ CCFD-Terre solidaire ในการสนับสนุนการจัดพิมพ์รายงานการติดตามการลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ: กรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนและผลกระทบต่อชุมชนและการละเมิดสิทธิมนุษยชน (Volume 2)

ด้วยมิตรภาพข้ามพรมแดน
คณะทำงานติดตามการลงทุนข้ามพรมแดน
กรกฎาคม 2566

สารบัญ

หัวข้อ	หน้า
1. ภาพรวมและสถานการณ์การลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ	9
2. นโยบายส่งเสริมการลงทุนของไทยในต่างประเทศและกลุ่มประเทศ CLMV	15
3. กรณีศึกษาโครงการลงทุนไทยในต่างประเทศ	30
โครงการลงทุนในประเทศเมียนมา	31
1. โครงการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติและท่อขนส่งก๊าซ อ่าวมะแะตะมะ ภูมิภาคตะนาวศรี เมียนมา (โครงการยานา, โครงการเยตากูน, และโครงการซอดีก้า)	31
2. โครงการเชื่อมไฟฟ้าพลังน้ำฮัตตี รัฐกะเหรี่ยง ประเทศเมียนมา	43
3. โครงการเหมืองแร่ดีบุกเฮงดา เมืองมยิตตา ภูมิภาคตะนาวศรี ประเทศเมียนมา	49
4. โครงการเหมืองถ่านหินบานซอง เขตเมืองมยิตตา ภูมิภาคตะนาวศรี	54
5. โครงการโรงปูนซีเมนต์และโรงไฟฟ้าถ่านหิน ตำบลไฉ้มียอ เมืองมะละมัย รัฐมอญ	58
6. โครงการทำเรื่อน้ำลึกและเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย เมืองทวาย ภูมิภาคตะนาวศรี	61
7. โครงการปรับปรุงถนนสองช่องทางเชื่อมต่อระหว่าง เขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย - ด่านพุน้ำร้อน จังหวัดกาญจนบุรี	70
8. โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเมืองเย รัฐมอญ ประเทศเมียนมา	75
โครงการลงทุนในประเทศลาว	78
9. โครงการเชื่อมโซะยะบุรี	79
10. โครงการเชื่อมปากแแบง	87

Contents

หัวข้อ	หน้า
11. โครงการเชื่อมหลวงพระบาง	99
12. โครงการเชื่อมसानะคาม	103
13. โครงการเชื่อมปากกลาย	107
14. โครงการเชื่อมบ้านปากชม/ผามอง	112
15. โครงการเชื่อมบ้านกุ่ม/สาละวัน	116
16. โครงการเชื่อมภูงอย	123
17. โครงการเชื่อมเซเปียน-เซิน้ำน้อย	127
18. โครงการโรงไฟฟ้าและเหมืองถ่านหินหงสา	134
โครงการลงทุนในประเทศกัมพูชา	145
19. โครงการสัมปทานที่ดินเพื่อการปลูกอ้อยและ จัดตั้งโรงงานน้ำตาล จังหวัดโอดอร์เมียนเจย	145
20. โครงการสัมปทานที่ดินเพื่อการปลูกอ้อยและ จัดตั้งโรงงานน้ำตาล จังหวัดเกาะกง	155
โครงการลงทุนในประเทศเวียดนาม	161
21. โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินกวางจี เมืองกวางจี	161
4. สถานภาพและการดำเนินการตรวจสอบการละเมิดสิทธิ มนุษยชนในโครงการ	164
5. พัฒนาการและความคืบหน้าของการกำกับดูแลและ สร้างธรรมาภิบาลการลงทุน ของการลงทุนไทย ข้ามพรมแดน	169
6. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ต่อความรับผิดชอบของการ ลงทุนข้ามพรมแดน	174
7. บรรณานุกรม	179

V O L . 2

**รายงานการลงทุนโดยตรง
ของไทยในภูมิภาคแม่น้ำโขง
(Volume 2)**

1.

ภาพรวมและสถานการณ์การลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ

ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา นับแต่ปี 2560-2565 การลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศยังคงพุ่งสูงขึ้น แม้ในบางประเทศอาจมีจำนวนเงินทุนไหลเข้าจากประเทศไทยไปยังประเทศที่รับการลงทุนลดลงอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องด้วยสถานการณ์โลก อันได้แก่ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 นับตั้งแต่ปี 2563 เป็นต้นมา จนมาถึงการรัฐประหารในเมียนมาเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2564 ตอกย้ำด้วยสงครามระหว่างรัสเซียและยูเครน จนนำมาสู่ภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ ภาวะเงินเฟ้อ และวิกฤตพลังงานในหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งล้วนส่งผลไม่มากก็น้อยต่อการออกไปลงทุนในต่างประเทศของทั้งบรรดาภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และนักลงทุนเอกชนไทย

การลงทุนข้ามพรมแดนของไทย หรือการลงทุนโดยตรงไทยในต่างประเทศ¹ เริ่มต้นในช่วงปลายทศวรรษ 1980 (ประมาณปี พ.ศ. 2528-2532) กลุ่มบริษัทที่เริ่มไปลงทุนในต่างประเทศรุ่นแรก ๆ ได้แก่ ธนาคารกรุงเทพ (Bangkok Bank, 1950s), บริษัทเจริญโภคภัณฑ์ (Charoen Pokphand, 1970s) S&P (1990) สหยูเนียน (Saha Union, 1972s) กลุ่มเครือซีเมนต์ไทย (Siam Cement Conglomerate group, 1990) และไทย ยูเนียน ฟู้ด (Thai Union Food, 1990s)² จากนั้นมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นภายใต้นโยบาย “เปลี่ยนสนามรบ เป็นสนามการค้า” ของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในปี 2534 ทั้งบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และบริษัทจดทะเบียนทั่วไป ซึ่งอยู่ภายใต้กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจหลักระดับโลก ที่รู้จักกันในชื่อ “ฉันทมติแห่งวอชิงตัน” (Washington Consensus)³ โดยธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ล้วนมีบทบาทสำคัญในการแปลงฉันทมติแห่งวอชิงตัน เป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ 4 เรื่องหลัก คือ การสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ (Stabilization) การเปิดเสรีด้านการค้า การลงทุน และการเงินระหว่างประเทศ (Liberalization) การลดการกำกับและลดการควบคุมจากรัฐ (Deregulation) และ การถ่ายโอนการผลิตจากภาครัฐบาลไปสู่ภาคเอกชน (Privatization) ซึ่งทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจ

¹ “การลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ” (Thai Direct Investment Abroad: TDI) ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ให้ความหมายไว้ คือ ธุรกิจการการลงทุนที่ผู้ลงทุนซึ่งมีถิ่นฐานในประเทศไทยมีต่อธุรกิจที่มีถิ่นฐานในต่างประเทศที่เป็นกิจการในเครือ โดยที่ผู้ลงทุนถือหุ้นของกิจการในเครือหรือกิจการที่นำเงินไปลงทุนตั้งร้อยละ 10 ขึ้นไป ทั้งนี้ ธุรกิจรวมการลงทุนจะครอบคลุมถึง 1) เงินลงทุนในทุนเรือนหุ้น (Equity Investment), 2) การกู้ยืมระหว่างบริษัทในเครือ (Direct Loans), 3) กำไรที่นำกลับมายังทุน และ 4) คราสาวพณีและสินเชื่อกการค้าที่เป็นธุรกรรมระหว่างบริษัทในเครือด้วยกัน

² Outward foreign direct investment by enterprises from Thailand, Transnational Corporations, Vol. 16, No. 1 (April 2007) P. 91, by Kee Hwee Wee หน้า 101, 102

³ ฉันทมติแห่งวอชิงตัน” หรือ “Washington Consensus” มีจุดเริ่มต้นจากการประมวลข้อเสนอเพื่อการปฏิรูประบบเศรษฐกิจในละตินอเมริกาในปี 2532 โดยจอห์น วิลเลียมสัน (John Williamson ขณะนั้นทำงานที่ Institute for International Economics นครวอชิงตัน ดีซี) ต้องการประมวลชุดของนโยบาย (Policy Menu) ซึ่งบรรดาสถาบันผลิตความคิด (Think Tanks) ในนครวอชิงตัน ดี.ซี. มีความเห็นร่วมกันว่าเป็นนโยบายที่เหมาะสมสำหรับการปฏิรูปเศรษฐกิจ ทั้งนี้ วิลเลียมสัน คัดสรรเฉพาะนโยบายที่มีผู้เห็นร่วมกันเป็นส่วนใหญ่เพื่อการปฏิรูประบบเศรษฐกิจในละตินอเมริกาเท่านั้น. (อ้างอิงใน ฉันทมติวอชิงตัน, ศาสตราจารย์รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, พฤษภาคม 2548)

⁴ https://www.bot.or.th/Thai/FinancialMarkets/ThaiDirectInvestment/TDI_3/Pages/TDI_Statistic1.aspx

ของไทยและประเทศในกลุ่ม CLMV ต่างก็ถูกขับเคลื่อนภายใต้กรอบ
ฉันทามติแห่งวอชิงตันนี้มาจนถึงปัจจุบัน

การลงทุนโดยตรงของไทยในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก มีมูลค่าสะสม
ตั้งแต่ 2548-2565 รวมกันประมาณ 5,361,100.28 ล้านบาท
โดยประเทศที่ไทยลงทุนสะสมมากที่สุด 10 อันดับแรก คือ ฮองกง
สิงคโปร์ เนเธอร์แลนด์ มอริเชียส เคย์แมน ไอล์แลนด์ เวียดนาม
สหรัฐอเมริกา อินโดนีเซีย บริติช เวอร์จิน ไอล์แลนด์ และญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม การลงทุนในฮองกง, เคย์แมน ไอล์แลนด์, สิงคโปร์, มอริเชียส,
สหรัฐอเมริกา และบริติช เวอร์จิน ไอล์แลนด์นั้น ก็เพื่อใช้เป็นฐานในการ
ทำธุรกรรมทางการเงิน และเพื่อลงทุนต่อไปยังประเทศที่สาม เนื่องจาก
ได้รับสิทธิประโยชน์ด้านภาษีและความสะดวกในการทำธุรกรรม⁴ ทั้งนี้
มูลค่าการลงทุนสะสมได้แสดงไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 มูลค่าการลงทุนโดยตรงในของไทยในต่างประเทศ 10
อันดับแรกระหว่าง พ.ศ. 2548-2565

ประเทศ	2548-2565 (ล้านบาท)
1. ฮองกง	777,515.97
2. สิงคโปร์	748,483.58
3. เนเธอร์แลนด์	476,474.94
4. มอริเชียส	362,501.57
5. เคย์แมน ไอล์แลนด์	356,210.31
6. เวียดนาม	326,907.65
7. สหรัฐอเมริกา	309,106.01
8. อินโดนีเซีย	286,786.12

ประเทศ	2548-2565 (ล้านบาท)
9. บริติช เวอร์จิน ไอล์แลนด์	248,328.2
10. ญี่ปุ่น	163,441.29

ที่มา ธนาคารแห่งประเทศไทย <https://www.bot.or.th/Thai/FinancialMarkets/ThaiDirectInvestment/TDL3/Pages/TDLStatistic1.aspx> (ข้อมูลปรับปรุงเมื่อ 7 เมษายน 2566) พัฒนาตารางข้อมูลโดย The Mekong Butterfly

เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มประเทศอาเซียน พบว่าในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาคือ 2560-2565 ไทยมีมูลค่าการลงทุนในสิงคโปร์มากที่สุด รองลงมา คือ เวียดนาม อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย เมียนมา กัมพูชา ฟิลิปปินส์ และบรูไน แต่หากสังเกตเฉพาะกลุ่มประเทศ CLMV จะพบว่าเวียดนามเป็นประเทศที่มีมูลค่าการลงทุนจากไทยมากที่สุด รองลงมา คือ ลาว เมียนมา และกัมพูชา โดยได้แสดงมูลค่าการลงทุนไว้ในตารางที่ 2 ซึ่งมีความแตกต่างจากในช่วงปี 2548-2559 ที่มูลค่าการลงทุนของไทยจะมากที่สุดคือในเมียนมา รองลงมา คือ เวียดนาม ลาว และกัมพูชา ตามลำดับ⁵

ประเภทของการลงทุนและการประกอบกิจการสำคัญที่ไทยเข้าไปลงทุนในประเทศต่าง ๆ ได้แก่ การลงทุนในภาคพลังงาน ขุดเจาะก๊าซ-น้ำมัน ใต้น้ำและระบบปรับอากาศ ภาคบริการทางการเงิน ภาคอุตสาหกรรมการผลิต (เช่น น้ำตาล สิ่งทอ) ธุรกิจการกัญชาระหว่างบริษัทในเครือ สินเชื่อการค้า ภาคอุตสาหกรรมเหมืองแร่และเหมืองหิน และผลิตภัณฑ์คอนกรีต เป็นต้น โดยมีบทบาทในหลายรูปแบบ อาทิ ผู้พัฒนาโครงการ ผู้สนับสนุนโครงการ และผู้ลงทุนในสถาบันการเงิน

⁵<https://www.bot.or.th/Thai/FinancialMarkets/ThaiDirectInvestment/TDL3/Pages/TDLStatistic1.aspx>

ตารางที่ 2 การลงทุนของไทยในกลุ่มประเทศอาเซียน ระหว่าง พ.ศ. 2560-2565

ประเทศอาเซียน	2560-2565 (ล้านบาท)
สิงคโปร์	518,161.89
เวียดนาม	219,362.69
อินโดนีเซีย	191,856.34
ลาว	59,163.49
มาเลเซีย	43,593.59
เมียนมา	25,598.14
กัมพูชา	17,186.13
ฟิลิปปินส์	15,266.06
บรูไน	600.24
รวม	1,090,788.57

ที่มา ธนาคารแห่งประเทศไทย https://www.bot.or.th/Thai/FinancialMarkets/ThaiDirectInvestment/TDI_3/Pages/TDI_Statistic1.aspx (ข้อมูลปรับปรุงเมื่อ 7 เมษายน 2566) พัฒนาตารางข้อมูลโดย The Mekong Butterfly

สาเหตุของการออกไปลงทุนในต่างประเทศ

สาเหตุของการไปลงทุนในต่างประเทศของภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจไทยนั้น ฝ่ายวิจัยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ได้ทำการสำรวจและพบสาเหตุสำคัญ 4 ประการ ดังต่อไปนี้⁶

⁶รายงานการลงทุนทางตรงในต่างประเทศของบริษัทจดทะเบียนไทย ปี 2558 . ฝ่ายวิจัย ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มิถุนายน 2559

ประการแรก เพื่อแสวงหาดตลาดใหม่หรือรักษาส่วนแบ่งตลาดเดิม ในประเทศที่มีตลาดขนาดใหญ่ หรือมีแนวโน้มที่จะเติบโตสูง (Market Seeking)

ประการที่สอง เพื่อแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติและเข้าถึงวัตถุดิบ และแรงงานที่ถูกกว่าในประเทศ (Resource and Labor Seeking)

ประการที่สาม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต รวมถึงการแสวงหา เทคโนโลยีใหม่ ๆ (Efficiency Seeking)

ประการที่ดี เพื่อช่วยในด้านการกระจายความเสี่ยงของภาคธุรกิจ

2.

นโยบายส่งเสริมการลงทุนของไทย ในต่างประเทศและกลุ่มประเทศ CLMV

นโยบายและการสนับสนุนการลงทุนในต่างประเทศของไทย

ประเทศไทยมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรจำนวนหนึ่งเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนการลงทุนของภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจไทยในต่างประเทศทั้งในทางตรงและทางอ้อม โดยหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการลงทุนในทางตรงนั้นยังมีจำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่แล้วเป็นหน่วยงานที่มีพันธกิจสนับสนุนทางอ้อม อย่างการเป็นตัวแทนประเทศเพื่อไปลงนามตามบันทึกความเข้าใจในลักษณะทวิภาคีและพหุภาคี เพื่อเปิดช่องทางอำนวยความสะดวกทั้งในด้านการลงทุน การค้า และมาตรการทางภาษีที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้ลงทุนในอนาคต รวมถึงการสนับสนุนในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การให้ข้อมูลความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับกฎหมายการลงทุนที่เกี่ยวข้อง สภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประเทศที่รับการลงทุน และการให้การสนับสนุนด้านสินเชื่อ ทั้งจากธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินทางการของภาครัฐ ซึ่งสามารถยกตัวอย่างได้ดังนี้

สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (องค์การมหาชน) หรือ สพพ. (Neighbouring Countries Economic Development Cooperation Agency (Public Organization): NEDA) จัดตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 เพื่อเป็นหน่วยงานให้ความช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านและประเทศอื่น ๆ ทั้งด้านการเงินและวิชาการ การให้ความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น การจัดทำรายงานยุทธศาสตร์ความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านทั้ง 4 ประเทศ ได้แก่ ลาว เวียดนาม กัมพูชา และเมียนมา รวมทั้งการสนับสนุนโครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษและท่าเรือน้ำลึกทวาย ให้เป็นโครงการหลักในแผนงานของ NEDA ผ่านโครงการถนนเชื่อมต่อบ้านพุน้ำร้อน-เขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย

ธนาคารแห่งประเทศไทย มีบทบาทในการกำหนดนโยบายการเคลื่อนย้ายเงินทุนเข้า-ออก ซึ่งล่าสุดในเดือนเมษายน 2558 ได้ทำการผ่อนคลายเงินทุนไหลเข้า-ออกเพิ่มเติมภายใต้แผนแม่บทเงินทุนเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศช่วงปี 2558-2560 (นอกเหนือจากการเปิดเสรีทางการเงิน ตามพันธะข้อ 8 ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ มีผลในการยกเลิกการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรมการค้า ตั้งแต่วันที่ 4 พฤษภาคม 2538) ซึ่งจะช่วยให้การออกไปลงทุนภายนอกประเทศเกิดประสิทธิภาพและมีต้นทุนที่ต่ำลง โดยเฉพาะต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนเงินตราในอนาคต

ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย (Export-Import Bank of Thailand หรือ EXIM Bank) เป็นสถาบันการเงินของรัฐที่อยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงการคลัง จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่ง

ประเทศไทย พ.ศ. 2536 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 7 กันยายน 2536 เป็นสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐที่มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนการส่งออก การนำเข้า การลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ สำหรับกรณีศึกษา 4 กรณี พบว่า EXIM Bank ได้ให้เงินกู้ในโครงการเชื่อมโยงไฮเยบรีในลาว และให้เงินกู้แก่บริษัท ทีทีซีแอล จำกัด (มหาชน) ในโครงการโรงไฟฟ้าออนไลน์ ในประเทศเมียนมา

กระทรวงการต่างประเทศ เปรียบเสมือนตัวแทนอย่างเป็นทางการของภาครัฐ ในการเจรจาพัฒนาความตกลงต่าง ๆ เช่น การจัดทำความตกลงคุ้มครองการลงทุนซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ปี 2505 (ความตกลงเพื่อการส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนระหว่างไทยและกัมพูชา มีผลใช้บังคับวันที่ 18 เมษายน 2540, ไทยและลาว มีผลใช้บังคับวันที่ 7 ธันวาคม 2533, สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา มีผลใช้บังคับ 8 มิถุนายน 2555) รวมทั้งการใช้สถานทูตไทยในประเทศต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนโครงการลงทุนของทั้งภาครัฐและเอกชน หนึ่งในหน่วยงานที่มีความสำคัญในด้านการเจรจาพัฒนาระหว่างประเทศ คือ กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ⁷ ซึ่งมีภารกิจเสนอแนะนโยบาย ยุทธศาสตร์ และการบริหารความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ ซึ่งครอบคลุมความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลต่างประเทศ รวมถึงการขยายบทบาทไทยในการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ด้านความร่วมมือเพื่อการพัฒนาในเวทีระหว่างประเทศ และการบูรณาการการให้ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของไทย เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมและพัฒนาความสัมพันธ์กับนานาประเทศ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งในระดับประเทศและประชาชน

⁷<https://tica-thaigov.mfa.go.th/page/24387-%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%81%E0%B8%B4%E0%B8%B7?menu=5d7da96f15e39c3fbc00b56c>

กรมสรรพากร มีบทบาทในการทำความเข้าใจการทำความเข้าใจด้านการยกเว้น การเก็บภาษีซ้ำซ้อนกับประเทศต่าง ๆ เช่น อนุสัญญาฯ ที่มีผลบังคับใช้แล้วกับเมียนมา เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2554, มอริเชียส เมื่อ 10 มิถุนายน 2541, ลาว เมื่อ 23 ธันวาคม 2540, สิงคโปร์ เมื่อ 27 เมษายน 2519 และฮ่องกง เมื่อ 7 ธันวาคม 2548 เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (Board of Investment หรือ BOI) เป็นหน่วยงานราชการในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งแต่เดิมนั้นมีหน้าที่ส่งเสริมการลงทุนในประเทศไทย ทั้งในด้านการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและอำนวยความสะดวกด้านการลงทุน และด้านการบริการสนับสนุนธุรกิจ แต่ในเวลาต่อมาการลงทุนภาคเอกชนและภาครัฐวิสาหกิจไทยได้ขยายตัวออกไปลงทุนในต่างประเทศมากขึ้น ทำให้หน่วยงานนี้ไม่ได้มีหน้าที่ส่งเสริมการลงทุนในประเทศไทยแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังส่งเสริมการลงทุนในต่างประเทศของไทยเองด้วย โดยเฉพาะการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และระเบียบการลงทุนในประเทศต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นได้จากการจัดตั้งศูนย์พัฒนาการลงทุนไทยในต่างประเทศ เป็นหน่วยงานแรกเริ่มสำหรับการส่งเสริมการออกไปลงทุนในต่างประเทศอย่างชัดเจน โดยในเวลาต่อมาได้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพิ่มมากขึ้น อาทิ กองส่งเสริมการลงทุนในต่างประเทศ สำนักงานเศรษฐกิจการลงทุนในต่างประเทศ เป็นต้น

ส่วนในด้านนโยบายและข้อตกลงต่าง ๆ นั้น รัฐบาลไทยได้สนับสนุนการลงทุนในต่างประเทศผ่านการพัฒนากรอบความตกลงต่าง ๆ กับกลุ่มประเทศ CLMV เพื่อให้เกิดทั้งการลงทุนโดยตรงของไทย และส่งเสริมการค้าขายระหว่างประเทศมากขึ้น เช่น

แผนพัฒนาพลังงานไฟฟ้า (Power Development Plan หรือ PDP) อันนำมาซึ่งการทำความตกลงซื้อขายไฟฟ้ากับประเทศเพื่อนบ้าน เป็นปัจจัยผลักดันและเปิดโอกาสให้ทั้งรัฐวิสาหกิจไฟฟ้าและบริษัทเอกชนต่าง ๆ จากไทยเข้าไปลงทุนสร้างโรงไฟฟ้าเพื่อส่งขายกลับมายังไทย ได้แก่ ความตกลงซื้อขายไฟฟ้าปริมาณ 9,000 เมกะวัตต์ระหว่างไทย-ลาว ซึ่งต่อมาในปี 2564 กรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติมีมติขยายกรอบการรับซื้อไฟฟ้าจากลาวเพิ่มเป็น 10,500 เมกะวัตต์ และความตกลงระหว่าง ไทย-เมียนมา ในการซื้อขายไฟฟ้าปริมาณ 1,500 เมกะวัตต์ ลงนามเมื่อ 4 กรกฎาคม 2540 โดยปัจจุบันไทย-เมียนมา กำลังเริ่มเจรจาเพื่อลงนามในความตกลงฉบับใหม่

ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง ระหว่างกัมพูชา ลาว เมียนมา ไทย และเวียดนาม (Ayeyawady - Chao Phraya - Mekong Economic Cooperation Strategy: ACMECS) ลงนามวันที่ 12 พฤศจิกายน 2546 เป็นกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาคที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินความร่วมมือใน 8 สาขา ได้แก่ 1. การอำนวยความสะดวกการค้าการลงทุน 2. การเกษตร 3. อุตสาหกรรมและพลังงาน 4. การเชื่อมเส้นทางคมนาคม 5. การท่องเที่ยว 6. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 7. สาธารณสุข และ 8. สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างท่าเรือน้ำลึกทวายในเมียนมากับท่าเรือแหลมฉบังของไทย นับเป็นส่วนหนึ่งภายใต้ยุทธศาสตร์นี้

นโยบายและการสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศของกัมพูชา

ภาพรวมของประเทศกัมพูชาหลังจากสงครามภายในยุติลงและนับแต่มีการเลือกตั้งทั่วไปภายใต้รัฐธรรมนูญปี 2536 เป็นต้นมา กัมพูชา

ได้ฟื้นฟูและพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ด้าน เห็นได้จากการที่รัฐบาลกัมพูชาได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (Socio-Economic Development Plan) ยุทธศาสตร์ลดความยากจนแห่งชาติ (National Poverty Reduction Strategy) แผนพัฒนายุทธศาสตร์แห่งชาติ (National Strategy Development Plan) ยุทธศาสตร์สี่เหลี่ยมเพื่อการเจริญเติบโต การจ้างงาน ความเสมอภาค และประสิทธิภาพในกัมพูชา (Rectangular Strategy for Growth, Employment, Equity and Efficiency in Cambodia) รวมถึงกำหนดเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษของสหประชาชาติ (Cambodia's Millennium Development Goals) ทั้งนี้ นอกจากแผนพัฒนาและยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ที่ได้กำหนดขึ้น รัฐบาลกัมพูชายังต้องอาศัยปัจจัยภายนอกเข้ามาช่วยเสริม อาทิ นโยบายการค้าแบบเสรีโดยใช้กลไกตลาดเปิดโอกาสให้แข่งขันอย่างเสรี เป็นหนึ่งช่องทางที่จะระดมทุนจากต่างประเทศเข้ามา โดยการช่วยแนะแนวทางการค้าแก่นักธุรกิจและนักลงทุนทั้งในและต่างชาติ ให้ประกอบธุรกิจอย่างสอดคล้องกับทิศทาง นโยบาย และกฎหมายของกัมพูชา รวมถึงปรับปรุง การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและส่งเสริมบรรยากาศการค้าการลงทุนในกัมพูชา อันจะเป็นการช่วยกระตุ้นให้ภาคเศรษฐกิจการค้าและการลงทุนของประเทศเติบโตรวดเร็วได้มากที่สุด โดยเฉพาะในส่วนของอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลนั้น วิธีการหนึ่งที่รัฐบาลกัมพูชาใช้เพื่อสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจก็คือการให้สัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจ โดยเชิญชวนให้ภาคเอกชนทั้งในและนอกประเทศเข้ามาลงทุนปลูกพืชอุตสาหกรรมทางการเกษตร รวมทั้งแปรรูปเพื่อการส่งออก โดยกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมง (Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries - MAFF) ของกัมพูชา

จะเปิดให้ยื่นขอสัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจตาม**กฤษฎีกาว่าด้วยสัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจปี 2548 (Sub-decree on Economic Land Concessions)** ประกอบกับ**กฎหมายที่ดินกัมพูชา (Land Law) ปี 2544** ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์การขอสัมปทานและการอนุมัติสัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจไว้ค่อนข้างชัดเจน ทั้งยังมีการจัดสรรพื้นที่สำหรับเขตเศรษฐกิจพิเศษให้กลุ่มทุนขนาดใหญ่เข้ามาพัฒนาและเช่าพื้นที่ด้วย และก่อนหน้านี้นักกัมพูชาก็ได้รับสิทธิประโยชน์ทางการค้าจากทั้งยุโรปและสหรัฐอเมริกา Everything But Arms (EBA) และ Generalised Scheme Preferences (GSP) ตามลำดับ ซึ่งทำให้สินค้าที่ผลิตในกัมพูชาและถูกส่งไปขายได้รับการยกเว้นหรือลดหย่อนภาษีนำเข้า อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมากัมพูชาถูกตัดสิทธิประโยชน์ดังกล่าว อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กัมพูชาหันเข้าไปหาความช่วยเหลือและเปิดรับการลงทุนจากจีนมากยิ่งขึ้น

นโยบายและการสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศของลาว

ในส่วนของ การสนับสนุนจากภาครัฐของสปป.ลาว รัฐบาลลาวได้วางยุทธศาสตร์ระดับประเทศที่สำคัญไว้ 2 ด้าน นำมาสู่การเปิดโอกาสให้นักลงทุนจากต่างประเทศซึ่งรวมถึงไทยด้วย สามารถเข้ามาลงทุนในกิจการต่าง ๆ ตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ ได้แก่ **ยุทธศาสตร์การเจริญเติบโตและขจัดความยากจนแห่งชาติ (National Growth and Poverty Eradication Strategy: NGPES)** เป็นกรอบการพัฒนาประเทศที่มาจากแนวคิดของการประชุมสมัชชาพรรคประชาชนปฏิวัติลาว (Party Congress) ครั้งที่ 6 ใน ปี 2539 ที่ต้องการพัฒนาประเทศในระยะยาวเพื่อให้หลุดพ้นจากฐานะการเป็นประเทศด้อยพัฒนา (Least Developed Countries) ภายในปี 2536 โดยเน้นการลงทุนในอุตสาหกรรมประเภทโครงการไฟฟ้าพลังน้ำหรือเขื่อน

เหมืองแร่ การท่องเที่ยว การแปรรูปไม้และสินค้าเกษตร

ยุทธศาสตร์การเป็นแบตเตอรี่แห่งเอเชีย (Battery of Asia) เพื่อหารายได้เข้าประเทศจากอุตสาหกรรมด้านพลังงาน โดยการผลิตกระแสไฟฟ้าและขายให้แก่ประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย ด้วยเป้าหมาย คือ การขยายฐานผลิตกระแสไฟฟ้าทั้งหมดจำนวน 24,022 เมกะวัตต์ และต้องการขายไฟฟ้าไปยังต่างประเทศประมาณ 20,400 เมกะวัตต์ (ร้อยละ 85 ของกำลังผลิตทั้งหมด) ภายในปี 2573 ซึ่งโครงการเขื่อนไฟฟ้าไซยะบุรี คือ โครงการที่ดำเนินการภายใต้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวของรัฐบาลลาวในปัจจุบัน นอกจากนี้ รัฐบาลลาวยังได้ออกกฎหมายสำคัญบางฉบับเพื่อเอื้อต่อการลงทุนภายในประเทศ ได้แก่

กฎหมายการส่งเสริมการลงทุนของนักลงทุนต่างชาติ (Law on the Promotion of Foreign Investment) ฉบับล่าสุดถูกประกาศใช้เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2547 โดยมีการกำหนดตารางหลักการเปรียบเทียบข้อบังคับ และการพิจารณาส่งเสริม ปกป้อง และการจัดการเกี่ยวกับกิจการการลงทุนของต่างชาติที่เกิดขึ้นภายในประเทศลาว โดยรูปแบบการลงทุนของต่างชาติมีด้วยกัน 3 รูปแบบ คือ 1) ความร่วมมือทางธุรกิจตามเงื่อนไขสัญญา (Business Cooperation by Contract) 2) การลงทุนร่วมระหว่างผู้ลงทุนต่างชาติและผู้ลงทุนภายในประเทศ (Joint ventures between foreign and domestic investors) และ 3) กิจการการลงทุนของต่างชาติโดยสมบูรณ์ (One Hundred Percent Foreign Owned Enterprise)

การประกาศใช้**กฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Environmental Protection Law: EPL)** ในปี 2542 ต่อมามีการประกาศใช้กฎกระทรวงเรื่องการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (The EIA Regulation) เป็นครั้งแรกในปี 2543 และได้รับการปรับปรุงเป็นภาษาไทย

เรื่องการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (The EIA Decree) ในปี 2553 ซึ่งอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Ministry of Natural Resources and Environment: MONRE) ในแง่หนึ่ง การมีกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเหมือนการรับรองให้โครงการต่าง ๆ ผ่านกฎเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อม หากแต่ในทางปฏิบัติยังคงมีช่องว่างในกระบวนการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของประเทศลาว ตัวอย่างเช่น ไม่มีการเปิดเผยข้อมูลระหว่างกระบวนการพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้สาธารณชนรับทราบในวงกว้าง ดังที่เกิดกับโครงการเขื่อนไซยะบุรี

นโยบายและการสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศของเมียนมา

นโยบายและการสนับสนุนการลงทุนจากต่างชาติของเมียนมานั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงก่อนการรัฐประหาร และช่วงหลังการรัฐประหาร โดยช่วงก่อนการรัฐประหารนั้นจะครอบคลุมขอบเขตตั้งแต่การเข้ามามีอำนาจของรัฐบาลเต็ง เส่ง จนถึงรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งนำโดยพรรคสันนิบาตชาติเพื่อประชาธิปไตย (National League for Democracy หรือ NLD) ส่วนช่วงหลังการรัฐประหารนั้นจะเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2564 ถึงต้นปี 2566

ก่อนการรัฐประหาร

การลงทุนจากต่างประเทศในเมียนมาถือว่าเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกิจการด้านการขุดเจาะน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ เหมืองแร่ และเมื่อบรรยากาศทางการเมืองภายในประเทศเริ่มเปิดมากขึ้นในช่วงปี 2553 ก่อนการเลือกตั้งทั่วไป รัฐบาลเมียนมาได้เริ่มกำหนดมาตรการส่งเสริมการลงทุนอย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2554-2574)

ในปี 2553 รัฐบาลเมียนมาได้ประกาศ “การปฏิรูปประเทศ” ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2554-2574) ที่ให้ความสำคัญต่อภาคการค้าและการลงทุน รวมถึงการ ระดมการลงทุนระหว่างประเทศโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ยึดหลักประชาชนระดับรากหญ้า (Bottom Up) ได้รับประโยชน์สูงสุด (People-Centered Approach) จากการบริหารจัดการของรัฐ และมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางนโยบายและกระบวนการในการพัฒนา ซึ่งมีปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ ของประชาชน เช่น สภาพสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความเป็นอยู่ภายในชุมชน และมาตรฐานการดำรงชีพของประชาชน

กฎหมายการลงทุนของต่างชาติปี 2555 (Foreign Investment Law 2012) ประกาศใช้อย่างเป็นทางการเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2555 เปิดให้นักลงทุนต่างชาติสามารถถือหุ้นกิจการได้ 100% ยกเลิกข้อจำกัดมูลค่าเงินลงทุนขั้นต่ำ 500,000 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับอุตสาหกรรมการผลิต และ 300,000 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับธุรกิจบริการ ขยายระยะเวลายกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเป็น 5 ปีแรกของการดำเนินโครงการ การผ่อนคลायข้อกำหนดภาษีนำเข้าเครื่องจักร อะไหล่และวัตถุดิบที่ต้องใช้ในการก่อสร้างโครงการ และได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษี โดยยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล (Corporate income tax) เป็นเวลา 5 ปี กฎหมายฉบับดังกล่าวยังกำหนดให้มีคณะกรรมการการลงทุนแห่งเมียนมา (Myanmar Investment Commission - MIC) มีหน้าที่รับผิดชอบการพิจารณาอนุมัติโครงการลงทุนของชาวต่างชาติ และยังมีอำนาจในการกำหนดเขตพื้นที่การผลิต และพิจารณาข้อเสนอโครงการในกิจการต้องห้ามหรือจำกัดสำหรับชาวต่างชาติ และอนุมัติการออกใบอนุญาตประกอบการอีกด้วย

กฎหมายเขตเศรษฐกิจพิเศษปี 2554 รัฐบาลเมียนมาได้ออกกฎหมายเขตเศรษฐกิจพิเศษ และกฎหมายเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย โดยในส่วนของกฎหมายเขตเศรษฐกิจพิเศษนั้น มีจุดมุ่งหมายกำหนดพื้นที่ลงทุนสำหรับอุตสาหกรรมรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งโครงการทวาย กำหนดให้มีอุตสาหกรรมเป้าหมายในพื้นที่เป็นอุตสาหกรรมหนัก เช่น อุตสาหกรรมปิโตรเคมีและเหล็ก อุตสาหกรรมลิกไนต์ ไฮเทค จำพวก อุปกรณ์ไอทีและอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังกำหนดให้พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นพื้นที่ เขตอุตสาหกรรมส่งออกที่จะได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีอีกด้วย ในส่วนของกฎหมายเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย นั้น ได้มีการกำหนดถึงสิทธิพิเศษที่นักลงทุนจะได้รับ อาทิ ได้รับการยกเว้นและลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคล ได้รับการยกเว้นภาษีศุลกากร ในการนำเข้าวัตถุดิบ เครื่องจักร และอุปกรณ์ในการผลิต ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีการค้า (Commercial Tax) สำหรับสินค้าที่ผลิตในเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายและส่งออกไปจำหน่ายนอกประเทศ

กฎหมายการลงทุนโดยพลเมืองเมียนมาปี 2556 (Myanmar Citizen's Investment Law 2013) เป็นกฎหมายที่เปิดพื้นที่ให้นักลงทุนทั้งในประเทศและต่างชาติ เข้ามาขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจของเมียนมาทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น

คณะกรรมการและการบริหารฝ่ายการลงทุนและบริษัท (Directorate of Investment and Company Administration หรือ DICA) เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและเอื้อให้เกิดการลงทุนภายใต้กระทรวงแผนพัฒนาชาติและการพัฒนาเศรษฐกิจ (Ministry of National Planning and Economic Development หรือ MNPED) หน่วยงานนี้มีการวางแผนส่งเสริมการลงทุนโดยต่างชาติระยะยาว (Long Term Foreign Direct Investment (FDI)

Promotion Plan - FDIPP) ร่วมกับ Japan International Cooperation Agency (JICA) ซึ่งมีแผนร่วมกันเพื่อกระตุ้นให้เศรษฐกิจเมียนมาโตขึ้น โดยเน้นการเข้ามาของโครงการการลงทุนจากต่างชาติ ตั้งเป้าไว้ว่าจะทำให้ FDI สูงขึ้น ทั้งนี้ เงินทุนจากการลงทุนโดยต่างชาติส่วนใหญ่มาจากโครงการพลังงาน และประเทศที่เข้ามาลงทุนมากที่สุด ณ ปี 2558 คือ ประเทศจีนและประเทศไทย

แผนพลังงานระดับชาติ (National Electricity Plan/ Electricity Master Plan) เป็นความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศ คือ ธนาคารโลกและธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย เพื่อรองรับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ ที่รัฐบาลเมียนมาได้เปิดพื้นที่ให้นักลงทุนต่างชาติเข้าพัฒนาโครงการโรงไฟฟ้าทั่วประเทศ เช่น การลงนามบันทึกความเข้าใจในการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินเพิ่มเติมจำนวน 10 โรง รวมกำลังผลิตกว่า 7,000 เมกะวัตต์ ในปี 2558 และเปิดให้นักลงทุนต่างชาติเข้าครอบครองโครงการพลังงานได้ร้อยละ 100 ซึ่งรวมถึงโรงไฟฟ้าถ่านหิน เชื้อขนาดเล็กลง และขนาดกลาง

กฎระเบียบว่าด้วยเรื่องการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเทศเมียนมา ประกาศใช้กฎระเบียบว่าด้วยเรื่องการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม เมื่อต้นปี 2559 ซึ่งเป็นไปตามรัฐธรรมนูญของประเทศ มาตรา 4517 และกฎหมายปกป้องสิ่งแวดล้อมปี 2555 (Environmental Conservation Law 2012) ซึ่งได้รวมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจไว้ด้วย นอกจากนี้ MIC ได้ออกคำสั่ง 1/2013 กำหนดให้การลงทุนจากต่างประเทศต้องผ่านการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม (project environmental assessment, environmental impact assessment, social impact assessment) ซึ่ง

รวมกิจการก่อสร้างขนาดใหญ่และการลงทุนเพื่อผลิตและขายพลังงานไฟฟ้าที่ใช้พลังน้ำและถ่านหินในรูปแบบสร้าง ดำเนินการ และถ่ายโอน (Build, Operation, Transfer หรือ BOT) ด้วย

หลังการรัฐประหาร

นับตั้งแต่การรัฐประหารของกองทัพมาเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2564 คณะเผด็จการทหารภายใต้การดำเนินการของสภาบริหารแห่งรัฐ (State Administration Council หรือ SAC) ถูกต่อต้านจากประชาชนภายในประเทศที่ไม่เห็นด้วยกับการรัฐประหารและการปกครองภายใต้อำนาจของกองทัพ การประท้วงของประชาชน กอปรกับการปราบปรามผู้ชุมนุมและกองกำลังชาติพันธุ์เป็นวงกว้างจนเข้าขั้นวิกฤตต่อมนุษยชาติ นำมาซึ่งการประณามและคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจจากนานาชาติอย่างกว้างขวางหลายระลอก ทั้งในลักษณะตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กร โดยเฉพาะจากกลุ่มประเทศตะวันตกอย่าง สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป รวมไปถึงการระงับโครงการและการถอนการลงทุนออกจากเมียนมาของกลุ่มทุนต่างชาติในภาคส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาคอุตสาหกรรมผลิต พลังงาน โครงสร้างพื้นฐาน อาหารและเครื่องดื่ม ไปจนถึงการสื่อสารและโทรคมนาคม

แม้จะเผชิญกับข้อท้าทายต่าง ๆ จากประชาคมโลก คณะเผด็จการทหารเมียนมายังคงมาตรการส่งเสริมทั้งในแง่ของกฎหมายและนโยบายที่มีมาก่อนหน้านี้ไว้เพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศเข้ามา และยังได้เพิ่มมาตรการบางส่วนมากขึ้น เช่น การลดหย่อนภาษี กฎระเบียบที่ผ่อนคลายเป็นพิเศษ และกระบวนการอนุมัติที่คล่องตัวมากขึ้น สำหรับโครงการลงทุนต่าง ๆ โดยหนึ่งในมาตรการสำคัญที่คณะเผด็จการทหารนำมาใช้ คือ กฎหมายการลงทุนของเมียนมาซึ่งมีการแก้ไขในเดือนพฤษภาคม 2564 เพื่อให้นักลงทุนต่างชาติมีแรงจูงใจ

มากขึ้น โดยการแก้ไขดังกล่าวรวมถึงการขยายระยะเวลาเกษียณภาษี นานถึง 7 ปีสำหรับนักลงทุนในบางอุตสาหกรรม อาทิเช่น ธุรกิจการ ผลิตและการส่งออก ไปจนถึงการจัดกิจกรรมส่งเสริมโอกาสการลงทุน ในเมียนมาอย่างแข็งขัน ผ่านการจัดอีเว้นท์และโรดโชว์ระดับนานาชาติ เพื่อนำเสนอตนเองต่อนักลงทุนต่างชาติ การสร้างความเชื่อมั่นผ่าน สื่อมวลชนว่าจะเดินหน้าพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ต่อไป เช่น โครงการ ทวายและโครงการเขื่อนฮัตจี และการพยายามสร้างสัมพันธไมตรีกับ ชาติมหาอำนาจที่ไม่ได้มีแนวโน้มคว่ำบาตรพวกตนอย่างจีนและรัสเซีย เพื่อเชิญชวนให้ทั้งสองชาติและชาติอื่น ๆ เข้ามาลงทุนในประเทศมาก ขึ้น แลกกับผลประโยชน์ด้านการสนับสนุนทางการทหารและอาวุธ ยุทธโธปกรณ์ต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม รายงานของธนาคารโลกระบุว่า⁸ เศรษฐกิจของ เมียนมายังคงมีความผันผวน และไม่แน่นอนอย่างมาก การดำเนินธุรกิจ หยุดชะงักจากความขัดแย้ง ไฟฟ้าดับ ข้อจำกัดทางการค้าและอัตรา แลกเปลี่ยน การขาดแคลนปัจจัยการผลิตหลัก รวมถึงกฎและข้อบังคับ ที่เปลี่ยนแปลงบ่อย แม้ว่าบางธุรกิจจะแสดงสัญญาณของการฟื้นตัว แต่อุปสงค์ในประเทศยังคงอ่อนแอ เงินจ๊าด (Kyat) ที่อ่อนค่าลงอย่าง มาก กอปรกับการเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าและวัตถุดิบในตลาดโลก อีกทั้งข้อจำกัดด้านโลจิสติกส์ที่เป็นอยู่ส่งผลให้อัตราเงินเฟ้อพุ่งขึ้นเกือบ 20% ในช่วงกลางปี 2565 สิ่งนี้ส่งผลอย่างรุนแรงต่อข้อจำกัดด้านงบ ประมาณของครัวเรือนรวมถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และแม้ว่าจะมีการ คงไว้ซึ่งมาตรการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการลงทุน แต่การเปลี่ยนแปลง กฎและข้อบังคับบ่อย ๆ นั้น กลับเพิ่มความไม่แน่นอน เกี่ยวกับการ

⁸<https://www.worldbank.org/en/country/myanmar/publication/myanmar-economic-monitor-january-2023-navigating-uncertainty>

เข้าถึงการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศและการนำเข้าต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น ความเชื่อมั่นในระบบการชำระเงินเองก็ลดลง และกระบวนการผ่านพิธีการศุลกากรก็ล่าช้า ด้วยเหตุนี้ การลงทุนจากต่างประเทศในเวียดนามจึงลดลงอย่างมากในช่วงปี 2564-2565 ที่ผ่านมา

นโยบายและการสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศของเวียดนาม

เวียดนามประกาศใช้กฎหมายการลงทุนจากต่างประเทศฉบับแรก เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2531 ต่อมาในปี 2535 ได้มีการเพิ่มเติมแก้ไขเพื่อส่งเสริมและดึงดูดให้มีการลงทุนจากต่างประเทศเพิ่มขึ้น ปัจจุบันกฎหมายการลงทุนจากต่างประเทศฉบับล่าสุดที่ใช้คือ **กฎหมายบริษัทรวมจรรยา (Unified Enterprise Law)** และ **กฎหมายการลงทุนร่วม (Common Investment Law)** ประกาศใช้เมื่อเดือนกรกฎาคม 2548 กฎหมายการลงทุนของเวียดนามค่อนข้างชัดเจนและเอื้อประโยชน์แก่นักลงทุน โดยรัฐบาลส่งเสริมการลงทุนจากต่างชาติและยืนยันที่จะไม่ยึดกิจการเป็นของรัฐ รวมทั้งอนุญาตให้ส่งเงินทุนและกำไรกลับประเทศได้ รัฐบาลจะไม่เก็บภาษีเครื่องจักร อุปกรณ์ และวัสดุก่อสร้างที่นำเข้ามาเพื่อผลิตสินค้าส่งออก นอกจากนี้ ยังมีการปรับปรุงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุมัติโครงการลงทุนจากต่างชาติ โดยใช้ระบบ “One-Stop Service” เพื่อแก้ปัญหาความล่าช้าในการขออนุญาตลงทุน รัฐบาลเวียดนามมีการใช้มาตรการต่าง ๆ ในการส่งเสริมและควบคุมการลงทุนในประเทศหลายมาตรการ อาทิ มาตรการด้านภาษี การจัดตั้งเขตส่งเสริมการส่งออก และเขตพื้นที่อุตสาหกรรมต่าง ๆ สิทธิในการเช่าที่ดินระยะเวลา 50 ปี ขยายได้ถึง 70 ปี นักลงทุนต่างชาติสามารถนำสิทธิการใช้ที่ดินมาเป็นหลักประกันการกู้เงินได้ และอนุญาตให้สาขาของธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศในเวียดนามสามารถรับจํานองสิทธิการใช้ที่ดินได้

3.

กรณีศึกษาโครงการลงทุนไทย ในต่างประเทศ

เนื้อหาในบทนี้คณะผู้จัดทำได้จัดหมวดหมู่ในการอธิบายรายละเอียดของแต่ละโครงการออกเป็นรายประเทศ โดยมีทั้งหมด 4 ประเทศในกลุ่มภูมิภาคแม่น้ำโขง ได้แก่ โครงการลงทุนในประเทศเมียนมา ลาว กัมพูชา และเวียดนาม โดยในแต่ละรายละเอียดโครงการแบ่งโครงสร้างการอธิบายออกเป็น ข้อมูลพื้นฐานโครงการ ข้อมูลผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น ผลกระทบของโครงการ ความเคลื่อนไหวของชุมชนและภาคประชาสังคม รวมถึงสถานภาพปัจจุบันของโครงการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

โครงการลงทุนในประเทศเมียนมา

1. โครงการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติและท่อขนส่งก๊าซในอ่าวเมะตะมะ ภูมิภาคตะนาวศรี เมียนมา (โครงการยาดานา, โครงการเยตากุน, และโครงการชอติกา)

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

โครงการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติและท่อขนส่งก๊าซในอ่าวเมะตะมะ ภูมิภาคตะนาวศรี ประเทศเมียนมา เป็นโครงการพัฒนาด้านพลังงานเกี่ยวกับก๊าซธรรมชาตินอกชายฝั่ง ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญของเมียนมาที่มีการริเริ่มมาตั้งแต่เมื่อ 30 ปีที่แล้ว ประกอบด้วย 3 โครงการซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ต่างกัน

โครงการยาดานา (Yadana Gas Field) เริ่มมีการสำรวจในปี 2535 (1992) และเริ่มดำเนินการก่อสร้างโครงการในปี 2538 (1995) และผลิตก๊าซออกจำหน่ายในปี 2541 (1998) มีความยาวท่อก๊าซในทะเล 346 กิโลเมตร และ ความยาวท่อก๊าซบนบกราว 63 กิโลเมตร นับจากชายฝั่งทะเลอันดามันจนถึงเขตชายแดนเมียนมา-ไทยที่บ้านอิต่อง จังหวัดกาญจนบุรี โครงการนี้ถูกคาดการณ์ว่าจะมีอายุการใช้งานถึง 30 ปี โดยก๊าซที่ได้ส่วนใหญ่จะถูกส่งขายไปยังประเทศไทย โดยมี ปตท. เป็นผู้รับซื้อ

โครงการเยตากุน (Yetagun Gas Field) เริ่มมีการสำรวจในปี 2535 (1992) และเริ่มก่อสร้างโครงการในปี 2539 (1996) จากนั้นได้มีการผลิตก๊าซออกจำหน่ายในปี 2543 (2000) โดยมีความมีความยาวท่อก๊าซในทะเลราว 210 กิโลเมตร และความยาวท่อก๊าซบนบกนับจากชายฝั่งทะเลจนถึงชายแดนเมียนมา - ไทย ประมาณ 60 กิโลเมตร ทั้งนี้ แนวท่อก๊าซตั้งอยู่ไม่ห่างจากโครงการยาดานา

โครงการซอติกา (Zawtika Gas Field) เริ่มมีการสำรวจในปี 2550 (2007) และเริ่มดำเนินการก่อสร้างโครงการในปี 2554 (2011) จากนั้นในปี 2557 (2014) จึงได้มีการผลิตก๊าซ โดยก๊าซที่ผลิตได้ราว 80% จะถูกส่งเข้าไปยังประเทศไทยตามแนวท่อบนบกเดียวกับโครงการยาดานาและโครงการเยตากุน โครงการซอติกาที่ตั้งอยู่ในอ่าวเมาะตะมะ ห่างจากชายฝั่งของภูมิภาคตะนาวศรีประมาณ 240 กิโลเมตร มีท่อก๊าซใต้ทะเลยาวประมาณ 230 กิโลเมตร และมีท่อก๊าซบนบกยาวประมาณ 70 กิโลเมตร

สรุปลำดับเวลาการดำเนินโครงการทั้ง 3 โครงการ ได้ดังนี้

2535 - โครงการยาดานาเริ่มมีการสำรวจ

2535 - โครงการเยตากุนเริ่มมีการสำรวจ

2538 - โครงสร้างพื้นฐานโครงการยาดานาเริ่มก่อสร้าง

2539 - โครงสร้างพื้นฐานโครงการเยตากุนเริ่มก่อสร้าง

2541 - โครงการยาดานาเริ่มดำเนินการผลิตและส่งก๊าซ

2543 - โครงการเยตากุนเริ่มดำเนินการผลิตและส่งก๊าซ

2550 - โครงการซอติกาเริ่มมีการสำรวจ

2554 - โครงสร้างพื้นฐานโครงการซอติกาเริ่มก่อสร้าง

2557 - โครงการซอติกาเริ่มดำเนินการผลิต

2564 - รัฐประหาร 1 กุมภาพันธ์

2565 - TotalEnergies ถอนตัวจากการพัฒนาโครงการยาดานา ส่งผลให้ในเดือนกรกฎาคม บริษัท ปตท.สผ. ได้เข้ามาเป็นผู้พัฒนาโครงการแทน และทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสัดส่วนการถือหุ้น

2566 - Chevron ตัดสินใจถอนตัว พร้อมประกาศขายหุ้นของโครงการยานานาให้กับบริษัทพลังงาน MTI ของแคนาดา

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

ในช่วงดำเนินการก่อสร้างโครงการท่อก๊าซเหล่านี้ ได้สร้างผลกระทบอย่างมากทั้งในทางสังคม สิ่งแวดล้อม รวมถึงสิทธิชุมชนในพื้นที่โครงการทั้งในฝั่งเมียนมาและฝั่งไทย โดยในฝั่งประเทศเมียนมานั้นผลกระทบที่เห็นได้ชัด คือ การละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิชุมชนของประชาชนในพื้นที่โครงการโดยกองทัพเมียนมา รายงานจากภาคประชาสังคมที่ทำงานติดตามการดำเนินโครงการนี้ระบุว่ามีการบังคับไต่เรือบ้านเรือนประชาชนในพื้นที่โครงการตามแนวท่อก๊าซซึ่งอยู่ในเขตกันบ็อก และยึดที่ดินไปให้กับโครงการ มีการบังคับใช้แรงงานคนในชุมชนตามแนวท่อส่งก๊าซ ทั้งยังบังคับให้เป็นกองกำลังติดอาวุธของกองทัพที่ปกป้องแนวท่อก๊าซ หากชาวบ้านไม่ยินยอมก็ต้องจ่ายเงินแทนการเป็นทหาร ซึ่งในท้ายที่สุดแล้ว พวกเขา ก็จะถูกขูดรีดจนไม่สามารถปฏิเสธการถูกบังคับให้เป็นไปกองกำลังติดอาวุธของกองทัพพม่าได้ การดำเนินการก่อสร้างโครงการเหล่านี้เกิดขึ้นในช่วงที่รัฐบาลเผด็จการทหารปกครองประเทศ ชาวบ้านจึงแทบไม่มีสิทธิมีเสียงในการออกมาเรียกร้องและใช้สิทธิของตนเองในการให้ข้อเสนอแนะ ตลอดจนแสดงออกถึงความไม่เห็นด้วยต่อโครงการหรือแม้กระทั่งการเรียกร้องค่าชดเชยใด ๆ จากรัฐบาลเผด็จการทหารได้ และ เนื่องจากตลอดแนวท่อก๊าซเป็นพื้นที่สู้รบและเพื่อแย่งชิงการควบคุมพื้นที่และทรัพยากรระหว่างกองทัพพม่ากับกองกำลังกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จึงได้ปรากฏการสร้างถนน ค่ายทหาร สถานีตำรวจ และลานจอดเฮลิคอปเตอร์สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับบริษัท ยิ่งไปกว่านั้นยังมีรายงานว่าทหารพม่าได้ทำการคุกคามและข่มขืนเด็กหญิงและหญิงสาวที่อยู่ในชุมชนตามแนว

ท่อก๊าซด้วย ด้วยเหตุนี้ส่งผลให้ประชาชนหลายพันคนในพื้นที่ทั้งที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการท่อก๊าซ รวมถึงผลกระทบจากการสู้รบในช่วงปลายทศวรรษ 1990 ต้องลี้ภัยเข้ามายังของประเทศไทยหรือไม่ก็ต้องเข้าไปหลบอยู่ในค่ายผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ⁹

ในแง่ของผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในเมียนมานั้น รายงานจากกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล (World Wildlife Fund หรือ WWF) และรายงานจากองค์กรพัฒนาเอกชนอื่น ๆ ระบุว่าแนวท่อก๊าซของโครงการได้ตัดผ่านพื้นที่ป่าไม้สำคัญ ซึ่งเป็นป่าฝนเขตร้อนส่วนหนึ่งที่อยู่ในภูมิชีวมณฑลที่เรียกว่า ดอว์นา- ตะนาวศรี อันเป็นแหล่งอาหารและแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหายากหลายชนิด เช่น ช้างเอเชีย สมเสร็จ มลายู และวัวกระทิง เป็นต้น อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทวาย มอญ และกะเหรี่ยง ที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติและทรัพยากรในพื้นที่ด้วยการทำไร่หมุนเวียนและการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ รวมทั้งการจัดสรรพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่ทางจิตวิญญาณ

ในส่วนของผลกระทบทางฝั่งประเทศไทย มีรายงานว่าประชาชนในพื้นที่ตามแนวท่อส่งก๊าซตั้งแต่บ้านอิต่อง จังหวัดกาญจนบุรีไปจนถึงโรงไฟฟ้าราชบุรี ซึ่งรับก๊าซจากโครงการยาดานา เขตากูน และซอติกาเพื่อนำมาผลิตไฟฟ้านั้น ต้องได้รับผลกระทบอย่างมากในแง่ของการสูญเสียพื้นที่ทำกินและการสร้างรายได้ของชุมชน นอกจากนี้ยังพาดผ่านพื้นที่ป่าชุ่มน้ำและป่าสงวนอีกด้วย บันทึกของกลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ หนึ่งในกลุ่มภาคประชาสังคมที่ออกมาเคลื่อนไหว แสดงความไม่เห็นด้วยต่อโครงการสร้างแนวท่อก๊าซดังกล่าว ระบุว่าเดือนพฤษภาคม 2543 กลุ่ม

⁹<https://www.hrw.org/reports/pdfs/b/burma/burma977.pdf>

อนุรักษ์กาญจน์ออกสำรวจตามแนวท่อก๊าซและพบต้นไม้ใหญ่ที่อยู่ใกล้แนวท่อก๊าซยืนต้นตายเป็นจำนวนมาก สภาพป่าบนแนวท่อโดยเฉพาะตามสันเขาถูกถางเป็นทางกว้างถึง 30 เมตร เหมาะอย่างยิ่งสำหรับการแข่งแรลลี่จักรยาน เสียตรงที่พื้นดินยุบตัวเป็นทางและพังทลายลงไปด้านข้างเป็นจำนวนมาก ทั้ง ๆ ที่ระหว่างการก่อสร้าง ปตท. ได้สัญญากับคณะกรรมการประชาพิจารณ์ (มีนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธาน) ว่าจะมีการลดความกว้างของแนวท่อจาก 30 เมตร เหลือ 12 เมตร เพื่อลดผลกระทบในพื้นที่ป่า แต่พื้นที่โล่งเตียนกว่า 30 เมตร ก็เป็นเสมือนหลักฐานยืนยันว่าสัญญาของ ปตท. เป็นสัญญาที่ว่างเปล่า การเปิดพื้นที่ป่าดงดิบเป็นแนวยาวเพื่อวางท่อก๊าซนั้น ทำให้ผืนป่าต้องรับแสงอาทิตย์มากขึ้น ความชื้นลดลง ต้นไม้จึงค่อย ๆ แห้งตาย และความแห้งแล้งจะขยายจากแนวพื้นที่เปิดโล่งลึกเข้าไปเรื่อย ๆ จนป่าบริเวณนี้ไม่สามารถคงสภาพความเป็นป่าดงดิบไว้ได้อีก

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

ในปี 2539 (1996) คดีความการละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการยาดานาที่ดำเนินงานโดยบริษัท โททอล ถูกนำขึ้นศาลในสหรัฐอเมริกา เนื่องจากบริษัท ยูโนแคล (Unocal) ซึ่งเป็นหุ้นส่วนทางธุรกิจที่ร่วมลงทุนในโครงการดังกล่าว ถูกชาวบ้านในพื้นที่โครงการฟ้องต่อศาลรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกาในข้อหาละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยคดีนี้สิ้นสุดลงในปี 2005 โดยบริษัท ยูโนแคลยินยอมที่จะชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน สำหรับการสมรู้ร่วมคิดละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นโดยทหารเมียนมา หรือ Tatmadaw ซึ่งให้การรักษาความปลอดภัยแก่บริษัทที่ร่วมทุนในช่วงกลางทศวรรษ 1990

ชาวเมียนมาในพื้นที่กันบ็อก (Kanbouk) โอพินควิน (Ohnbinkwin) และตะบอชอง (Tha Bot Chaung) ในภูมิภาคตะนาวศรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการท่อก๊าซทั้งสามโครงการ ซึ่งมีบริษัทไทย คือ ปตท. สผ. เป็นผู้ถือหุ้นหลักร่วมกับบริษัท Myanmar Oil and Gas Enterprise (MOGE) และเป็นผู้พัฒนาโครงการ ได้ออกมาเรียกร้องให้บริษัทที่เกี่ยวข้องในโครงการต่าง ๆ ระวังการดำเนินการในโครงการ เพื่อตัดขาดความสัมพันธ์และความข้องเกี่ยวกับกองทัพเมียนมาและการรัฐประหาร โดยมีข้อเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ทุกคนใน 3 โครงการทั้งบนบกและนอกชายฝั่ง แสดงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการอารยะขัดขืน รวมทั้งให้ทุกบริษัทยุติการจ่ายเงินให้กับ MOGE และยุติความร่วมมือใด ๆ ที่มีกับเผด็จการทหาร

นอกจากการประท้วงในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการแล้ว เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2564 บริเวณนอกชายฝั่งซึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินโครงการยาดานา พนักงานชาวเมียนมาของบริษัทผู้ดำเนินโครงการต่าง ร่วมกันออกมาต่อต้านการรัฐประหารของกองทัพเมียนมาในครั้งนี้ผ่านมาตรการอารยะขัดขืน หรือ Civil Disobedience Movement (CDM)

ก่อนหน้านี้ บริษัท ปตท. สผ. ซึ่งเป็นผู้ดำเนินโครงการซอติก้า และเป็นผู้ร่วมทุนในโครงการยาดานาและโครงการเยตากูน ได้ออกมาชี้แจงต่อสาธารณะว่าทั้ง 3 โครงการ จะยังคงดำเนินการต่อไปแม้จะเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2564

หลังรัฐประหาร นอกเหนือจากการออกมาประท้วงของพนักงานและประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ องค์กรภาคประชาสังคมต่าง ๆ ได้ร่วมมือกันรณรงค์ในหลายวิธี เพื่อสกัดกั้นไม่ให้กองทัพพม่าเติบโต

และมีกำลังทั้งทางเสบียงและอาวุธ จากการทำธุรกิจที่สร้างความมั่งคั่งให้กับกองทัพเอง โดยเฉพาะธุรกิจเกี่ยวกับก๊าซธรรมชาติที่ถือเป็นแหล่งรายได้สำคัญอย่างยิ่งของคณะรัฐประหาร

รัฐบาลเอกภาพแห่งชาติ (National Unity Government หรือ NUG) และองค์กรภาคประชาสังคมในเมียนมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Justice for Myanmar และ Blood Money Campaign ได้เผยแพร่เอกสารและคลิปวิดีโอที่ชี้ให้เห็นว่ารายได้จากก๊าซธรรมชาติเป็นรายได้ส่วนสำคัญในส่วนของเงินตราระหว่างประเทศ (ดอลลาร์สหรัฐ) ที่ทำให้กองทัพพม่ายังคงสามารถนำไปเสริมกำลัง ซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะเครื่องบินรบจากชาติพันธมิตรทางทหาร อย่างรัสเซีย และจีน นำมาใช้ปราบปรามประชาชนที่ปราศจากอาวุธในนามกองกำลังปกป้องประชาชน (People's Defence Force หรือ PDF) นอกจากนี้ยังได้ออกแถลงการณ์ รวมถึงจดหมายเปิดผนึกถึงบริษัทต่างชาติทั้งในฐานะผู้ดำเนินการ ผู้ร่วมทุน และผู้รับซื้อก๊าซที่มีความเกี่ยวข้องกับโครงการแหล่งก๊าซต่าง ๆ อีกด้วย

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

โครงการนี้สามารถแบ่งสัดส่วนการลงทุนออกได้เป็น 3 โครงการ โดยจะแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลา คือ ก่อนและหลังรัฐประหาร ดังนี้

โครงการยาดานา

ก่อนรัฐประหาร

มีผู้ร่วมลงทุนจำนวน 4 บริษัท ได้แก่

(1) บริษัท Total SA จากประเทศฝรั่งเศส ถือหุ้นอยู่ที่ 31.2% และมีบทบาทเป็นผู้ดำเนินโครงการ

(2) บริษัท Chevron Corporation/Unocal จากสหรัฐอเมริกา ถือหุ้นอยู่ที่ 28.3%

(3) บริษัท การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (สำรวจและผลิตปิโตรเลียม) จำกัด (มหาชน) จากประเทศไทย ถือหุ้นอยู่ที่ 25.5%

(4) บริษัท Myanmar Oil and Gas Enterprises ซึ่งเป็นวิสาหกิจของรัฐบาลทหารเมียนมา ถือหุ้นอยู่ที่ 15%

หลังการรัฐประหาร 1 กุมภาพันธ์ 2564 (และหลังการถอนตัวของ TotalEnergies)

(1) บริษัท Chevron Corporation/Unocal จากสหรัฐอเมริกา ถือหุ้นอยู่ที่ 41.1%

(2) บริษัท การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (สำรวจและผลิตปิโตรเลียม) จำกัด (มหาชน) จากประเทศไทย ถือหุ้นอยู่ที่ 37.1% และมีบทบาทเป็นผู้ดำเนินโครงการ

(3) บริษัท Myanmar Oil and Gas Enterprises ซึ่งเป็นวิสาหกิจของรัฐบาลทหารเมียนมา ถือหุ้นอยู่ที่ 25.8%

หลังการรัฐประหาร 1 กุมภาพันธ์ 2564 (หลังการถอนตัวของ Chevron)

(1) บริษัท MTI จากแคนาดา ถือหุ้นอยู่ที่ 41.1%

(2) บริษัท การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (สำรวจและผลิตปิโตรเลียม) จำกัด (มหาชน) จากประเทศไทย ถือหุ้นอยู่ที่ 37.1% และมีบทบาทเป็นผู้ดำเนินโครงการ

(3) บริษัท Myanmar Oil and Gas Enterprises ซึ่งเป็นวิสาหกิจของรัฐบาลทหารเมียนมา ถือหุ้นอยู่ที่ 25.8%

โครงการเยตากุน

ก่อนรัฐประหาร

มีผู้ร่วมลงทุนจำนวน 4 บริษัท ได้แก่

(1) บริษัท Petronas Carigali Myanmar จากประเทศมาเลเซีย เป็นผู้ดำเนินโครงการ และถือหุ้นอยู่ที่ 40.91%

(2) บริษัท ปตท. สผ. อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน) จากประเทศไทย ถือหุ้นอยู่ที่ 19.32%

(3) บริษัท Nippon Oil Exploration - Myanmar จากประเทศญี่ปุ่น ถือหุ้นอยู่ที่ 19.32%

(4) บริษัท Myanmar Oil and Gas Enterprises ซึ่งเป็นวิสาหกิจของรัฐบาลทหารเมียนมา ถือหุ้นอยู่ที่ 20.45%

อย่างไรก็ตาม ในช่วงต้นของการพัฒนาโครงการมีอีก 2 บริษัทที่เข้าร่วมการลงทุนด้วย ได้แก่

- บริษัท Texaco จากสหรัฐอเมริกา ถือหุ้นอยู่ที่ 50% (ถอนการลงทุนออกไปเมื่อปี 2540)

- บริษัท Premier Oil จากสหราชอาณาจักร ถือหุ้นอยู่ที่ 30% (ถอนการลงทุนออกไปเมื่อปี 2545)

หลังรัฐประหาร (หลังจากทั้ง 3 บริษัทต่างชาติประกาศถอนการลงทุน)

ทั้ง 3 บริษัทที่เป็นผู้ร่วมลงทุนในโครงการประกาศถอนการลงทุนออกจากโครงการเยตากุนไปเมื่อวันที่ 29 เมษายน 2565 ด้วยเหตุผลแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของปริมาณผลผลิตจากโครงการที่ได้น้อย

ลงอย่างมากในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงตั้งแต่เกิดการรัฐประหารก็ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นเหตุผลในการถอนตัวด้วย ถึงกระนั้น โครงการเขตากุนยังส่งก๊าซเข้าประเทศไทยอยู่แม้จะมีปริมาณเพียงน้อยนิดหรือในบางครั้งไม่มีการส่งเข้ามายังท่อก๊าซในฝั่งไทยเลย

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันรายงานของ Justice for Myanmar ระบุว่าหลังจากทั้ง 3 บริษัท ที่เป็นผู้พัฒนาโครงการได้ถอนการลงทุนไปก่อนหน้านี้ ขณะนี้โครงการมีผู้พัฒนาโครงการใหม่แล้ว นั่นคือบริษัท Gulf Petroleum Myanmar ซึ่งเป็นบริษัทย่อยของบริษัท Northern Gulf Petroleum จากประเทศไทย¹⁰ ด้วยเหตุนี้ส่งผลให้ในปัจจุบันโครงการเขตากุนมีผู้ร่วมลงทุน 2 บริษัท คือ

- (1) Gulf Petroleum Myanmar (บริษัทย่อยของ Northern Gulf Petroleum จากประเทศไทย)
- (2) Myanmar Oil and Gas Enterprises (MOGE)

โครงการซอติก้า

ก่อนรัฐประหาร

มีผู้ร่วมลงทุนจำนวน 2 บริษัท ได้แก่

- (1) บริษัท ปตท. สผ. อินเตอร์เนชันแนล จำกัด (มหาชน) จากประเทศไทย ถือหุ้นอยู่ที่ 80% และควบตำแหน่งผู้ดำเนินโครงการ

¹⁰<https://www.justiceformyanmar.org/press-releases/petronas-pttep-eneos-mitsubishi-corp-japan-gov-irresponsibly-exiting-yetagun-gas-projec>

(2) บริษัท Myanmar Oil and Gas Enterprises ซึ่งเป็น วิสาหกิจของรัฐบาลทหารเมียนมา ถือหุ้นอยู่ที่ 20%

หลังการรัฐประหาร

ขณะนี้ (เมษายน 2566) ทั้ง 2 บริษัท ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
สัดส่วนการถือหุ้นหรือเปลี่ยนผู้ดำเนินโครงการแต่อย่างใด และ
ปัจจุบันโครงการยังคงดำเนินการอยู่เช่นเดิม อย่างไรก็ตาม เมื่อวันที่
1 สิงหาคม 2565 สำนักข่าวท้องถิ่นในเมียนมารายงานว่าเกิดเหตุ
ท่อก๊าซจากโครงการซอติการั่วบริเวณเขตกันบ็อก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ท่อ
ก๊าซพาดผ่านหลังจากขึ้นจากทะเลก่อนที่จะเข้าสู่ชายแดนเมียนมา -
ไทย ส่งผลให้บริษัท ปตท. สผ. ออกมาชี้แจงต่อตลาดหลักทรัพย์แห่ง
ประเทศไทยถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันเดียวกัน โดยทาง ปตท. สผ.
ได้รับแจ้งจากบริษัท ปตท.สผ. อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (ปตท.สผ.อ.)
สำนักงานย่างกุ้ง ซึ่งเป็นบริษัทย่อยของ ปตท.สผ. ว่า¹¹ เมื่อช่วงเช้า
ของวันที่ 1 สิงหาคม 2565 เกิดรอยรั่วที่ท่อส่งก๊าซธรรมชาติบนบก
ของโครงการซอติกาส่งผลให้แรงดันในท่อส่งก๊าซลดลง ขณะนี้ ปตท.
สผ.อ. ได้ปิดวาล์วของท่อก๊าซ และหยุดการส่งก๊าซจากโครงการซอติ
ก้ามายังประเทศไทยเป็นการชั่วคราวเพื่อความปลอดภัย จากการตรวจ
สอบเบื้องต้นไม่พบร่องรอยจากระเบิดหรือเพลิงไหม้ ทั้งนี้ ปตท.สผ.อ.
กำลังอยู่ระหว่างตรวจสอบสาเหตุของการเกิดรอยรั่วและเร่งเข้าพื้นที่
เพื่อซ่อมแซมรอยรั่วดังกล่าว ในเบื้องต้น คาดว่าจะใช้เวลาซ่อมแซม
ประมาณ 2 สัปดาห์ หากมีความคืบหน้าจะรายงานให้ทราบต่อไป และ
ต่อมาในวันที่ 15 สิงหาคม ซึ่งครบกำหนด 2 สัปดาห์ ทางโครงการก็
สามารถกลับมาส่งก๊าซได้ตามปกติ

¹¹<https://www.pttep.com/en/Newsandmedia/News/Statement-Leakage-At-The-Zawtikas-Onshore-Pipeline.aspx>

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

หลังการรัฐประหารที่เกิดขึ้นในประเทศเมียนมา แม้โครงการขุดเจาะก๊าซและผลิตปิโตรเลียมทั้ง 3 จะยังคงดำเนินการอยู่ กล่าวคือยังคงมีการขุดเจาะ ผลิต และขนส่งก๊าซเข้ามายังประเทศไทยเพื่อป้อนให้กับโรงไฟฟ้าในภาคตะวันตกและภาคกลางบางส่วน แต่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดในแง่บทบาทของผู้พัฒนาโครงการ

ในส่วนของโครงการยาดานานั้น บริษัท TotalEnergies ได้ประกาศถอนการลงทุนจากโครงการยาดานา เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2565¹² โดยให้เหตุผลด้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เพิ่มสูงขึ้นนับตั้งแต่เกิดการรัฐประหาร นอกจากนั้น Total ยังอ้างถึงการยึดหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชน (UNGP on Business and Human Rights) ของบริษัทด้วย และต่อมาเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2565 บริษัท ปตท.สผ. ประกาศว่า ปตท.สผ. ซึ่งเป็นบริษัทย่อยของตนที่เข้าดำเนินการลงทุนในต่างประเทศจะเข้าเป็นผู้ดำเนินการในโครงการยาดานาแทน TotalEnergies ด้วยเหตุนี้ ทำให้สัดส่วนในการลงทุนในโครงการยาดานาและบทบาทของบริษัทต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้ 1) บริษัท ปตท.สผ. ถือหุ้นอยู่ที่ร้อยละ 37.1 บริษัท Chevron โดย Unocal ถือหุ้นอยู่ที่ร้อยละ 41.1 และบริษัท MOGE ถือหุ้นอยู่ที่ร้อยละ 25.8 โดยทาง ปตท. สผ. ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งผู้ดำเนินโครงการแทนบริษัท TotalEnergies อย่างเป็นทางการในวันที่ 20 กรกฎาคม 2565 ที่ผ่านมา¹³

¹²<https://totalenergies.com/media/news/press-releases/totalenergies-has-definitively-withdrawn-myanmar>

¹³<https://www.efinancethai.com/LastestNews/LatestNewsMain.aspx?release=y&ref=M&id=SIIVON0NweUNJQ7Q9>

ในส่วน of โครงการเขตากุนเองก็มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมากเช่นกัน โดยเมื่อวันที่ 29 เมษายน 2565 บริษัทร่วมทุนทั้ง 3 แห่งในโครงการ ซึ่งได้แก่ ENEOS และมิตซูบิชิ ซึ่งลงทุนผ่านบริษัทย่อย JX Nippon Oil Exploration และบริษัท ปตท.สผ.อ. ได้ประกาศถอนการลงทุนออกจากโครงการเขตากุนแล้ว¹⁴

สำหรับโครงการซอติก้านั้น เป็นโครงการเดียวที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ และมีแนวโน้มว่าทางผู้พัฒนาโครงการอย่าง ปตท.สผ. กำลังดำเนินการเปิดหลุมขุดเจาะเพิ่มเติมด้วย

2. โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำฮัตจี รัฐกะเหรี่ยง ประเทศเมียนมา

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำฮัตจี เป็น 1 ใน 7 เขื่อน ของชุดเขื่อนสาละวิน และเป็น 1 ใน 4 เขื่อน ที่รัฐวิสาหกิจของไทยนำโดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เข้าร่วมพัฒนาโครงการ โครงการเขื่อนฮัตจีจะถูกออกแบบให้เป็นเขื่อนแบบน้ำไหลผ่าน (run off river) กั้นแม่น้ำสาละวินบริเวณเมืองพะอัน เมืองหลวงของรัฐกะเหรี่ยง ตั้งอยู่ห่างจากชายแดนไทยประมาณ 47 กิโลเมตรตามลำน้ำสาละวิน จากบ้านสบเมย อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีกำลังการผลิตไฟฟ้า 1,360 เมกะวัตต์ สามารถผลิตกระแสไฟฟ้าต่อปีได้ราว 7,325 ล้านหน่วย กระแสไฟฟ้าราว 1,190 เมกะวัตต์จะถูกส่งขายให้กับประเทศไทยผ่านการรับซื้อของกฟผ. โดยมีมูลค่าก่อสร้างโครงการอยู่ที่ประมาณ 1 แสนล้านบาท

¹⁴<https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/myanmar-japan-energy-giant-eneos-to-withdraw-from-ye-ta-gun-gas-project/>

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

บริษัท การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (กฟผ. อินเตอร์เนชั่นแนล) ได้เข้าเป็นผู้พัฒนาโครงการ เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2553 ซึ่งถือเป็นผู้ลงทุนและผู้พัฒนาโครงการล่าสุด แต่โครงการนี้มีพัฒนาการของผู้พัฒนาโครงการในหลายยุคสมัย สามารถแยกออกเป็น 3 ระยะตามลำดับเวลา ดังนี้

ระยะที่ 1 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ได้ลงนามในบันทึกความตกลง (MOA) กับกรมไฟฟ้าพลังน้ำ กระทรวงพลังงาน ไฟฟ้าของเมียนมา

ระยะที่ 2 บริษัท Sino Hydro Corporation Limited ซึ่ง เป็นบริษัทรัฐวิสาหกิจของจีน ได้เข้าร่วมการพัฒนาโครงการ ทำให้เกิดการแบ่งสัดส่วนการถือหุ้นออกเป็น 3 ส่วน คือ กฟผ. ถือหุ้น 45% กรมไฟฟ้าพลังน้ำเมียนมา 15% และบริษัท Sino Hydro Corporation Limited 40% โดยมีงบประมาณการลงทุนราว 1,000 ล้านดอลลาร์

ระยะที่ 3 ปี 2553 ได้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการลงทุนในโครงการ รวมถึงมีการลงนามในสัญญาฉบับใหม่ โดยบริษัท International Group of Entrepreneur Co, Ltd (IGOEC) ได้เข้ามาร่วมลงทุนในโครงการเป็นบริษัทที่ 4 ส่งผลให้มีการแบ่งสัดส่วนการลงทุนในโครงการใหม่ ดังนี้ บริษัท กฟผ. อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด 36.5% กรมไฟฟ้าพลังน้ำเมียนมา 10% บริษัท Sino Hydro Corporation Limited 50.5% และบริษัท IGOEC 3%

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

แม้โครงการเขื่อนฮัตจีจะยังไม่มีรายงานการก่อสร้างอย่างเป็นทางการ

ทางการ แต่ถึงกระนั้น ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่เกิดการรัฐประหาร กระบวนการในการนำไปสู่การก่อสร้าง และผลักดันโครงการก็ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรง ในแง่มุมมองด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิชุมชน และมนุษยธรรมในพื้นที่ ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่โครงการเป็นหนึ่งในเขตพื้นที่สู้รบและความขัดแย้งทางด้านอาวุธ ระหว่างกองกำลังกะเหรี่ยงที่อยู่ภายใต้การควบคุมของสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง (Karen National Union หรือ KNU) กับกองทัพเมียนมาและกองกำลังกะเหรี่ยงพุทธ (Democratic Karen Buddhist Army หรือ DKBA)

ในส่วนของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมนั้น หากมีการสร้างเขื่อนและอ่างเก็บน้ำในพื้นที่ดังกล่าว จะส่งผลกระทบต่ออย่างมากในวงกว้าง เนื่องด้วยสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์อย่างยิ่ง ทั้งในแง่ของทรัพยากรป่าไม้ที่ส่วนใหญ่เป็นพรรณไม้หายาก รวมถึงมีมูลค่าทางเศรษฐกิจและการใช้สอยอย่างไม้สัก อีกทั้งผืนป่าสาละวินยังถือเป็นภูมิพฤษภแบบอินโดเบอร์มา ทำให้มีสังคมป่าไม้และระบบนิเวศที่มีความหลากหลาย ดังนั้น การผลักดันโครงการนี้จะทำให้สูญเสียพื้นที่ป่า แหล่งอาหาร แหล่งที่อยู่อาศัยของทั้งสัตว์ป่าและผู้คน โดยจากการสำรวจขององค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่พบว่าการสร้างเขื่อนฮัตจีจะทำให้ประชาชนกว่า 41 หมู่บ้าน ตลอดริมน้ำทั้งในฝั่งไทยและเมียนมาได้รับผลกระทบโดยตรง

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

เนื่องจากโครงการเขื่อนฮัตจีจะส่งผลกระทบต่อชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่ โครงการนี้ถูกต่อต้านอย่างรุนแรงและต่อเนื่องจากชุมชน องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และภาคประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นได้เริ่มการรณรงค์ต่อต้านเขื่อนในแม่น้ำ

สาละวิน ทำให้การก่อสร้างเขื่อนฮัตจีต้องหยุดชะงักมาจนถึงปัจจุบัน ชุมชนในพื้นที่ใช้วิธีการต่าง ๆ แสดงออกซึ่งความไม่เห็นด้วยต่อโครงการอย่างสันติวิธี เช่น การจัดกิจกรรมรณรงค์หยุดเขื่อนสาละวิน ในวันหยุดเขื่อนโลกเป็นประจำทุกปี การยื่นเรื่องร้องเรียนต่อหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดงความกังวลต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้น การออกแถลงการณ์ที่แสดงความไม่เห็นด้วยและประณามการใช้ความรุนแรงของกองทัพเมียนมา ในการปราบปรามประชาชนในพื้นที่ การจัดตั้งอุทยานสันติภาพสาละวิน เพื่อให้เป็นพื้นที่ในการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

แม้ปัจจุบันจะยังไม่มีหลักฐานที่บ่งบอกชัดเจนว่ามีการก่อสร้างโครงการไปแล้ว แต่หลังจากรัฐประหารเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2564 ได้มีการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับความคืบหน้าในระดับนโยบาย ซึ่งมาจากเจตจำนงของหัวหน้าคณะรัฐประหารอย่างพลเอกอาวุโสหมิ่น อ่อง หลายในวันที่ 2 มิถุนายน 2564 ว่า หัวหน้าคณะเผด็จการทหารเมียนมา ประกาศว่ารัฐบาลทหารเมียนมาจะปิดฝุ่นโครงการเขื่อนฮัตจีบนแม่น้ำสาละวิน เพื่อตอบสนองความต้องการไฟฟ้าในพื้นที่ หลังจากที่ดินได้เดินทางไปร่วมประชุมร่วมกับสภาบริหารรัฐกะเหรี่ยง เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2564 และหารือกับประธานสภาฯ นายซอ มิน อู เรื่องกิจการต่าง ๆ ในพื้นที่ดังกล่าว ด้วยเห็นว่ารัฐกะเหรี่ยงมีศักยภาพในการพัฒนาไฟฟ้าพลังน้ำอยู่มาก¹⁵

ต่อมา นายซอ ตา โป ตัวแทนเครือข่ายสิ่งแวดล้อมและสังคมกะเหรี่ยง (Karen Environmental and Social Action Network

¹⁵<https://www.irrawaddy.com/opinion/guest-column/myanmar-junta-sells-resources-to-neighbors-in-exchange-for-legitimacy.html>

หรือ KESAN) เผยในเวทีเสวนา “เมียนมากับกระบวนการพัฒนาแบบย้อนกลับ: แนวโน้มโครงการพัฒนาขนาดใหญ่หลังรัฐประหารที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ว่าหลังการรัฐประหารสถานการณ์ในรัฐกะเหรี่ยงย่ำแย่อย่างมาก กองทัพเมียนมาเข้ามาตั้งระเบิดในหลายจุด มีการต่อสู้อาศัยอาวุธปราบปรามกองทัพชาติพันธุ์และประชาชนในพื้นที่ส่งผลให้มีผู้พลัดถิ่นเป็นจำนวนมาก ประชาชน 7,000-8,000 คน ต้องออกจากพื้นที่ไป โดยในส่วนของโครงการเขื่อนฮัตจีนั้น ได้มีการอนุมัติไปแล้ว แต่ยังไม่พบความคืบหน้าของโครงการอย่างเป็นทางการในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ ซอ ตา ไป กล่าวว่าหลังจากที่มีประกาศจากคณะเผด็จการทหารว่าจะผลักดันให้มีโครงการดังกล่าว ประชาชนในพื้นที่ก่อสร้างเขื่อนได้พบเห็นแรงงานชาวจีนจำนวนมากเข้ามาในพื้นที่ คาดว่าเพื่อรอการดำเนินโครงการ นอกจากนี้ในพื้นที่ดังกล่าวก็มีการสร้างสะพานขึ้นมาใหม่ด้วย โดยสะพานนี้เป็นส่วนหนึ่งของเขตเศรษฐกิจพิเศษที่เชื่อมโยงกับจีน¹⁶

นอกจากนี้ ยังมีเบาะแสและความคืบหน้าอีกหลายอย่างที่ชวนให้คิดไปได้ว่าการสร้างเขื่อนฮัตจีนั้นจะยังคงอยู่ในแผนการพัฒนาของคณะรัฐประหารเมียนมาและนักลงทุน หรือบริษัทสร้างเขื่อนชาวจีนต่อไป และคงจะมีการดำเนินการในอนาคตอย่างแน่นอน แม้ว่าในปัจจุบันยังไม่มีรายงานการก่อสร้างในระดับพื้นที่ที่ชัดเจน แต่ในเบื้องต้นไฟฟ้าที่ผลิตได้จะนำมาใช้ในประเทศเมียนมา เนื่องจากรายได้ของประเทศในขณะนี้มีน้อย อย่างไรก็ตาม นักลงทุนและสถาบันการเงินหลายประเทศก็พยายามที่จะหลีกเลี่ยงและหยุดให้ทุนสนับสนุนทางการเงินแก่คณะเผด็จการทหาร

¹⁶<https://greennews.agency/?p=25812>

รายงานพิเศษเรื่อง “เขื่อนไม่เคยหลับ...จับตาสัญญาณคินซีฟ เขื่อนสาละวิน” ของสำนักข่าวประชาไท¹⁷ ระบุว่า มีข้อมูลที่บ่งชี้ได้ว่า ผู้มีอำนาจทั้งฝั่งไทยและรัฐบาลทหารพม่า ยังไม่ตัดสินใจจากแผนการก่อสร้างเขื่อนสาละวิน แต่กำลังวางแผนใหม่ให้แยบยลขึ้นด้วยหลายวิธีการ หนึ่งในนั้นคือการสร้างอุโมงค์ผันน้ำยวม หรือชื่อเต็มว่า “โครงการเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุนให้เขื่อนภูมิพล แนวส่งน้ำยวม - อ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล” เหตุที่คาดว่าอุโมงค์ผันน้ำยวมมีความเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างเขื่อนสาละวินนั้น มาจากคำพูดของวีระกร คำประกอบ ส.ส.นครสวรรค์ และรองประธานคณะกรรมการ (กมธ.) วิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางบริหารจัดการลุ่มน้ำทั้งระบบ สภาผู้แทนราษฎร ที่ว่ามีวิสาหกิจจีนเสนอออกทุนก่อสร้างให้เพื่อแลกกับการที่รัฐบาลไทยจะอนุมัติให้มีการสร้างเขื่อนในลำน้ำสะละวิน 3 แห่ง และได้กล่าวในเวลาต่อมาว่า โครงการอุโมงค์ผันน้ำยวมนั้นเป็นเพียงระยะแรก ระยะที่สองคือการสูบน้ำจากแม่น้ำสะละวินมาเติมด้วย นอกจากโครงการผันน้ำยวมซึ่งเป็นการพยายามของฝ่ายไทยแล้ว ทางฝ่ายคณะเผด็จการทหารเมียนมาเองก็มีความตั้งใจที่จะผลักดันโครงการเขื่อนสาละวิน โดยเฉพาะเขื่อนฮัตจี ดังที่ได้กล่าวไปแล้วก่อนหน้านี้

3. โครงการเหมืองแร่ดีบุกเฮงดา เมืองมยิตตา ภูมิภาคตะนาวศรี ประเทศเมียนมา

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

เหมืองเฮงดาเป็นเหมืองแร่ดีบุกขนาดใหญ่และมีอายุเก่าแก่ ดำเนินการมาแล้วไม่ต่ำกว่า 70 ปี เริ่มตั้งแต่สมัยที่เมียนมาตกเป็นอาณานิคม

¹⁷<https://prachatai.com/journal/2023/03/103431>

ของอังกฤษ นับได้ว่าเป็นเหมืองแร่ดีบุกที่มีขนาดใหญ่และมีอายุเก่าแก่ที่สุด ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองทวายราว 45 กิโลเมตร มีพื้นที่สัมปทานประมาณ 5,000 ไร่ หรือราว 2,097 เอเคอร์ ตั้งอยู่ในเขตลุ่มน้ำตะนาว-ศรีตอนบน ในเมืองมยิตตา (Myitta) แคว้นตะนาวศรี ทางภาคใต้ของประเทศเมียนมา ห่างจากหมู่บ้านเมียวพิว (Myaung Pyo) ไปประมาณ 2 กิโลเมตร โดยหมู่บ้านดังกล่าวเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เหมืองและได้รับผลกระทบจากเหมืองมากที่สุด

บริษัท เมียนมาร์ พงษ์พิพัทธ์ ซึ่งเป็นบริษัทที่ดำเนินกิจการเหมืองแร่ในไทย ได้รับสัมปทานจากรัฐบาลเมียนมา โดยร่วมกับกรมกิจการเหมืองแร่ ลำดับที่ 2 (Number 2 Enterprise) ซึ่งเป็นบริษัทที่รัฐเข้าไปมีส่วนถือหุ้นส่วน ทำหน้าที่ดูแล และอำนวยความสะดวกในการประกอบกิจการเหมืองในเมียนมา ทั้งดีบุก ทั้งสเตน ทอง โทเทเนียม แพลตตินัม

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

(1) บริษัท เมียนมาร์ พงษ์พิพัทธ์ จำกัด (Myanmar Pongpipat Co., Ltd)

การดำเนินกิจการเหมืองเฮงดานั้น ได้มีการแบ่งผลประโยชน์กันในส่วน 35% สำหรับ Number 2 Enterprise 65% สำหรับบริษัท เมียนมาร์ พงษ์พิพัทธ์

(2) บริษัท สหกล อีควิปเมนต์ จำกัด (มหาชน)

เป็นบริษัทประกอบธุรกิจรับเหมาก่อสร้างและบริการด้านการเหมืองแร่ รวมถึงการจัดการและขนส่งแร่ โดยบริษัท สหกลฯ เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการเหมืองเฮงดาเมื่อปี 2560 โดยได้ลงนามในสัญญากับบริษัท เมียนมาร์ พงษ์พิพัทธ์ มีระยะเวลาตามสัญญา 7 ปี โดย

เข้าไปดำเนินการขุดดินชั้นบน ขุดแร่ดิบ บริหารจัดการกระบวนการแร่
ขนย้ายทางแร่ไปยังพื้นที่กำจัดแร่

อย่างไรก็ตาม เมื่อปี 2562 บริษัท สหกลฯ เปิดเผยว่าได้ยกเลิก
สัญญาจ้างงานผลิตแร่ดิบในเมียนมากับทางบริษัท เมียนมาร์ พงษ์พิ
พัทธ์ หลังยังไม่ได้รับประทานบัตรจากรัฐบาลเมียนมา และไม่สามารถ
ระบุเวลาที่แน่ชัดได้¹⁸

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

การดำเนินการของเหมืองเฮงดาได้ส่งผลกระทบต่อผู้คน
ในพื้นที่และโดยรอบ โดยเฉพาะในส่วนของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม
ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชุมชน ทั้งแหล่งน้ำและพื้นที่เพาะปลูก

มีรายงานว่าในปี 2555 ได้เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่เป็น
ประวัติการณ์นานถึง 11 วัน และท่วมสูงถึงคอ ทำให้ตะกอนทางแร่
จากเหมืองไหลออกมาจากบ่อกักเก็บ สร้างความเสียหายต่อชุมชน
และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะลำคลองมะเขาว์พะโยว แหล่งน้ำที่ชาว
บ้านโดยรอบใช้อุปโภคบริโภค พื้นที่เพาะปลูกทั้งหมดมาก ทุเรียน
มะม่วงหิมพานต์ ได้รับความเสียหายอย่างหนักราว 20 เอเคอร์ หรือ
50.6 ไร่

นอกจากนี้ ยังมีรายงานว่าชาวบ้านในหมู่บ้านกะบันเซาว์รู้สึกได้
ถึงผลกระทบจากการทำเหมืองเป็นครั้งแรกในปี 2556 หลังจากบ่อ
เก็บกักตะกอนทางแร่พังทลาย ส่งผลให้น้ำที่ปนเปื้อนตะกอนทางแร่
ไหลลงมาท่วมพื้นที่ของชาวบ้าน สร้างความเสียหายแก่พื้นที่เพาะ
ปลูกและทำให้เกิดปัญหาในการดำรงชีพ และนับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์

¹⁸<https://www.sahakol.com/th/press/ir-news-2019-11/>

ดังกล่าว ชาวชุมชนก็ต้องประสบกับปัญหาน้ำท่วมที่ดินทุกปีในช่วงฤดูมรสุม สมาชิกชุมชน 5 ครอบครัว ต้องสูญเสียต้นหมากและต้นผลไม้อื่น ๆ ซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักของครอบครัว

จากการทดสอบของบริษัท Ecolab ในปี 2557 ระบุว่าน้ำในคลองเมียวพิวมีสารตะกั่วปนเปื้อนในระดับสูง นอกจากนี้ ผลการทดสอบในห้องทดลองประเทศเนเธอร์แลนด์ยังระบุด้วยว่าพบสารหนูในคลองเมียวพิวในระดับที่สูงกว่าค่าที่ยอมรับได้ขององค์การอนามัยโลกถึง 8 เท่า สำหรับมาตรฐานน้ำดื่มที่ปลอดภัย และมีตะกั่วปนเปื้อนในลำคลองถึง 35-190 เท่าของมาตรฐานน้ำดื่มที่ปลอดภัย อีกทั้งยังพบว่าคลองดังกล่าวมีลักษณะที่ตื้นเขินชันเรื่อย ๆ จากการถูกทับถมด้วยตะกอนดิน และด้วยเหตุนี้ชาวบ้านในบริเวณชุมชนโดยรอบจึงต้องใช้แหล่งน้ำจากภูเขาและซื้อน้ำบรรจุขวดจากภายนอกสำหรับอุปโภคและบริโภค

นอกเหนือไปจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ในแง่ของผลกระทบด้านกระบวนการยุติธรรมก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน กล่าวคือหลังจากมีการรายงานข่าวของสื่อมวลชนเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำเหมืองของบริษัทไทยซึ่งเป็นผู้พัฒนาโครงการ บริษัท เมียนมาร์ พงษ์พิพัทธ์ จำกัด ได้ฟ้องร้องดำเนินคดีกับสื่อมวลชนไทยถึง 2 ครั้ง โดยครั้งแรกในปี 2560 บริษัทฯ ได้ยื่นฟ้องร้องต่อศาลจากกรณีที่หนังสือพิมพ์ The Nation ลงข่าวเกี่ยวกับการดำเนินการของเหมืองที่ทางบริษัทฯ อ้างว่าเป็นการกล่าวหาว่าบริษัทดำเนินโครงการอย่างไม่มีมาตรฐานและสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนในพื้นที่ คดีนี้จบลงด้วยการยอมความกัน การยอมความในที่นี้ คือ บริษัทขอให้แก้ข่าวด้วยการเอาข้อมูลจากทางบริษัทมานำเสนอให้เท่าเทียมกัน ส่วนในคดีที่สองนั้น บริษัท เมียนมา พงษ์พิพัทธ์ โดยกรรมการผู้จัดการบริษัท ได้แจ้งความ

ดำเนินคดีต่อสถานีตำรวจภูธรจากการที่สำนักข่าวสิ่งแวดล้อม Green-News ได้รายงานข่าวว่า “ศาลพม่าสั่งบริษัทเหมืองแร่ไทยชดใช้ชาวบ้านทวาย 2.4 ล้านบาท เหตุเหมืองดีบุกทำสิ่งแวดล้อมพัง” เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2563 บนสื่อโซเชียลมีเดีย ‘เฟซบุ๊ก’ กลุ่มสาธารณะ โดยเป็นการแจ้งความดำเนินคดีในข้อหาหมิ่นประมาทโดยการโฆษณา หลังจากนั้นในเดือนธันวาคม 2564 อัยการจังหวัดนครปฐมสั่งฟ้องไปยังศาลจังหวัดนครปฐม โดยมีอัยการเป็นโจทก์และมีผู้ฟ้องคดีเป็นโจทก์ร่วม ขณะนี้คดีความอยู่ระหว่างการสืบพยาน โดยมีกำหนดการสืบพยานในช่วงเดือนกุมภาพันธ์และเดือนพฤษภาคม 2566

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

หลายต่อหลายครั้งที่เกิดผลกระทบขึ้นกับชุมชนจากการดำเนินการที่ผิดพลาดและไม่ได้มาตรฐานของบริษัทฯ ทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านเมียวพิวได้กลับด้วยการใช้วิธีทางการศาล โดยในเดือนพฤษภาคมปี 2557 ตัวแทนชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบได้ฟ้องบริษัท เมียนมาร์ พงษ์พิพัทธ์ และกรมกิจการเหมืองแร่ ลำดับที่ 2 ของเมียนมาต่อศาลเมืองทวาย ให้จ่ายค่าเสียหายต่อทรัพย์สินที่ชาวบ้านสูญเสียไป โดยมีกลุ่มนักกฎหมายทวาย (Dawei Lawyer Group (DLG)) เป็นผู้ดำเนินการฟ้องร้องให้ แต่ในเวลาต่อมาศาลได้มีคำสั่งยกฟ้องเนื่องจากคดีขาดอายุความ

แม้ในคดีความก่อนหน้านี้ศาลจะมีคำสั่งยกฟ้อง แต่ในอีกคดีความกลับไม่เป็นเช่นนั้นเพราะเมื่อวันที่ 7 มกราคม ศาลชั้นต้นเมืองทวายมีคำพิพากษาให้บริษัท เมียนมาร์ พงษ์พิพัทธ์ จำกัด บริษัทของนักธุรกิจชาวไทยซึ่งจดทะเบียนในเมียนมาจ่ายค่าชดเชยทางแพ่งให้กับนายซอ ดา เชว (Saw Dah Shwe) ชาวบ้านหมู่บ้านกะบันเซา (Kin Baung Chaung) เป็นเงินจำนวน 114,800,000 จ๊าด หรือประมาณ

76,533 เหรียญสหรัฐ หรือราว 2,400,000 บาท¹⁹ หลังจากที่นาย ซอ ดา เซว ได้ฟ้องคดีให้บริษัทฯ จ่ายค่าชดเชยหลังจากที่การดำเนินการของบริษัทฯ สร้างผลกระทบต่อทรัพย์สิน การดำเนินชีวิต และสิ่งแวดล้อมของเขา โดยได้ยื่นฟ้องไปตั้งแต่ปี 2558 รวมระยะเวลากว่า 4 ปี ในกระบวนการชั้นศาล

นอกจากนั้นแล้ว ชาวบ้านและองค์กรภาคประชาสังคมยังได้ยกระดับประเด็นปัญหาในพื้นที่ ส่งเสียงข้ามพรมแดนด้วยการยื่นเรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ของไทย ให้ตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม และชุมชนจากโครงการดังกล่าวในปี 2558 ต่อมาในปี 2563 กสม. ได้ออกรายงานการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีดังกล่าว โดยมีมติให้ยุติเรื่องร้องเรียนข้างต้น ด้วยเหตุผลที่ว่าพื้นที่โครงการไม่ได้อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกสม.

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

บริษัทเหมืองแร่ไทยกำลังต่อสัญญาเพื่อดำเนินโครงการ โดยขณะนี้โครงการหยุดดำเนินการชั่วคราวจากการประกาศระงับการดำเนินโครงการชั่วคราวของรัฐบาลเมียนมา ก่อนหน้านี้ในเว็บไซต์ของ Burma Campaign UK บริษัทเหมืองแร่ผู้ดำเนินโครงการมีรายชื่ออยู่ใน Dirty List แต่ตอนนี้ไม่ปรากฏรายชื่อในลิสต์ดังกล่าวแล้ว

อย่างไรก็ตาม หลังการรัฐประหารในเมียนมาเมื่อปี 2564 มีแนวโน้มว่าบริษัทจะสามารถกลับมาดำเนินโครงการได้ เนื่องจากคณะรัฐประหารเมียนมานำโดยพลเอกอาวุโสหมิน อ่อง หลาย ในนาม

¹⁹<https://greennews.agency/?p=20072>

ประธานสภาบริหารแห่งรัฐ (SAC) ได้ประกาศว่าจะดำเนินการสร้างเศรษฐกิจในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยการให้เหมืองต่าง ๆ ที่ถูกระงับการดำเนินการไปชั่วคราวกลับมาดำเนินการได้อีกครั้ง

4. โครงการเหมืองถ่านหินบานของ เขตเมืองมยิตตา ภูมิภาค ตะนาวศรี

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

เหมืองบานของเป็นเหมืองถ่านหินแบบเปิด ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ระหว่างเขตเมืองทวายและชายแดนไทย - เมียนมา บริเวณลำน้ำบานของซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำตะนาวศรี ในพื้นที่การคุ้มครองของสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง (KNU) และเป็นพื้นที่ที่เคยเป็นเขตสู้รบระหว่างกองทัพเมียนมาและกองกำลังของสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยงมาก่อน เหมืองถ่านหินแห่งนี้มี 4 บริษัทที่เข้ามาเกี่ยวข้อง โดย 3 ใน 4 คือ บริษัทที่มีเจ้าของกิจการเป็นชาวไทย

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

เหมืองถ่านหินแห่งนี้มีบริษัทไทยที่จดทะเบียนในเมียนมาและบริษัทเมียนมา รวม 4 บริษัท ดังนี้

บริษัท อีส สตาร์ จำกัด (East Star Co., Ltd.) เป็นบริษัทเอกชนไทยที่เข้าไปสำรวจเหมืองถ่านหินในประเทศเมียนมา เมื่อปี 2552 และได้ลงนามข้อตกลงกับ KNU เพื่อดำเนินการเหมืองถ่านหินบานของ เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2554 และเริ่มดำเนินการเหมืองในปี 2555

บริษัท ไทย แอสเสท ไมนิ่ง จำกัด (Thai Asset Mining Co., Ltd.) เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการโดยการจัดทำโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งและการสร้างถนนเพื่อเชื่อมต่อกับเหมืองบานของ

บริษัท เอ็นเนอร์จี เอิร์ธ จำกัด (Energy Earth Public Co, Ltd.) ได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการในปี 2555 โดยเป็นผู้จัดหาแหล่งเงินทุนในการประกอบกิจการเหมืองแร่และเป็นผู้รับซื้อถ่านหิน

บริษัท May Flower Co., Ltd. เป็นบริษัทของนายทุนชาวเมียนมา ที่ได้รับสัมปทานในการทำเหมืองบานของจากรัฐบาลเมียนมาเป็นรายแรก แต่ไม่มีรายงานการประกอบธุรกิจในพื้นที่เหมืองของบริษัทนี้แต่อย่างใด

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

เมื่อพิจารณาข้อมูลทางกายภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมและการปกครองนั้น พบว่าเหมืองบานของตั้งอยู่ทางตอนเหนือของแม่น้ำบานของ อยู่ภายใต้การควบคุมของสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง พื้นที่ในแถบนี้มีแม่น้ำสำคัญ คือ แม่น้ำบานและแม่น้ำตะนาวศรี อันเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของผู้คนในบริเวณนี้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยง แม่น้ำบานของถือเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ผู้คนในบริเวณนี้ใช้อุปโภคบริโภค เรียกได้ว่าเป็นแม่น้ำสายหลักที่หล่อเลี้ยงผู้คนกว่า 10 หมู่บ้าน

การดำเนินการของเหมืองถ่านหินบานของส่งผลกระทบต่อในหลายมิติ ทั้งประเด็นสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และการละเมิดสิทธิของชุมชนในพื้นที่ นับตั้งแต่ยังไม่เริ่มดำเนินโครงการ ไปจนถึงระหว่างดำเนินโครงการ กระทั่งในปัจจุบันที่มีรายงานว่าโครงการได้ถูกระงับไปแล้ว

จากการศึกษาของภาคประชาสังคมในพื้นที่อย่างกลุ่มตะกะปอร์ และสมาคมพัฒนาทวาย ระบุว่า การดำเนินการของเหมืองถ่านหินได้ส่งผลกระทบต่อและสร้างมลพิษ ทั้งในด้านเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อม โดยการปนเปื้อนในแหล่งน้ำและอากาศ ส่งผลสืบเนื่องมายังสุขภาพ

ของผู้คนในชุมชนรอบเหมืองที่อาจมีจำนวนมากถึง 22 หมู่บ้านที่จะได้รับผลกระทบ โดยมีประชากรรวมกันประมาณ 16,000 คน

ในมิติด้านเกษตรกรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตนั้น พบว่าเมื่อฝนตกหนักจะทำให้หน้าบริเวณรอบเหมืองเจ็มนองและเต็มไปด้วยน้ำสกปรก โดยบริษัทฯ จะปั้มน้ำเหล่านี้่ออกมาจากบริเวณหน้าเหมือง และปล่อยลงสู่ที่ทำกินและแหล่งน้ำของชุมชน ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถอุปโภคบริโภคน้ำได้อย่างที่เคยเป็น น้ำและตะกอนที่ปนเปื้อนจากเหมืองเหล่านี้จะเข้าสู่เรือกสวนไร่นาของชาวบ้าน ส่งผลให้ต้นหมากและพืชอื่น ๆ ล้มตาย ซึ่งพืชเหล่านี้ถือเป็นพืชที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน ช่วยประทังชีวิตให้กับผู้คนในหมู่บ้าน เมื่อปี 2557 องค์กรพัฒนาเอกชนที่ติดตามกรณีผลกระทบเหมืองบานซองได้ทดสอบคุณภาพน้ำในพื้นที่รอบเหมือง พบว่าแหล่งน้ำรอบเหมืองมีภาวะกรดสูงมาก น้ำเหล่านี้จะไหลลงสู่ลำห้วยและแม่น้ำในช่วงฤดูฝน ชาวบ้านกล่าวว่าบางครั้งบริษัทฯ ได้นำน้ำเสียเหล่านี้ใส่ในถังและใช้รถบรรทุกขนไปทิ้งที่อื่น ซึ่งไม่ทราบว่าเป็นที่ใด

ส่วนในมิติด้านสุขภาพนั้น ระหว่างที่ทีมวิจัยจากเสมสิกขาลัยและกลุ่มเสรีภาพแม่น้ำโขงเดินทางไปยังพื้นที่โครงการ ได้พบประชาชนหลายรายทั้งผู้ใหญ่และเด็กมีบาดแผลตะปูตะปาดตามร่างกาย พวกเขาบอกรอยแผลเหล่านี้เกิดขึ้นหลังจากที่ลงเล่นน้ำในแหล่งน้ำที่มีการปนเปื้อนจากกากถ่านหิน บางรายมีอาการป่วยเกี่ยวกับโรคทางเดินหายใจ ชาวบ้านในพื้นที่คาดว่าผลกระทบทางสุขภาพดังกล่าวนี้เกิดขึ้นเพราะสารพิษจากกากแร่และหมอกควันจากซากถ่านหินที่เกิดไฟปะทุขึ้น

ในมิติเรื่องการแย่งยึดที่ดิน บริษัทผู้พัฒนาโครงการ ได้เข้ายึดที่ดินเกษตรกรรมของชาวบ้านในพื้นที่ไปอย่างผิดกฎหมาย มีผู้ร้องเรียนว่าที่ดินของพวกเขาถูกยึดไปและได้รับค่าชดเชยเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และ

บางรายไม่ได้รับค่าชดเชยใด ๆ เลย มากไปกว่าปัญหาด้านสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ยังมีผลกระทบอีกด้านที่ผู้คนในพื้นที่กังวลมาตลอด นั่นคือความหวาดกลัวว่าจะเกิดสงครามความขัดแย้งในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น การดำเนินกิจการของเหมืองบานซองในพื้นที่ดังกล่าว ส่งผลให้มีบุคคลภายนอกเข้ามาทำงาน รวมทั้งการเข้ามาของกลุ่มทหารติดอาวุธซึ่งคอยให้ความคุ้มครองแก่บริษัท หลังจากที่พวกเขาต้องทนทุกข์ทรมานมาเป็นเวลาหลายปีจากสงครามความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ พวกเขาต้องรู้สึกไม่ปลอดภัยอีกครั้ง เนื่องจากบริเวณเหมืองบานซองนั้นในอดีตเคยเป็นพื้นที่สู้รบระหว่างรัฐบาลเมียนมากับ KNU ส่งผลให้มีผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นจำนวนหนึ่งยังตกค้าง ไม่ได้เดินทางกลับไปยังภูมิลำเนาของตน และเนื่องจากมีโครงการเหมืองดังกล่าวเกิดขึ้น ทำให้พวกเขาไม่มีโอกาสที่จะกลับมาที่นี่ได้อีก

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

ตัวแทนประชาชนผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่ 153 คน จาก 8 หมู่บ้านโดยรอบเหมืองถ่านหินบานซอง เข้ายื่นคำร้องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้มีการตรวจสอบการดำเนินโครงการที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีเหมืองบานซองตามหมายเลขคำร้องที่ 361/2560 เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2560 ซึ่งในเวลาต่อมากสม. ได้มีการตรวจสอบเสร็จสิ้นและมีมติให้ยุติเรื่องดังกล่าว

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

โครงการเหมืองถ่านหินบานซองได้ถูกสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยงสั่งระงับการดำเนินการไปตั้งแต่เดือนมีนาคม 2560 หลังจากมีการร้องเรียนและการรณรงค์ของชุมชนเพื่อจัดการกับอันตรายที่เหมืองสร้างความเสียหายต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และการดำรงชีวิตของชุมชน

บริษัท May Flower ผู้ถือสัมปทานเห็นพ้องว่าความเสียหายและความคับข้องใจที่มีอยู่จะได้รับการแก้ไขและต้องแก้ไขก่อนที่จะมีการกลับมาดำเนินการอีกครั้ง โดยมีการลงนามในข้อตกลง 11 จุดกับชุมชน มีรายงานว่าบริษัทอยู่ในระหว่างขั้นตอนการนำถ่านหินออกจากเหมือง โดยจ้างบริษัทที่ดำเนินการเหมืองเฮงดาเป็นผู้ขนถ่านหินออกจากพื้นที่โครงการ อย่างไรก็ตาม รายงานจากภาคประชาสังคมระบุว่ากองถ่านหินที่ขุดขึ้นมายังคงส่งผลกระทบต่อพื้นที่อย่างที่เคยเป็นมา แม้ว่าจะมีความพยายามจากชุมชนเองและบริษัทผู้พัฒนาโครงการ ในการฝังกลบถ่านหิน แต่การปะทุจนเกิดหมอกควันและติดไฟก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง²⁰

5. โครงการโรงปูนซีเมนต์และโรงไฟฟ้าถ่านหิน ตำบลไฉ่มียอ เมืองเมะลัมไย รัฐมอญ

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

โครงการปูนซีเมนต์แห่งนี้ตั้งอยู่ที่ตำบลไฉ่มียอ เมืองเมะลัมไย รัฐมอญ มีกำลังการผลิตปูนราว 1.8 ล้านตันต่อปี โดยเริ่มมีการผลิตตั้งแต่ปี 2559 นอกจากนี้ ภายในโรงงานยังมีโรงไฟฟ้าถ่านหินขนาด 40 เมกะวัตต์ เป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าหลัก โดยการดำเนินการในโครงการเป็นการร่วมทุนกันผ่านบริษัท Mawlamyine Cement Company Limited (MCL) ระหว่างบริษัทไทยและบริษัทท้องถิ่นในเมียนมา ใช้เงินลงทุนกว่า 400 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยผู้พัฒนาโครงการได้เริ่มดำเนินโครงการไปเมื่อเดือนมีนาคม 2559

²⁰Tarkapaw Youth Group, "Keep it in the Ground: Ban Chaung", P.3

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

สำหรับโครงการนี้ มีบริษัทผู้พัฒนาโครงการที่ลงทุนและถือหุ้นผ่าน Mawlamyine Cement Company Limited (MCL) ได้แก่

- (1) บริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) ถือหุ้น 70% (ไทย)
- (2) บริษัท Pacific Link Cement Industry (PLCI) ถือหุ้น 30% (เมียนมา)

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

นับตั้งแต่มีการจัดตั้งโรงงานปูนซีเมนต์และโรงไฟฟ้าถ่านหิน ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการใช้ที่ดินและแหล่งน้ำของ 8 หมู่บ้านในพื้นที่สัมปทานโรงงานปูนซีเมนต์และโรงไฟฟ้าถ่านหิน รวมไปถึงภูเขา ป่าไม้ ที่นา แม่น้ำอัตตะรัน และยังส่งผลกระทบอย่างมากต่อภูเขาพะยะตาในระยะยาว กล่าวคือ ภูเขาดังกล่าวไม่หลงเหลือสภาพความอุดมสมบูรณ์ให้เห็น ชาวบ้านที่อาศัยอยู่โดยรอบภูเขาและพื้นที่โครงการ มีความกังวลอย่างมากว่าหากภูเขาและแม่น้ำสำคัญที่ชุมชนใช้ประโยชน์เสียหาย ชุมชนก็จะล่มสลายและได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น หากไม่มีภูเขาพะยะตาก็จะไม่มีแนวป้องกันแรงลมมรสุม อีกทั้งแรงสั่นสะเทือนจากการนำปูนจากภูเขามาใช้ก็ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ซึ่งเป็นทั้งแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร พื้นที่เพาะปลูก และแหล่งรายได้ของคนในพื้นที่ นอกจากนี้ เสียงดังและแรงสั่นสะเทือนจากการระเบิดก็กระทบต่ออาคารสิ่งก่อสร้างใกล้เคียง อาทิ บ้านเรือนประชาชนและวัด โดยผลกระทบเริ่มเป็นที่ประจักษ์เมื่อชาวบ้านสังเกตเห็นมีเรือขนาดใหญ่ภายในบรพทุกวัดฤดูสีดาเริ่มเดินทางเข้าออกแม่น้ำอัตตะรันและสันนิษฐานว่าเป็นเรือขนส่งถ่านหิน ซึ่งได้สร้างความเสียหายต่อระบบนิเวศแม่น้ำ การประมงขนาดเล็กที่เป็นทั้งรายได้และอาหารสำหรับคน

ท้องถิ่น กัดเซาะตลิ่งจนบ้านเรือนริมน้ำทรุดและต้นไม้ใหญ่พลัดลงน้ำ ความเคลื่อนไหวของประชาชนและภาคประชาสังคม

ในช่วงปี 2558-2559 ประชาชนในพื้นที่ออกมาประท้วงการนำเข้าถ่านหิน เพื่อเสริมการผลิตของโรงไฟฟ้า ขนาดกำลังการผลิต 40 เมกกะวัตต์ในตัวโรงปูนซีเมนต์ โดยในเดือนเมษายน 2559 ประชาชนกว่า 4,000 คนในหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้โรงปูน ร่วมลงนามและยื่นหนังสือเรียกร้องให้ปิดโรงไฟฟ้าถ่านหินของ MCL ต่อमुखมนตรีรัฐมอญ (Chief Minister) และประธานาธิบดี ต่อมาในเดือนกรกฎาคม 2560 ประชาชนกว่า 2,000 คน ออกมาชุมนุมคัดค้านการใช้ถ่านหินเป็นแหล่งพลังงานโรงไฟฟ้าเป็นครั้งที่ 2

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

โครงการโรงปูนซีเมนต์และโรงไฟฟ้าถ่านหินใจมีโยได้หยุดดำเนินการไปเมื่อปี 2563 ที่ผ่านมา เนื่องจากไม่มีหินปูนในการผลิตปูนซีเมนต์ และผู้พัฒนาโครงการได้ดำเนินการปลดพนักงานในโครงการกว่า 1,000 คน และอีกหนึ่งสาเหตุที่นำไปสู่การยุติโครงการ คือ เกิดกรณีพิพาทระหว่างผู้ร่วมทุนในโครงการ ทำให้ทางบริษัท MCL ไม่สามารถเข้าพื้นที่เหมืองหินปูนได้ หลังจากการเจรจาระหว่าง SCG Cement และ PLCI ไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ SCG Cement ได้ยื่นคำร้องเพื่อดำเนินการระงับข้อพิพาท ด้วยกระบวนการอนุญาโตตุลาการตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญาร่วมทุน อีกทั้งทางบริษัทร่วมทุนเองก็ได้ดำเนินการทางกฎหมายกับ MCL ในศาลเมียนมาต่อ

6. โครงการทำเรื่อน้ำลึกและเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย เมืองทวาย ภูมิภาคตะนาวศรี

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

โครงการทำเรื่อน้ำลึกและเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย เป็นโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ริเริ่มตั้งแต่ปี 2551 โดยรัฐบาลของ 2 ประเทศ คือ ไทยและเมียนมา โดยมีการลงนามในบันทึกความเข้าใจร่วมกัน ตกลงที่จะร่วมพัฒนาเศรษฐกิจและเชื่อมโยงระบบคมนาคมขนส่งของทั้ง 2 ประเทศ โดยเริ่มจากส่วนหัวงานโครงการทวาย คือ ในส่วนท่าเรื่อน้ำลึกของโครงการฯ ไปยังท่าเรือแหลมฉบังในไทย โดยคาดว่าโครงการจะสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับทั้ง 2 ประเทศ โดยเมียนมาจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายผ่านการลงทุนขนาดใหญ่ ในขณะที่ไทยจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาพื้นที่โครงการพัฒนาชายฝั่งด้านตะวันออก หรืออีสเทิร์นซีบอร์ด และในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทวายจะกลายเป็นจุดเชื่อมโยงของเส้นทางการค้า การผลิต และการขนส่งที่สำคัญในระบียงเศรษฐกิจด้านใต้ โดยมีบริษัทเอกชนไทย คือ บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวล็อบเมนต์ จำกัด (มหาชน) เป็นผู้พัฒนาโครงการ ซึ่งได้รับสิทธิในการพัฒนาและดำเนินการบริหารโครงการฯ ตามระยะเวลาการเช่าที่ดิน 75 ปี บนพื้นที่ 250 ตารางกิโลเมตร (หรือกว่า 1.5 แสนไร่) โดยในภายหลังขนาดของโครงการลดลงเหลือประมาณ 196 ตารางกิโลเมตร ทั้งนี้รวมถึงการก่อสร้างถนนเชื่อมโยงพรมแดนระหว่างไทย-เมียนมา จากพื้นที่โครงการไปยังด่านพุน้ำร้อน จังหวัดกาญจนบุรี เป็นระยะทาง 138 กิโลเมตร ซึ่งจะเชื่อมต่อเข้าไปยังท่าเรือแหลมฉบัง โดยโครงการทวายนี้มีมูลค่าการลงทุนกว่า 3 แสนล้านบาท หรือประมาณ 8 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ

หลังจากที่บริษัท อิตาเลียนไทยฯ เข้าดำเนินโครงการทวายได้ 3 ปี ในช่วงปี 2553-2556 โครงการก็ถูกปรับให้มีขนาดลดลงอยู่เป็นระยะ จนในปัจจุบันมีขนาดอยู่ที่ 196 ตารางกิโลเมตร หลังจากนั้นเป็นต้นมา รัฐบาลเมียนมาและรัฐบาลไทย โดยกรมพัฒนาการค้าระหว่างประเทศ ภายใต้สังกัดกระทรวงการวางแผนและการเงินของเมียนมา (Ministry of Planning and Finance) และสำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านของไทย (สพพ.) หรือ Neighbouring Countries Economic Development Cooperation Agency (NEDA) ภายใต้สังกัดกระทรวงการคลัง ก็ได้เข้ามาเป็นผู้ประสานงานโครงการและเป็นที่ปรึกษาให้กับคณะกรรมการบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย (Dawei Special Economic Zone Management Committee: DSEZMC) เนื่องจากบริษัท อิตาเลียนไทยฯ ไม่สามารถหาผู้ร่วมลงทุนในโครงการเพิ่มเติมได้ กอปรกับบริษัท แม็กซ์ เมียนมา (Max Myanmar) ซึ่งเป็นบริษัทร่วมทุนท้องถิ่นของเมียนมาก็ถอนตัวออกจากการเป็นหุ้นส่วนภายใต้การดำเนินโครงการในบริษัท ทวาย ดีเวล็อปเมนต์ จำกัด (Dawei Development Company Limited: DDC) ด้วยเหตุนี้ ทำให้บริษัท อิตาเลียนไทยฯ ต้องถูกยกเลิกสัญญาสัมปทานและส่งผลให้โครงการกลายสถานะจากโครงการที่มีเอกชนเข้าดำเนินการในระบบสัมปทานทั้งโครงการ เป็นโครงการความร่วมมือแห่งรัฐในระดับทวิภาคีอย่างเต็มรูปแบบ โดยทั้งสองรัฐบาลลงทุนผ่านบริษัทนิติบุคคลเฉพาะกิจ (Special Purpose Vehicle: SPV) คือ บริษัท ทวาย เอสอีแซ็ท ดีเวล็อปเมนต์ จำกัด (Dawei SEZ Development Company Limited) และต่อมาเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2558 รัฐบาลญี่ปุ่น โดยธนาคารเพื่อความร่วมมือแห่งประเทศญี่ปุ่น (Japan Bank for International Cooperation: JBIC) ได้เข้าร่วมลงทุนในบริษัทนิติบุคคลเฉพาะกิจดังกล่าวด้วย

อย่างไรก็ตาม ในเดือนสิงหาคม 2558 บริษัท อิตาเลียนไทยฯ กลับมาได้รับสัมปทานโครงการทวายระยะแรก (Initial Phase) โดยได้ร่วมพัฒนาโครงการกับสวนอุตสาหกรรมโรจนะ ภายใต้บริษัทเมียนทวาย อินดัสเทรียล เอสเตท จำกัด (Myandawei Industrial Estatic Co, Ltd.) โดยได้สิทธิในการพัฒนาโครงการบนพื้นที่ 27 ตารางกิโลเมตร และได้รับสิทธิในการพัฒนาพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมเพิ่มต่างหากอีก 8 ตารางกิโลเมตร รวมเป็นพื้นที่ราว 16,000 ไร่ โดยมีระยะเวลาในการพัฒนาทั้งสิ้น 8 ปี มูลค่าการลงทุน 1.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือ 5.9 หมื่นล้านบาท มีระยะเวลาตามสัญญาสัมปทาน 50 ปี และสามารถขยายเพิ่มได้อีก 25 ปี รวมทั้งสิ้น 75 ปี

จนเมื่อปลายเดือนธันวาคม 2563 บริษัท อิตาเลียนไทยฯ ถูกยกเลิกสัมปทานโครงการระยะแรก ทั้งหมด 7 ฉบับ โดยคณะกรรมการบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย แต่อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีประกาศยกเลิกการดำเนินโครงการ อีกทั้งหลังจากมีข่าวการถูกยกเลิกสัมปทานโครงการของบริษัท อิตาเลียนไทยฯ และเกิดรัฐประหารโดยกองทัพเมียนมา รัฐบาลไทยก็ได้มีความพยายามที่จะเจรจากับคณะรัฐประหารเพื่อยืนยันการดำเนินโครงการทวายร่วมกัน

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

ตลอดระยะเวลากว่า 10 ปี นับแต่เริ่มมีการพัฒนาโครงการทวาย ถือได้ว่าโครงการนี้เป็นโครงการขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนในการดำเนินโครงการและการลงทุนอย่างมาก กล่าวคือ มีทั้งในส่วนของ การพัฒนาระดับรัฐต่อรัฐ และการพัฒนาในส่วนการลงทุนของบริษัท เอกชน โดยจะแบ่งการอธิบายออกเป็น 2 ส่วน ตามกรอบระยะเวลาการพัฒนาโครงการ ดังนี้

ช่วงที่ 1 บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวล็อปเมนต์ จำกัด (มหาชน) เข้ามาเป็นผู้พัฒนาโครงการอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2553 โดยดำเนินโครงการผ่านบริษัท Dawei Development Company Limited (DDC) ซึ่งเป็นบริษัทร่วมทุนระหว่างบริษัท อิตาเลียนไทยฯ และบริษัท แม็กซ์ เมียนมา (Max Myanmar) แบ่งสัดส่วนการถือหุ้นอยู่ที่ 75% และ 25% ตามลำดับ แต่ในเวลาต่อมาบริษัท แม็กซ์ เมียนมา ได้ถอนการลงทุนออกไป

ช่วงที่ 2 ในปี 2556 บริษัท อิตาเลียนไทยฯ หมดสัญญาสัมปทานอย่างเป็นทางการ และมีปัญหาการระดมทุนเพื่อดำเนินโครงการ ทำให้ในปีเดียวกันนั้น รัฐบาลไทยและรัฐบาลเมียนมาได้ร่วมกันจัดตั้งบริษัท นิติบุคคลเฉพาะกิจ (SPV) ในนามบริษัท ทวาย เอสอีแซท ดีเวล็อปเมนต์ จำกัด เพื่อสนับสนุนโครงการทวายในส่วนของภาครัฐ และต่อมาในปี 2558 รัฐบาลญี่ปุ่นโดยธนาคารพัฒนาญี่ปุ่นได้เข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาภายใต้บริษัทดังกล่าวด้วย ส่งผลให้มีสัดส่วนการถือหุ้นอยู่ที่ 33.33%

อย่างไรก็ตาม ในเดือนสิงหาคม 2558 บริษัท อิตาเลียนไทยฯ ได้รับสัมปทานโครงการทวายระยะแรก (Initial Phase) ได้ร่วมพัฒนาโครงการกับสวนอุตสาหกรรมโรจนะ ภายใต้บริษัทเมียนทวาย อินดัสเทรียล เอสเตท จำกัด (Myandawei Industrial Estate Co, Ltd.) โดยได้สิทธิในการพัฒนาโครงการบนพื้นที่ 27 ตารางกิโลเมตร และได้รับสิทธิในการพัฒนาพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมเพิ่มเติมอีก 8 ตารางกิโลเมตร รวมเนื้อที่ 16,000 ไร่ โดยมีระยะเวลาในการพัฒนาทั้งสิ้น 8 ปี มูลค่าการลงทุน 1.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือ 5.9 หมื่นล้านบาท มีระยะเวลาตามสัญญาสัมปทาน 50 ปี และสามารถขยายเพิ่มได้อีก 25 ปี รวมทั้งสิ้น 75 ปี

ในส่วนของการสนับสนุนด้านการเงินหรือการธนาคารนั้น เนื่องมาจากโครงการทวายเป็นโครงการที่มีมูลค่าการลงทุนกว่า 50,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ โดยในช่วงสัญญาสัมปทานฉบับแรก บริษัท อิตาเลียนไทยฯ ได้ทำการลงทุนไปกว่า 189 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ สำหรับการสำรวจและวางโครงสร้างพื้นฐานของโครงการ เช่น ถนน ท่าเรือ นิคมอุตสาหกรรม

ในช่วงของการดำเนินงานตามสัญญาสัมปทานฉบับแรกนี้ บริษัท อิตาเลียนไทยฯ ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากธนาคารไทย 4 แห่ง ประกอบไปด้วย ธนาคารไทยพาณิชย์ ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารกรุงเทพ และธนาคารกรุงไทย ในฐานะเป็นที่ปรึกษาทางการเงินให้กับบริษัท โดยเว็บไซต์กฎหมายแห่งหนึ่งของประเทศไทยระบุว่า ได้รับการว่าจ้างเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายให้กับธนาคารไทยพาณิชย์ เมื่อปี 2553 ในการวางโครงสร้างทางการเงินให้กับบริษัท อิตาเลียนไทยฯ มูลค่ากว่า 8,600 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อพัฒนาโครงการนี้ รวมถึงในปี 2556 แหล่งข่าวได้ระบุว่า ธนาคารไทยพาณิชย์และธนาคารกรุงเทพ ได้เป็นลูกค้าประกันเงินกู้มูลค่า 235 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และต่อมาในปี 2558 โครงการทวายได้ถูกยกระดับจากความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลเมียนมา เห็นได้จากการที่บมจ. อิตาเลียนไทยฯ ได้รับสัญญาสัมปทานใหม่อีกครั้งสำหรับโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายระยะแรก โดยมีธนาคารไทยพาณิชย์ประกาศเป็นผู้นำการสรรหาเงินทุนของโครงการ ส่วนธนาคารกสิกรไทย ธนาคารกรุงเทพ และธนาคารกรุงไทย ยังคงอยู่ในฐานะผู้สนับสนุนและที่ปรึกษาทางการเงินให้กับบมจ. อิตาเลียนไทยฯ นอกจากนี้ ธนาคารไทยพาณิชย์ยังเป็นผู้เผยแพร่ข้อมูลของโครงการอย่างต่อเนื่อง

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

นับตั้งแต่บริษัท อิตาเลียนไทยฯ เริ่มเข้าไปพัฒนาโครงการทวายในปี 2553 ชาวบ้านในพื้นที่โครงการและพื้นที่โดยรอบหลายราย ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการโดยสามารถแจกแจงผลกระทบออกเป็น 4 พื้นที่ด้วยกัน ดังต่อไปนี้

1) พื้นที่ทำเรื่อน้ำลึกและนิคมอุตสาหกรรม

หลังจากที่บมจ. อิตาเลียนไทยฯ เริ่มเข้าไปทำการก่อสร้างบริเวณชายฝั่งในส่วนของเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายในปี 2553 โดยไม่มีการแจ้งล่วงหน้าให้กับชาวบ้านในพื้นที่ทราบ ต่อมาในปี 2554 มีประกาศเป็นทางการออกมาว่าจะมี 19 หมู่บ้านต้องถูกโยกย้ายออกจากพื้นที่เพื่อก่อสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษ และที่ไม่เป็นทางการอีก 3 แห่ง รวม 22 หมู่บ้าน ตัวอย่างเช่น หมู่บ้านเต็งจี หมู่บ้านกามองซอง หมู่บ้านเลซอง หมู่บ้านมะยินจี หมู่บ้านมูดู หมู่บ้านปากอซอน หมู่บ้านปาราดัด หมู่บ้านเว็ดซอง หมู่บ้านยาลายง และหมู่บ้านบาวาร์ เป็นต้น

จากการสำรวจผลกระทบความเสียหายของสมาคมพัฒนาทวายพบว่าชาวบ้านในพื้นที่ดังกล่าวต้องสูญเสียที่ดิน บ้านหลายหลังถูกทำลาย และจากการที่ถนนตัดผ่านที่นา ทำให้น้ำในลำธารไม่สามารถไหลผ่านได้ตามปกติ ไม่สามารถเพาะปลูกได้ เนื่องจากดินถล่มและเกิดน้ำท่วมทำลายที่นา ป่าชายเลนในบางพื้นที่ถูกทำลาย ทรัพยากรสัตว์ในป่าชายเลนบางแห่งสูญหายหรือไม่ก็หายากมากขึ้น ส่งผลต่อการดำรงชีวิตและความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ในบางพื้นที่ที่มีการระเบิดภูเขาส่งผลให้ดินไหลไปทับถมที่นาของชาวบ้านและกีดขวางทางน้ำ ก่อปรกับน้ำเสียจากการใช้เครื่องจักรในโครงการที่ไหลลงไปในลำธารที่ชาวบ้านใช้อุปโภคบริโภค ทำให้น้ำเน่าเสีย ส่งกลิ่นเหม็น และ

ไม่สามารถใช้อุปโภคและบริโภคได้ตามปกติ

2) พื้นที่ใกล้เคียงเขตเศรษฐกิจพิเศษ

พื้นที่ในบริเวณนี้เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม ชาวบ้านในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ทำนาเกลือ และทำประมง

จากการสำรวจของสมาคมพัฒนาทวาย พบว่าชาวบ้านในพื้นที่ดังกล่าวได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างโครงการ ทั้งในแง่ของการสูญเสียที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย และการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ การก่อสร้างส่งผลให้น้ำไม่ไหลเข้าสู่พื้นที่เพาะปลูก ที่นาถูกยึด และถูกห้ามไม่ให้สร้างบ้านหรือประกอบอาชีพใด ๆ นอกจากนี้ ในบางพื้นที่ยังได้รับฝุ่นละอองจากเหมืองหินอีกด้วย

3) พื้นที่ถนนเชื่อมต่อ

ชาวบ้านส่วนใหญ่ในบริเวณนี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง พวกเขาถูกยึดที่ดินและที่ทำกิน โดยเฉพาะพื้นที่สวนเพื่อนำไปก่อสร้างถนนเชื่อมต่อ นอกจากนั้นแล้ว แหล่งน้ำในบริเวณที่มีการก่อสร้างก็ถูกตัดขาดออกจากกัน อีกทั้งยังมีการปนเปื้อนจากดินที่ทับถมจากการสร้างถนน

4) พื้นที่อ่างเก็บน้ำ (เขื่อน)

ในส่วนของพื้นที่อ่างเก็บน้ำนั้น ตั้งอยู่บนเนินเขาไกลออกไปทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของโครงการ โดยอ่างเก็บน้ำจะทำให้น้ำท่วมเนื้อที่กว่า 7-12 ตารางกิโลเมตร ส่งผลให้หมู่บ้านกาโลนท่าที่มีจำนวนครัวเรือนกว่า 182 ครัวเรือน ต้องจมหายไปกับน้ำหรืออยู่ใต้เขื่อน และประชากรกว่าพันคนต้องอพยพออกจากพื้นที่

นอกจากผลกระทบเชิงกายภาพที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ แล้ว ในแง่ของธรรมาภิบาลการลงทุนหรือการพัฒนาโครงการนั้น ก็ยังพบปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ร่วมด้วย ไม่ว่าจะเป็นการขาดการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคม ก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการ การขาดการชี้แจงและเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ โดยในส่วนของกระบวนการเวนคืนที่ดินนั้น ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบได้รับข้อมูลไม่เพียงพอ ทั้งในส่วนของโครงการ และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนและวิถีชีวิตของพวกเขาหากต้องถูกโยกย้าย กิจกรรมชี้แจงข้อมูลที่จัดขึ้นโดยภาครัฐและบริษัทไม่ได้เข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ที่ได้รับผลกระทบ ไม่มีการปรึกษาหารือหรือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชน ปราศจากความยินยอมจากชาวบ้านส่วนใหญ่ และมีเพียงจำนวนน้อยมากที่ได้รับเอกสารสิ่งพิมพ์ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ ในขณะที่ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลจากการบอกต่อกันเองและจากสื่อท้องถิ่น ยิ่งไปกว่านั้น ในส่วนของกรรณียาและชดเชยความเสียหายก็ไม่ได้มีมาตรฐานที่ชัดเจน

ความเคลื่อนไหวของประชาชนและภาคประชาสังคม

การแสดงพลังการเคลื่อนไหวของประชาชนและภาคประชาสังคมในทวายนั้น มีหลายลักษณะด้วยกัน และมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากการยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานในพื้นที่ การเจรจาต่อรองกับผู้พัฒนาโครงการ การยกระดับการชุมนุมในพื้นที่ด้วยการออกมาประท้วงปิดถนนในพื้นที่ที่มีการก่อสร้างโครงการที่เกี่ยวข้อง การศึกษาวิจัยผลกระทบในพื้นที่ร่วมกับองค์กรภาคประชาสังคมในประเทศและประเทศเพื่อนบ้านอย่างไทย ไปจนถึงการยื่นจดหมายต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไทย ให้ตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการโดยสมาคมพัฒนาทวาย มูลนิธิฟื้นฟูชีวิต

และธรรมชาติ และเสมสิกขาลัย เมื่อปี 2556 จนในเวลาต่อมากสม. ได้ส่งรายงานการตรวจสอบและมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายไปยังคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับโครงการทวาย โดยมีเนื้อหาของข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้ หนึ่ง ให้บริษัท อิตาเลียนไทยฯ ในฐานะผู้พัฒนาโครงการพิจารณาดำเนินการชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการฯ โดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพิจารณาการดำเนินการชดเชยเยียวยาของบริษัทในทุกขั้นตอน จนกว่า จะได้รับการชดเชยและเยียวยาความเสียหายอย่างเป็นธรรม สอง คณะรัฐมนตรี กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ควรจัดตั้งกลไกหรือกำหนดภารกิจกำกับดูแลการลงทุน ในต่างประเทศของผู้ลงทุนสัญชาติไทย ให้เคารพต่อหลักการพื้นฐาน ด้านสิทธิมนุษยชน โดยนำหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติด้านธุรกิจ และสิทธิมนุษยชน: การปฏิบัติตามกรอบการคุ้มครอง เคารพ เยียวยา (United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the Protect, Respect, Remedy Framework (2554)) มาเป็นกรอบในการดำเนินการ ต่อมาเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2559 คณะรัฐมนตรีมีมติรับรองข้อเสนอแนะดังกล่าวของ กสม. อาจเรียกได้ว่าโครงการทวายเป็นบันไดก้าวแรกที่ทำให้ภาครัฐไทยหันมาให้ความสำคัญกับประเด็นธุรกิจและสิทธิมนุษยชน รวมถึงการกำกับดูแลการลงทุนข้ามพรมแดนมากยิ่งขึ้น

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

ปัจจุบันโครงการทวายยังไม่ถูกยกเลิกแต่อย่างใด หากแต่บริษัท อิตาเลียนไทยฯ ในฐานะผู้รับสัมปทานโครงการทวายระยะแรก ได้ถูกรัฐบาลพลเรือนที่นำโดยพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย หรือ NLD ยกเลิกสัญญาสัมปทานโครงการจำนวน 7 ฉบับ ผ่านคณะ

กรรมการบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายเมื่อปลายเดือนธันวาคม 2563

อย่างไรก็ตาม หลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2564 ในประเทศเมียนมาเพียงไม่กี่วัน ทางกรมไทยโดยนายอาคม เติมพิทยาไพสิฐ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และนายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รองนายกรัฐมนตรี ในขณะนั้น ได้เดินทางไปเมียนมาเพื่อเจรจากับคณะเผด็จการทหารเมียนมาเกี่ยวกับการต่อสัญญาการพัฒนาโครงการให้กับภาคเอกชนไทย ที่เพิ่งถูกยกเลิกสัญญาสัมปทานไป และไม่กี่เดือนหลังจากการเจรจาครั้งนั้น ทางคณะรัฐประหารที่นำโดยพลเอกอาวุโสมิน อ่อง หล่าย ได้ออกมากล่าวกับสื่อว่าภาครัฐจะยังคงดำเนินการผลักดันโครงการทำเรื่อน้ำลึกและเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายอย่างเต็มที่ และเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2565 ที่ผ่านมา นายพลมิน อ่อง หล่าย และคณะเผด็จการทหารได้ลงพื้นที่โครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย โดยมีอู๋ อ่อง ไหน่ อู รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ และอู๋ อ่อง โซ ประธานคณะกรรมการบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายรายงานสถานการณ์ปัจจุบันและความล่าช้าของโครงการ

7. โครงการปรับปรุงถนนสองช่องทางเชื่อมต่อระหว่างเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย - ด้านพุน้ำร้อน จังหวัดกาญจนบุรี

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

โครงการปรับปรุงถนนสองช่องทางเชื่อมต่อโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย-ด้านพุน้ำร้อน จังหวัดกาญจนบุรี ระยะทางราว 138 กิโลเมตร เป็นส่วนหนึ่งของโครงการทำเรื่อน้ำลึกและเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย ถนนเส้นนี้มีความสำคัญต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจในประเทศไทยและเมียนมาอย่างมีนัยสำคัญ เพราะจะเชื่อมต่อกับถนน

ทางหลวงเชื่อมต่อบ้านเก่า-กาญจนบุรี จากนั้นจึงเชื่อมไปยังถนนทางหลวงหมายเลข 81 กาญจนบุรี-บางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี และเชื่อมต่อกับอีกทอดหนึ่งไปยังนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและท่าเรือแหลมฉบังของไทย เป็นโครงการต่อยอดจากโครงการถนนเชื่อมต่อทวาย 4 ช่องทาง ที่บริษัท อิตาเลียนไทยฯ ดำเนินการไว้แล้วก่อนหน้านี้ (2553 - 2556) โครงการนี้เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2558 หลังจากที่คณะรัฐมนตรีไทยมีมติเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม อนุมัติเงินกู้ผ่อนปรน จำนวน 4.5 พันล้านบาทให้กับเมียนมาเพื่อดำเนินโครงการดังกล่าว โดยมีสำนักงานความร่วมมือเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (องค์การมหาชน) หรือ สพพ. เป็นผู้ดูแลและกำหนดเงื่อนไขเงินกู้โครงการ การเสนอให้เงินกู้ผ่อนปรนนี้ได้รับการอนุมัติจากรัฐสภาเมียนมาเมื่อปี 2561 ทั้งนี้ ในปัจจุบันสภาพพื้นที่โครงการ ยังมีลักษณะเป็นถนนลูกรังและได้เปิดสัญญากรรมมาคมแล้ว

นอกจากการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแล้ว สพพ. ยังทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการในโครงการด้วย โดย ได้ว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาให้จัดทำรายงานสำรวจและออกแบบรายละเอียดโครงการ เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์-กันยายน 2562 รวมระยะเวลา 240 วัน อย่างไรก็ตาม ในขณะนี้การจัดทำรายงานดังกล่าวยังอยู่ในขั้นตอนสุดท้าย โดยล่าสุดหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2564 สพพ. ยืนยันว่าจะดำเนินโครงการนี้ต่อไป โดยจะจัดทำรายงานให้เสร็จภายใน 2 เดือน และคาดว่าจะเริ่มดำเนินโครงการได้ภายในปลายปี 2564 โดยจะใช้เวลาในการก่อสร้างโครงการเป็นเวลา 2 ปี (อาจแล้วเสร็จในปี 2566) แม้ว่าก่อนหน้านี้บริษัท อิตาเลียนไทยฯ จะถูกยกเลิกสัมปทานโครงการทวายระยะแรก จำนวน 7 ฉบับไปเมื่อปลายปี 2563 หลังจากที่ได้รับสัมปทานโครงการนี้ไปเมื่อปี 2558

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (สพพ.) เป็นผู้กำหนดเงื่อนไขเงินกู้ผ่อนปรนในโครงการและจัดจ้างบริษัทที่ปรึกษา 3 แห่ง ได้แก่

- (1) บริษัท อินเด็กซ์ อินเตอร์เนชั่นแนล กรุ๊ป จำกัด (สำรวจด้านสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของประชาชน)
- (2) บริษัท ดีเคดี คอนซัลแตนท์ จำกัด (สำรวจและออกแบบด้านวิศวกรรม)
- (3) บริษัท พีเอสเค คอนซัลแตนท์ จำกัด (ด้านเศรษฐกิจ สังคม งานจราจร)

อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้านี้ที่โครงการปรับปรุงถนนสองช่องทางจะเริ่มขึ้น โครงการนี้เคยอยู่ภายใต้การก่อสร้างและการดำเนินโครงการโดยบริษัท อิตาเลียนไทยฯ ช่วงปี 2553-2556 และหลังจากนั้นบริษัทฯ ก็ยังมีหน้าที่ในการปรับสภาพถนนอยู่

ผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในโครงการ

นับตั้งแต่การตัดถนนในปี 2553 พื้นที่เหล่านี้ได้รับผลกระทบมากมาย โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านกามองโตย ในส่วนของแหล่งน้ำ ลำห้วย พันธุ์ปลา พื้นที่เพาะปลูก ฯลฯ การก่อสร้างถนนได้ตัดผ่านพื้นที่ที่เป็นแหล่งน้ำสำคัญซึ่งชาวบ้านใช้ประโยชน์ ดินโคลนจากการก่อสร้างทับถมแหล่งน้ำและแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามแนวถนนได้รับผลกระทบอย่างหนัก ทำให้เข้าถึงแหล่งน้ำได้ยากขึ้นและยังมีผลกระทบในแง่ของความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากแหล่งเพาะพันธุ์

ปลาเสียบาย ระบบนิเวศถูกทำลาย ชุมชนถูกตัดขาดออกจากกันหลังจากมีการตัดถนน ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ลำบากมากขึ้น และมีค่าเสียโอกาสทางเศรษฐกิจจากการสร้างถนน เช่น ต้องไปหาซื้อน้ำดื่มจากข้างนอก เกิดต้นทุนในการเข้าถึงแหล่งอาหารมากขึ้น บางคนต้องเดินทางไปยังพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำสะอาดหรือมีปลาอุดมสมบูรณ์กว่า ถือเป็นต้นทุนที่สูงขึ้นซึ่งไม่ได้ถูกคำนวณหรือถูกอ้างอิงถึงในการพัฒนาโครงการความเดือดร้อนต่าง ๆ นานาที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวบ้านลุกขึ้นมาต่อต้านโครงการอย่างเข้มแข็งมาก

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

ในปี 2556 ภาคประชาสังคมทวายและไทย พร้อมด้วยชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่โครงการทวาย ได้ส่งจดหมายร้องเรียนไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไทย ให้ดำเนินการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งในเวลาต่อมา กสม. ก็ได้ดำเนินการตรวจสอบการดำเนินโครงการทวายและพื้นที่โครงการที่เกี่ยวข้อง และได้ออกรายงานการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่โครงการทวาย โดยมีข้อเสนอแนะให้บริษัทผู้พัฒนาโครงการดำเนินการชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม พร้อมทั้งเสนอให้คณะรัฐมนตรีของไทยดำเนินการจัดตั้งกลไกกำกับดูแลการลงทุนของผู้ลงทุนสัญชาติไทยในต่างประเทศ โดยนำหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชนมาปรับใช้ ทั้งนี้ เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2559 คณะรัฐมนตรีก็ได้มีมติรับรองข้อเสนอแนะดังกล่าว นับเป็นจุดเริ่มต้นของไทยในการให้ความสำคัญกับการปกป้องและเคารพสิทธิมนุษยชนในการประกอบธุรกิจ โครงการทวายนับเป็นโครงการแรก ๆ ที่ทำให้ภาครัฐตระหนักถึงการพัฒนากลไกกำกับดูแลให้ภาคเอกชนต้องเคารพสิทธิมนุษยชน

ในส่วนของการติดตามโครงการถนนสองช่องทางเชื่อมต่อโครงการทวายนี้ ETOs Watch Coalition ได้ทำการติดตามและตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง ร่วมกับองค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่ทวาย และองค์กรชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบจากโครงการอย่าง Community Sustainable Livelihood and Development (CSLD) โดยหลังจากที่สพพ. เริ่มดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่โครงการถนนสองช่องทาง โดยว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาเพื่อจัดทำรายงานสำรวจและออกแบบรายละเอียดโครงการช่วงเดือนกุมภาพันธ์-กันยายน 2562 ในระหว่างนั้น ETO Watch Coalition โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรสมาชิกอย่างเสมสิกขาลัยและกลุ่มเสรีภาพแม่น้ำโขง ร่วมกับองค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่ทวาย ได้แก่ สมาคมพัฒนาทวาย มูลนิธิติดตามทวาย กลุ่มตะกะปอร์ และองค์กรชุมชน CSLD จัดทำข้อมูลผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมจากโครงการถนนเชื่อมต่อที่ผ่านมา ข้อกังวลของชุมชนต่อโครงการถนนสองช่องทางที่จะเริ่มก่อสร้างอีกครั้งในไม่ช้า ตลอดจนรวบรวมข้อเรียกร้องและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของชุมชนในพื้นที่กามองโตยด้วย

โดยในช่วงปลายเดือนสิงหาคม 2562 ชุมชนในพื้นที่กามองโตย นำโดยองค์กรชุมชน CSLD และองค์กรภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องทั้งในเมียนมาและไทย โดยเฉพาะ ETOs Watch Coalition ได้เข้าพบสพพ. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านสิทธิมนุษยชน ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เพื่ออธิบายถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นแล้วจากการดำเนินโครงการ และแสดงออกถึงความกังวลต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้น พร้อมเรียกร้องให้การดำเนินโครงการให้ความสำคัญกับชุมชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเป็นหลัก ไม่ให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนและ

สิทธิของชุมชนพื้นถิ่น

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการจัดทำรายงานสำรวจและออกแบบรายละเอียดโครงการขั้นสุดท้าย โดยบริษัทที่ปรึกษาที่สพพ. เป็นผู้ว่าจ้าง ก่อนหน้านี้บริษัทแจ้งว่าจะเร่งดำเนินการให้เสร็จภายใน 1-2 เดือน ซึ่งในส่วนนี้คณะทำงานติดตามความรับผิดชอบของการลงทุนข้ามพรมแดน (ETOs Watch Coalition) ได้มีการสอบถามเกี่ยวกับความคืบหน้าของการจัดทำรายงานดังกล่าวไปเมื่อเดือนพฤษภาคม 2564 เพื่อให้เป็นไปตามพันธกิจของ สพพ. ที่ปรากฏอยู่ในแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 1 (2562 - 2565) ว่าสพพ. ได้กำหนดเงื่อนไขการศึกษาเพิ่มเติมโดยให้บริษัทที่ปรึกษาเพิ่มการศึกษาในส่วนของการตรวจสอบสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (Human Rights Due Diligence: HRDD) หรือการประเมินผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนในโครงการเอาไว้ด้วย นอกจากนี้แล้ว คณะทำงานฯ ยังได้ส่งจดหมายให้มีการทบทวนการสนับสนุนโครงการและระงับการให้ความช่วยเหลือในโครงการปรับปรุงถนนสองช่องทางเป็นการชั่วคราวเนื่องจากเกิดการรัฐประหารภายในประเทศเมียนมา ทั้งนี้ จนกว่าจะมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง

8. โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเมืองเย รัฐมอญ ประเทศเมียนมา

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินนี้จะมีลักษณะที่เรียกว่าซูปเปอร์อัลตราคริติคัล มีกำลังการผลิตไฟฟ้าอยู่ที่ 1,280 เมกะวัตต์ ด้วยมูลค่าการลงทุน 2.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งพื้นที่โครงการอยู่ใกล้กับชายหาด

ของหมู่บ้านอังก์แตง ที่ตั้งอยู่ใกล้กับชายฝั่งทะเลอันดามัน โดยโครงการ จะเริ่มก่อสร้างในปี 2559 และจะใช้เวลาในการก่อสร้าง 4-6 ปี บน พื้นที่ 937.5 ไร่ และมีท่าเทียบเรือความยาวประมาณ 3-5 กิโลเมตร พาดเข้าไปที่พื้นที่ชายฝั่งเพื่อรองรับถ่านหิน 3.5-4.5 ล้านตันต่อปี จาก ประเทศอินโดนีเซีย ออสเตรเลีย และแอฟริกาใต้

เริ่มแรกโครงการนี้ไม่ได้มีที่ตั้งในเขตพะลีน แต่ถูกคาดหวังให้ตั้งอยู่ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษติละวา โดยบมจ. โตโย-ไทย และกระทรวง พลังงานไฟฟ้าของเมียนมา (Ministry of Electric Power) ซึ่งได้มี การลงนามบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding หรือ MOU) เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2556 ต่อมาในปี 2557 บริษัท ทีทีซีแอล จำกัด (มหาชน) ได้ทำข้อเสนอต่อรัฐบาลเมียนมาเพื่อย้าย ตำแหน่งที่ตั้งโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินขนาด 1,000 เมกะวัตต์ ไป ยังรัฐมอญ โดยให้เหตุผลว่าชายฝั่งเขตเศรษฐกิจพิเศษติละวาตื่นเกิน ไป ทำให้เรือขนส่งถ่านหินไม่สามารถเทียบท่าได้และชายฝั่งรัฐมอญมี ความเหมาะสมมากกว่า

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

บริษัทที่เข้าดำเนินโครงการนี้ คือ บมจ. โตโย-ไทย บริษัทที่จด ทะเบียนในประเทศไทย ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น บมจ. ทีทีซีแอล

ผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

โรงไฟฟ้าถ่านหินแห่งนี้จะตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลอันดามัน ที่มีความหลากหลายทางระบบนิเวศทั้งทะเล เทือกเขา ป่าชายเลน ชายหาด ไปจนถึงทุ่งนา รายงานวิจัยความมั่งคั่งและความสมบูรณ์ ในเขตพะลีนพบว่า รายได้จากหมาก ข้าว และการประมง จากทั้ง 7 หมู่บ้านโดยรอบนั้นสูงถึงกว่า 200 ล้านบาท ด้วยเหตุนี้ ทำให้พื้นที่แห่ง

นี่เป็นแหล่งอาหารและแหล่งเศรษฐกิจของชุมชนโดยรอบ การสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่ต้องใช้พื้นที่ประมาณ 900 ไร่ และสร้างท่าเทียบเรือยาวออกไปในทะเลนั้น จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยตรงของชุมชน ในส่วนที่เป็นพื้นที่ทำกิน พื้นที่หาดเลน ป่าชายเลน รวมทั้งพื้นที่ชายฝั่งที่เป็นพื้นที่ประมงของชุมชน นอกจากนี้ในส่วนของโรงไฟฟ้าถ่านหินก็จะสร้างผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมให้กับชุมชน เช่น ฝุ่น น้ำเสีย การปนเปื้อนสารพิษในน้ำ ดิน และอากาศ

ความเคลื่อนไหวของประชาชนและภาคประชาสังคม

เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2557 ชาวบ้านที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการของโตโย-ไทยทั้ง 7 หมู่บ้านในเขตพะสีนออกมาประท้วงคัดค้านถ่านหินเรื่อยมา และได้ทำการศึกษาเพื่อสำรวจและยืนยันความมั่งคั่งของทรัพยากรธรรมชาติในระบบนิเวศที่ซับซ้อน รวมถึงชี้ให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งไม่มีปรากฏในรายงานประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมของบริษัทที่ปรึกษา นอกจากนี้ ชุมชนยังได้ยกระดับการเคลื่อนไหวออกไปในระดับรัฐมากขึ้น โดยเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2558 ตัวแทนชาวบ้านหมู่บ้านอันแดงได้ยื่นจดหมายต่อรัฐบาลท้องถิ่นรัฐมอญ และในเวลาใกล้เคียงกันชาวบ้านก็ได้ยื่นหนังสือคัดค้านโครงการต่อประธานาธิบดีเต็ง เส่ง

การเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ที่สุดอันเป็นการรวมตัวกันอย่างทรงพลังในระดับพื้นที่ คือ การชุมนุมประท้วงคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินโดยถือเป็นการชุมนุมของประชาชนในพื้นที่กว่า 6,000 คน บริเวณลานหน้าวัดอันแดงเพื่อส่งเสียงไม่ยอมรับโครงการที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชุมชน

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

ปัจจุบันโครงการไม่มีการดำเนินโครงการในพื้นที่หมู่บ้านอันแดง แต่อย่างใด เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบ ส่วนใหญ่ แสดงออกถึงการต่อต้านโครงการอย่างหนักมาโดยตลอด โดยอ้างว่าโครงการดังกล่าวไม่มีความโปร่งใส และจะกระทบต่อวิถีชีวิต สุขภาพ และการทำเกษตรท้องถิ่นอย่างการทำประมงและการทำเกษตร ซึ่งเป็น รายได้หลักของชาวบ้าน และเมื่อปี 2561 ชาวบ้านในหมู่บ้านอันแดง ทราบข่าวว่าบริษัทผู้พัฒนาโครงการได้ย้ายที่ตั้งโครงการไปที่รัฐพะอัน แทน

โครงการลงทุนในประเทศลาว

นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา รัฐบาล 4 ประเทศแม่น้ำโขงตอนล่าง (ลาว ไทย กัมพูชา เวียดนาม) ได้ร่วมกันผลักดันและเสนอ แผนสร้างเขื่อนผลิตไฟฟ้าอย่างน้อย 60 โครงการ ทั้งบนแม่น้ำโขงสายหลักและแม่น้ำสาขา

ในแผนดังกล่าวมีข้อเสนอโครงการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขงสายหลัก 11 แห่ง ซึ่งมีกำลังการผลิตรวมประมาณ 13,000 เมกะวัตต์ โดยรัฐบาล สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ได้วางแผนจะสร้าง เขื่อน 9 แห่ง ภายใต้นโยบาย “แบตเตอริ์ของเอเชีย” โดยในแผนการ ก่อสร้าง 7 เขื่อนนั้น มีผู้พัฒนาโครงการเป็นบริษัทเอกชนของไทยและจีน ซึ่งประเทศไทยโดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) จะเป็นผู้รับซื้อไฟฟ้าหลักจาก 8 โครงการ ได้แก่

- (1) เขื่อนไชยะบุรี (เริ่มผลิตไฟฟ้าแล้ว)
- (2) เขื่อนปากแบง
- (3) เขื่อนหลวงพระบาง
- (4) เขื่อนปากลาย
- (5) เขื่อนसानะคาม
- (6) เขื่อนปากชม (หรือ “เขื่อนผามอง”)
- (7) เขื่อนบ้านกุ่ม (หรือ “เขื่อนสาละวัน”)
- (8) เขื่อนภูงอย

ส่วนเขื่อนดอนสะโฮง (สร้างเสร็จแล้ว) ซึ่งเป็นเขื่อนแห่งที่ 9 มีผู้พัฒนาโครงการ คือ บริษัท เมกะเฟิร์ส (Mega First Corporation Berhad) จากมาเลเซีย

ในส่วนของกัมพูชา มีแผนการสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำโขงสายหลักอีก 2 แห่ง คือ เขื่อนสตึงเตร็งและเขื่อนซำบอ อย่างไรก็ตาม เมื่อเดือนมีนาคม 2563 รัฐบาลกัมพูชาได้ประกาศชะลอการสร้างเขื่อนทั้ง 2 แห่งออกไปจนถึงปี 2573

ปัจจุบันมีเขื่อนที่ก่อสร้างแล้วเสร็จและผลิตไฟฟ้าแล้ว 2 เขื่อน คือ เขื่อนไชยะบุรีและเขื่อนดอนสะโฮง

9. โครงการเขื่อนไชยะบุรี

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

โครงการเขื่อนไชยะบุรี ได้รับการโฆษณาชวนเชื่อจากสื่อต่าง ๆ ว่าเป็นเขื่อนแม่น้ำไหลผ่าน โดยสร้างกั้นแม่น้ำโขง ที่เมืองไชยะบุรี แขวง

ไฮยะบุรี ของสปป.ลาว อยู่บริเวณท้ายน้ำลงมาจากเมืองหลวงพระบาง ราว 80 กิโลเมตร และห่างจาก อำเภอเชียงคน จังหวัดเลย ราว 200 กิโลเมตร เป็นเขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็ก ยาว 810 เมตร กำลังผลิตติดตั้ง 1,285 เมกะวัตต์ ทำสัญญาขายไฟฟ้าให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย 1,220 เมกะวัตต์ โดยมีสัญญาซื้อขายไฟฟ้าผูกพันการรับซื้อไฟฟ้านาน 29 ปี และต่อมาได้ขยายอายุสัญญาเพิ่มอีก 2 ปี รวมเป็น 31 ปี มูลค่าประมาณ 1.5 แสนล้านบาท นอกจากนี้ โครงการนี้ยังพ่วงด้วยสายส่งไฟฟ้าแรงสูงเข้าประเทศไทยที่ชายแดน อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย และส่งไปยังสถานีไฟฟ้าหลักที่จังหวัดขอนแก่น

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

โครงการเขื่อนไฮยะบุรี เป็นการลงทุนของบริษัท ช.การช่าง โดยจัดตั้งบริษัท ไฮยะบุรีพาวเวอร์ (XPCL) เป็นบริษัทผู้พัฒนาโครงการ โดยร่วมทุนกับอีก 5 บริษัท ได้แก่

- (1) บริษัท ซี เค พาวเวอร์ จำกัด (มหาชน) หรือ CKP
- (2) บริษัท นที ซินเนอร์ยี จำกัด
- (3) บริษัท ผลิตไฟฟ้า จำกัด (มหาชน)
- (4) บริษัท ทางด่วนกรุงเทพฯ
- (5) การไฟฟ้าลาว

การลงทุนในโครงการนี้ ได้สินเชื่อกจากธนาคารไทย 6 แห่ง คือ ธนาคารไทยพาณิชย์ ธนาคารกรุงไทย ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้า ธนาคารกรุงเทพ และธนาคารทีสโก็

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

แม้ว่าโครงการเขื่อนจะเริ่มดำเนินการผลิตไฟฟ้าอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2562 ที่ผ่านมา แต่ผลกระทบจากโครงการเริ่ม

เห็นได้ชัดมาก่อนหน้านั้นแล้ว โดยในเดือนกรกฎาคม 2562 ได้มีการทดลองผลิตไฟฟ้าซึ่งเป็นช่วงฤดูฝน พบว่าระดับน้ำโขงด้านท้ายน้ำของเขื่อนลดลงระดับอย่างรุนแรง กว่า 3-4 เมตร ภายในสัปดาห์เดียว ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศแม่น้ำโขง โดยเฉพาะการอพยพของปลา เนื่องจากเป็นฤดูที่มีการอพยพของพันธุ์ปลาธรรมชาติเป็นจำนวนมาก โดยพบว่าในช่วงนั้นชาวบ้านจับปลาได้จำนวนมาก เนื่องจากระดับน้ำโขงลดลงอย่างรวดเร็ว ทำให้พบปลาและสัตว์น้ำขนาดเล็กตายอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำโขง ปลาและสัตว์น้ำบางส่วนไม่สามารถว่ายลงไปตามระดับน้ำที่ลดอย่างทันที นอกจากนี้ ยังพบลูกปลา กุ้ง หอย ขนาดเล็กที่ตกค้าง แห้งตายอยู่ตามแอ่งน้ำอีกด้วย

จากความผันผวนของระดับน้ำโขงจากการทดลองใช้งานเขื่อนไชยะบุรี มีรายงานว่าวันที่ 19 กรกฎาคม 2562 สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติได้ส่งหนังสือถึงรัฐบาลสปป.ลาว ขอให้มีการชะลอการผลิตไฟฟ้าเพื่อบรรเทาผลกระทบจากภาวะน้ำโขงลดระดับอย่างรุนแรง ส่งผลต่อการอพยพของปลา และหลังจากมีการเปิดใช้งานเขื่อนไชยะบุรีเพื่อผลิตไฟฟ้า พบว่าตะกอนในแม่น้ำโขงหายไป จากแม่น้ำที่เคยขุ่นและอุดมด้วยตะกอนแร่ธาตุกลับกลายเป็นน้ำใสไร้ตะกอน เปลี่ยนเป็นสีครามราวกับน้ำทะเล ซึ่งตะกอนที่หายไปนี้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศพีชีรมน้ำ ชาวบ้านริมฝั่งโขงพบต้นไคร้ที่ขึ้นตามตลิ่งแม่น้ำโขงและบนเกาะแก่งแห้งตายเป็นจำนวนมาก ตลอดระยะทางตั้งแต่อำเภอเชียงคาน ปากชม จังหวัดเลย ลงไปถึง อำเภอสังขุม จังหวัดหนองคาย เป็นปรากฏการณ์ที่คนลุ่มน้ำโขงอายุ 60 ปีขึ้นไป พูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “ไม่เคยเห็นแม่น้ำโขงเป็นแบบนี้มาก่อนในชีวิต”

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

ภาคประชาชนแม่น้ำโขงและองค์กรภาคประชาสังคมได้ออกมาคัดค้านและแสดงความไม่เห็นด้วยกับโครงการเขื่อนไซยะบุรีตั้งแต่ก่อนสร้างจนมาถึงปัจจุบัน โดยใช้การต่อสู้หลากหลายวิธีการ ทั้งการรณรงค์ผ่านการรายงานข่าว การเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของเขื่อน การจัดชุมนุมประท้วงในหลายเหตุการณ์และหลายวาระ ทั้งในพื้นที่จังหวัดริมโขงและในพื้นที่ศูนย์กลางอำนาจอย่างกรุงเทพมหานคร เช่น การไปชุมนุมหน้าธนาคารที่ให้กู้เงินสำหรับก่อสร้างเขื่อน การไปชุมนุมหน้าบริษัท ซี. การช่าง การยื่นหนังสือร้องเรียนต่อรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้แก้ไขปัญหา และยื่นหนังสือต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้ตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการ ตลอดจนการฟ้องร้องดำเนินคดีต่อศาลปกครอง

ในส่วนของการฟ้องร้องดำเนินคดีต่อศาลปกครองนั้น เริ่มขึ้นเมื่อกว่า 10 ปีที่แล้ว ในวันที่ 7 สิงหาคม 2555 โดยมีผู้ฟ้องคดี 37 ราย จาก 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขงของประเทศไทย พร้อมกับอีก 1,000 รายชื่อที่สนับสนุนการยื่นฟ้องต่อศาลปกครอง ในนามเครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขง ร่วมกับทีมกฎหมายจากมูลนิธิศูนย์ข้อมูลชุมชน เนื่องจากประเทศไทยได้ทำสัญญารับซื้อไฟฟ้าที่ผลิตจากเขื่อนไซยะบุรีถึง 95% โดยฟ้องคดีต่อ 5 หน่วยงานรัฐไทย คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.) กระทรวงพลังงาน กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กรมทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ในฐานะสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการอำนวยการแม่น้ำโขงแห่งชาติไทย) และคณะรัฐมนตรี

มูลเหตุในการฟ้องคดี มีดังต่อไปนี้

- 1) สัญญาซื้อขายไฟฟ้าระหว่าง กฟผ. และบริษัท ไชยะบุรี พาวเวอร์ จำกัด นั้นไม่สมบูรณ์
- 2) ละเลยการปฏิบัติตามกระบวนการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้า และข้อตกลงแม่น้ำโขง พ.ศ. 2538 รวมทั้งการปฏิบัติตามกฎหมายในประเทศ
- 3) การอนุมัติของคณะรัฐมนตรีให้ลงนามสัญญาซื้อขายไฟฟ้า ไชยะบุรี ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากเครือข่ายภาคประชาชนเห็นว่า สัญญาซื้อขายไฟฟ้าเป็นการลงนามระหว่าง กฟผ. และบริษัท ไชยะบุรี พาวเวอร์ จำกัด เมื่อเดือนตุลาคม 2554 นั้นไม่ปฏิบัติตามมติคณะรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญไทย และความตกลงว่าด้วยการร่วมมือการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง แบบยั่งยืน หรือ “ความตกลงแม่น้ำโขง” ซึ่งรวมถึงระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้า และข้อตกลง (Procedure for Notification Prior Consultation and Agreement- PNPCA)

ในขณะที่สัญญาซื้อขายไฟฟ้าจะได้รับการลงนามก็ต่อเมื่อพันธกรณีระดับภูมิภาคได้ดำเนินการจนเสร็จสิ้นเสียก่อน แต่ประเทศไทยกลับเดินหน้าลงนามสัญญาซื้อขายไฟฟ้า ในขณะที่กระบวนการการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้า และข้อตกลงยังไม่แล้วเสร็จ และก่อนที่สปป. ลาวจะให้รายงานการศึกษาและข้อมูลที่ประเทศเพื่อนบ้านร้องขอ ผู้ฟ้องคดีก็มีความเป็นห่วงต่อผลกระทบที่ตามมาภายหลังการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรี อาทิ การสูญพันธุ์ของปลา ตะกอนดินและแร่ธาตุ ผลกระทบด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ความมั่นคงทางอาหาร น้ำแล้ง เกษตรกรรม และอุทกภัย

ต่อมาเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2556 ศาลปกครองชั้นต้นไม่รับพิจารณาคดี ถัดจากนั้นอีกประมาณ 1 ปีกว่า วันที่ 24 มิถุนายน 2557 ผู้ฟ้องคดีได้ร่วมกันอุทธรณ์ต่อศาลปกครองสูงสุด โดยเห็นว่าศาลมีอำนาจพิจารณาคดี การเปิดเผยข้อมูลและกระบวนการมีส่วนร่วมที่ไม่ครบถ้วน และการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย รัฐธรรมนูญ และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 เป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามกฎหมาย มาตรา 9 ของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ผู้ฟ้องคดีจึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงและน่าจะได้รับผลกระทบจากสัญญาซื้อขายไฟฟ้า เพราะต้องอาศัยและพึ่งพิงแม่น้ำโขง จึงควรมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการคุ้มครอง ส่งเสริม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมรวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อความยั่งยืน ผู้ฟ้องคดีจึงเป็นผู้เสียหายหรือน่าจะเสียหายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จากการละเลยปฏิบัติตามกฎหมายเช่นว่านั้น จึงย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องคดีต่อศาลปกครองตามมาตรา 42 วรรค 1 แม้ว่าจะหมดอายุความของการฟ้องคดีไปแล้ว แต่คดีดังกล่าวเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะและศีลธรรมอันดีของประชาชน ศาลจึงรับไว้พิจารณาได้ตามมาตรา 42 วรรค 2 ทั้งนี้ ศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาให้รับฟ้องเฉพาะประเด็นที่ว่า การอนุมัติของคณะรัฐมนตรีให้ลงนามในสัญญาซื้อขายไฟฟ้าจากเขื่อนไซยะบุรีไม่ชอบด้วยกฎหมาย นอกเหนือจากนั้นเห็นตามศาลปกครองชั้นต้น

30 พฤศจิกายน 2558 ศาลออกนั่งพิจารณาคดี โดยได้รับฟังสรุปข้อเท็จจริงจากคู่ความ คดีมีประเด็นต้องวินิจฉัยว่าผู้ถูกฟ้องคดีละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ กรณีการดำเนินการสัญญาซื้อขายไฟฟ้าเขื่อนไซยะบุรีหรือไม่ ศาลพิเคราะห์แล้วเห็นว่าการ

เผยแพร่ข้อมูลการดำเนินการสัญญาซื้อขายไฟฟ้าเขื่อนไซยะบุรีบนเว็บไซต์ www.eppo.go.th และบนเว็บไซต์ของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ถือได้ว่าได้มีการเผยแพร่ข้อมูลการดำเนินการสัญญาซื้อขายไฟฟ้าเขื่อนไซยะบุรี ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 แล้ว ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 และที่ 5 (คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรี) จึงไม่ได้ละเลยต่อหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ ในกรณีการดำเนินการสัญญาซื้อขายไฟฟ้าเขื่อนไซยะบุรี และผู้ถูกฟ้องคดีที่ 1 และที่ 3 (กฟผ. และกระทรวงพลังงาน) ไม่ได้ละเลยต่อหน้าที่ตามมติของคณะรัฐมนตรีและตามรัฐธรรมนูญในการดำเนินการสัญญาซื้อขายไฟฟ้าเขื่อนไซยะบุรีเช่นกัน นอกจากนี้ การดำเนินการตามสัญญาซื้อขายไฟฟ้าเขื่อนไซยะบุรีไม่ใช่โครงการหรือกิจการที่ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม กฟผ. ไม่มีหน้าที่ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและไม่ได้ละเลยต่อหน้าที่ในกรณีดังกล่าวกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยกรมทรัพยากรน้ำ ได้ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ และตามระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้า และข้อตกลง หรือ PNPCA เกี่ยวกับการปรึกษาหารือล่วงหน้ากรณีการดำเนินโครงการไฟฟ้าพลังน้ำไซยะบุรีแล้ว โดยไม่ได้ละเลยต่อหน้าที่ในกรณีดังกล่าว

25 ธันวาคม 2558 ศาลนัดอ่านคำพิพากษาคดีโดยพิพากษายกฟ้อง ต่อมาวันที่ 25 มกราคม 2559 เครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขงได้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลปกครองสูงสุดอีกครั้ง

14 กุมภาพันธ์ 2563 เครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขงได้ยื่นหลักฐานเพิ่มเติมต่อศาลปกครองสูงสุด กรณีเกี่ยวกับผลกระทบข้ามพรมแดนจากการรับซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนไซยะบุรี โดยเป็นการยื่นเอกสารเพิ่มเติม หลังจากที่เขื่อนไซยะบุรีได้เริ่มผลิตไฟฟ้าเชิงพาณิชย์

เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2562 และเกิดปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางระบบนิเวศของแม่น้ำโขงอย่างรุนแรงบริเวณท้ายน้ำจากเขื่อนไซยะบุรี

3 พฤษภาคม 2565 ศาลปกครองสูงสุดนัดนั่งพิจารณาคดีครั้งแรก ตุลาการเจ้าของสำนวนอ่านสรุปข้อเท็จจริงในคดีให้ผู้ฟ้องคดีได้รับฟัง และได้แถลงความเห็นตน โดยศาลได้กำหนดประเด็นในการวินิจฉัย 2 ประเด็น คือ 1 ผู้ถูกฟ้องคดีทั้ง 5 ละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติในเรื่องการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างเหมาะสมหรือไม่ และได้ดำเนินการจัดการรับฟังความคิดเห็นอย่างเพียงพอ และจริงจังหรือไม่ และ 2 ผู้ถูกฟ้องคดีทั้ง 5 ละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน ในการจัดทำสัญญาซื้อขายไฟฟ้าหรือไม่

17 สิงหาคม 2565 ศาลปกครองสูงสุดได้อ่านคำพิพากษาโดยพิจารณา “ยกฟ้องตามศาลชั้นต้น” โดยสรุปว่า สัญญาซื้อขายไฟฟ้าไม่ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมต่อประชาชนไทย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขง แต่ตัวโครงการเขื่อนไซยะบุรีนั้นก่อให้เกิดผลกระทบดังกล่าว และพรบ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ไม่ได้ระบุให้การทำสัญญาซื้อขายไฟฟ้าต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนประเด็นการจ้ดรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับกรณีเขื่อนไซยะบุรีนั้น ถือว่าได้มีการจัดอย่างครอบคลุมแล้ว นับเป็นการสิ้นสุดมหากาพย์ของการต่อสู้ทางคดีกว่า 10 ปี 10 วัน ซึ่งประชาชนแม่น้ำโขงก็ยังคงต้องทนทุกข์กับผลกระทบจากเขื่อนต่อไป

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

ปัจจุบันโครงการเขื่อนไซยะบุรีได้เริ่มผลิตไฟฟ้าเชิงพาณิชย์อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2562 แต่ได้มีการทดลองการผลิต

ไฟฟ้าในเดือนกรกฎาคม 2562 ขณะนี้ปี 2566 นับเป็นปีที่ 4 ของการส่งไฟฟ้าเข้ามาขายในประเทศไทย และประชาชนริมโขงยังคงได้รับผลกระทบต่อเนื่องนับตั้งแต่มีการสร้างเขื่อน

10. โครงการเขื่อนปากแบง

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

โครงการเขื่อนปากแบงมีการโฆษณาจากบริษัทสร้างเขื่อน ว่าเป็นเขื่อนแบบน้ำไหลผ่าน โดยจะตั้งอยู่ที่บริเวณบนแม่น้ำโขงสายหลักตอนล่าง ณ เมืองปากแบง ประเทศสปป.ลาว ห่างจากชายแดนไทยที่แก่งผาได อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ประมาณ 97 กิโลเมตร มีกำลังการผลิตติดตั้งที่ 912 เมกะวัตต์ โดยมีมูลค่าการลงทุนอยู่ที่ 2,372 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ กระแสไฟฟ้าที่ผลิตได้จำนวน 90% หรือราว 897 เมกะวัตต์จะขายให้ไทย และมีราคาไฟฟ้าต่อหน่วย 2.9179 บาท อายุสัญญาสัมปทานทั้งสิ้น 29 ปี โดยมีกำหนดจ่ายไฟฟ้าเข้ามายังฝั่งประเทศไทยในวันที่ 1 มกราคม 2576 นอกจากนั้นแล้ว โครงการเขื่อนปากแบงยังถูกออกแบบเพื่อปรับปรุงเส้นทางเดินเรือสินค้า ระหว่างมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ไปยังเมืองหลวงพระบางของสปป.ลาว อีกด้วย

เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2565 บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน) หรือ Gulf ได้แจ้งต่อตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ว่าทางบริษัทและบริษัท China Datang Overseas Investment Co.,Ltd. (CDTO) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจของจีน ได้ร่วมกันลงนามบันทึกความเข้าใจการรับซื้อไฟฟ้า (Tariff MOU) สำหรับโครงการเขื่อนปากแบงกับ กฟผ. ภายใต้กรอบบันทึกความเข้าใจ

ระหว่างไทยและสปป.ลาว เรื่องความร่วมมือในการพัฒนาไฟฟ้าใน สปป.ลาว และเป็นไปตามแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2561-2580 ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 (PDP2018 Rev.1) ต่อมา คณะกรรมการพลังงานแห่งชาติ หรือ กพช. ได้พิจารณาเห็นชอบร่าง สัญญาซื้อไฟฟ้ากรณีเขื่อนปากแบงแล้ว เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2565 ที่ผ่านมา

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

โครงการเขื่อนปากแบงจะมีบริษัท ต้าถั่งลาว ปากแบงพาวเวอร์ จำกัด (Datang (Lao) Pakbeng Power Co.,Ltd) โดยแต่เดิมมีผู้พัฒนาโครงการ คือ บริษัท ไชน่า ต้าถั่ง โอเวอร์ซี อินเวสเมนต์ จำกัด (China Datang Oversea Investment Co.,Ltd (CDTO)) ซึ่งเป็นบริษัทสัญชาติจีนเช่นเดียวกัน โดยโครงการนี้มีผู้ถือหุ้นทั้งหมด 2 ราย ได้แก่

- (1) บริษัท ไชน่า ต้าถั่ง โอเวอร์ซี อินเวสต์เมนต์ 51%
- (2) บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด (มหาชน) 49%

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

ปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ว่า ระดับน้ำท่วมที่ระดับเก็บกัก 340 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง (ม.รทก.) และระดับน้ำท่วม อันเนื่องมาจากอ่างเก็บน้ำของเขื่อนปากแบง จะส่งผลกระทบต่อระดับน้ำโขงในเขตประเทศไทยอย่างไร และรวมทั้ง แนวเขตแดนระหว่างประเทศในแม่น้ำโขง จะเกิดการเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใด เพื่อแลกกับการซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนปากแบงเพียง 897 เมกะวัตต์ ในขณะที่ภาระไฟฟ้าสำรองในระบบในปัจจุบันสูงกว่า 50% เอกสารนี้จะทำการสำรวจการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

จากอ่างเก็บน้ำเขื่อนปากแบง ที่ระดับเก็บกัก 340 ม.รทก.

จากการสำรวจข้อมูลเส้นระดับความสูงจากแผนที่ 1:50,000 เส้นระดับความสูง 340 ม.รทก. จะเลาะขอบตลิ่งแม่น้ำโขง วกเข้าลำน้ำสาขา เช่น น้ำงาว (ซึ่งไม่แสดงเส้นระดับความสูงในแผนที่) และน้ำอิง (เส้นระดับความสูงไปวกกลับที่บ้านทุ่งอ่าง) และเส้นระดับความสูงในแม่น้ำโขงไปสิ้นสุดที่รอยต่อบ้านใจไก่กับบ้านดอนชัย ดังนั้น อ่างเก็บน้ำเขื่อนปากแบงจะลำเข้ามาเป็นระยะทางประมาณ 24 กิโลเมตร โดยยังไม่รวมระดับน้ำท่วม (ชาวบ้านจะเรียกว่า “หัวน้ำ”)

การสำรวจข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำโขง สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงระดับน้ำโขงที่แก่งผาได อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

เขื่อนปากแบง เมื่อเก็บกักน้ำที่ระดับ 340 ม.รทก. จะทำให้น้ำจากอ่างเก็บน้ำท่วมเข้ามาในเขตประเทศไทย โดยเฉพาะที่แก่งผาได จะเกิดน้ำท่วมและทำให้พื้นที่แก่งผาไดถูกตัดขาดออกจากตลิ่งแม่น้ำโขงของประเทศไทย เหลือเป็นแก่งกลางแม่น้ำโขงตลอดไป ทั้งนี้ พิจารณาจากภาพถ่ายดาวเทียมแม่น้ำโขงที่แก่งผาได และรวมถึงระดับน้ำท่วมที่อัตราการไหลของแม่น้ำโขงต่าง ๆ กัน ในรายงาน Technical Review Report เรื่อง Prior Consultation for the Proposed Pak Beng Hydropower Project

(2) การเปลี่ยนแปลงระดับน้ำโขงตอนใน

การเปลี่ยนแปลงระดับน้ำโขงตอนในจากอ่างเก็บน้ำเขื่อนปากแบง จะเกิดขึ้นที่แก่งผาได ขึ้นมาตามลำน้ำโขงเป็นระยะทางประมาณ 24 กิโลเมตร ปลายอ่างเก็บน้ำจะสิ้นสุดบริเวณรอยต่อของบ้านใจไก่

กับบ้านดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ทั้งนี้ ทีมงานกลุ่ม
รักษ์เชียงของ สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต องค์การแม่น้ำนานาชาติ และ
กลุ่มเสรีภาพแม่น้ำโขง ได้ลงพื้นที่สำรวจระดับน้ำโขงเมื่อวันที่ 28
กุมภาพันธ์ 2566 เพื่อสำรวจเปรียบเทียบกับเสาหลักระดับน้ำ ที่ดำเนิน
การติดตั้งโดยกรมทรัพยากรน้ำในปี 2562 ใน 3 พื้นที่ คือ ปากน้ำอิง
บ้านแจ่มป่อง และปากน้ำงาว โดยได้ข้อมูลจากการสำรวจ ดังนี้

2.1) การเปลี่ยนแปลงระดับน้ำโขงที่ปากแม่น้ำงาว และลำน้ำงาว

ระดับน้ำที่ 340 ที่ปากแม่น้ำงาวจะมีระดับสูงกว่าระดับน้ำ ณ
วันสำรวจระหว่าง 2.70-3.00 เมตร จะส่งผลให้ชุมชนไม่สามารถใช้
ที่ดินริมฝั่งน้ำงาวตอนในเพื่อปลูกพืช เช่น ข้าวโพด หรือพืชอื่น ๆ ได้อีก
ต่อไป ซึ่งยังไม่สามารถประเมินขนาดของพื้นที่ที่แน่นอนได้ คาดว่าจะอยู่
ระหว่าง 3-500 ไร่ นอกจากนี้ ระดับน้ำที่สูงในน้ำงาว จากเขื่อนปาก
แบงจะทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมขัง ไม่สามารถระบายได้ตามธรรมชาติ
บริเวณหมู่บ้านดอนในที่ทำนาและสวนส้มโอ ยังไม่มีการสำรวจความ
เสียหายที่ชัดเจนในกรณีนี้ ภาพการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำงาว

2.2) การเปลี่ยนแปลงระดับน้ำโขงที่บ้านแจ่มป่อง อำเภอเวียง แก่น จังหวัดเชียงราย

ระดับน้ำท่วมที่ 340 ม.รทก. จะทำให้เกิดสภาวะอ่างเก็บน้ำ
และน้ำนิ่งตลอดทั้งปี จากบริเวณปากน้ำงาว ขึ้นมาถึงบ้านแจ่มป่อง
ระดับน้ำจะสูงกว่าระดับในภาพ (28 กุมภาพันธ์ 2566) ประมาณ
2.70-3.00 เมตร ชาวบ้านไม่สามารถทำการประมงที่ต้องอาศัยน้ำ
ไหลได้อีกต่อไป อาทิ การไหลมอม การใช้จั่น เป็นต้น ลัตว์น้ำพันธุ์ที่
อาศัยน้ำไหลจะค่อย ๆ สูญพันธุ์ไป และพืชไม้น้ำที่ระดับต่ำกว่า 340
ม.รทก. จะสูญพันธุ์ไปทั้งหมด

2.3 การเปลี่ยนแปลงระดับน้ำโขงที่ปากน้ำอิง บ้านปากอิงใต้ จังหวัดเชียงราย วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2566

ระดับน้ำท่วมที่ 340 ม.รทก. จะทำให้เกิดสภาวะอ่างเก็บน้ำ และน้ำนิ่งตลอดทั้งปี ระดับน้ำโขงที่ปากแม่น้ำอิง จะสูงกว่าในภาพ ประมาณ 1 เมตร และเอ่อท่วมไปตามลำน้ำอิงจนถึงบ้านทุ่งอ่าง ชาวบ้านไม่สามารถทำการประมงที่ต้องอาศัยน้ำไหลได้อีกต่อไป เช่น การไหลมอม การใช้จัน และพันธุ์สัตว์น้ำที่อาศัยน้ำไหล จะค่อย ๆ สูญพันธุ์ไป และส่งผลกระทบต่อชนิดพันธุ์ปลาในแม่น้ำอิง

2.4 การเปลี่ยนแปลงกระแสน้ำบริเวณท้ายอ่างเก็บน้ำเขื่อนปากแบง

อ่างเก็บน้ำเขื่อนปากแบงที่ระดับ 340 ม.รทก. จะสิ้นสุดบริเวณรอยต่อบ้านใจไก่กับบ้านดอนชัย จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและห่วงโซ่อาหารตามธรรมชาติตั้งแต่แก่งผาได้อันมาจนถึงบริเวณนี้ เช่น ในบริเวณนี้เป็นพื้นที่หากินและวางไข่ของนกอพยพและนกประจำถิ่น รวมถึงการที่จะเกิดไถ่ในพื้นที่นี้ในอนาคต ซึ่งเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่นในเขตอำเภอเชียงของ

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคมที่ได้ติดตามการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขงสายหลักตอนล่าง โดยเฉพาะในไทย เช่น ชาวบ้านในพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบ กลุ่มรักษ์เชียงของ เครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขง รวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชนอื่น ๆ เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีการดำเนินการติดตามตรวจสอบทั้งในระดับพื้นที่ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความกังวลต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และนำเสนอต่อตัวแสดงต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในไทย รวม

ถึงตัวแทนของฝ่ายที่มีความเกี่ยวข้องของทางการลาวและบริษัทเอกชน ผู้พัฒนาโครงการ

ในเวทีให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการเขื่อนปากแบง ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการ PNPCA จัดขึ้นโดยกรมทรัพยากรน้ำ จำนวน 4 ครั้ง ใน 3 จังหวัด ชาวบ้านที่เข้าร่วมเวทีได้นำเสนอถึงความกังวลอย่างหนัก ในประเด็นต่าง ๆ หากมีการสร้างเขื่อน คือ ผลกระทบจากภาวะ “น้ำท่วม” จากทำนองเก็บน้ำของเขื่อนปากแบงในเขตชายแดนไทย บริเวณอำเภอเวียงแก่น เชียงของ เชียงแสน และผลกระทบต่อลุ่มน้ำสาขา คือน้ำงาวและน้ำอิง ซึ่งในรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคม ไม่มีการประเมินผลกระทบข้ามพรมแดน นอกจากนี้ ยังมีข้อกังวลเรื่องผลกระทบสะสมจากเขื่อนจิงหง ของจีนที่มีการปล่อยน้ำออกจากเขื่อนสู่แม่น้ำโขงตอนล่างทุกวัน โดยที่ไม่มีการแจ้งเตือนอย่างเป็นทางการต่อประชาชนในเขตประเทศไทย และผลกระทบจากการอพยพของปลา ผลกระทบต่อการเกษตร ประมงพื้นบ้าน รวมถึงกรณีตลิ่งพัง

ต่อมาในวันที่ 19 มิถุนายน 2560 กรมทรัพยากรน้ำได้ยื่นแบบตอบรับต่อสำนักงานเลขาธิการแม่น้ำโขง (Mekong River Commission Secretariat หรือ MRCS) ระบุว่าประเด็นข้อคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบของไทย 4 ข้อหลัก คือ ผลกระทบจากภาวะน้ำท่วมเหนือเขื่อนปากแบง เขตอำเภอเวียงแก่น เชียงของ เชียงแสน โดยเฉพาะพื้นที่ลุ่มน้ำสาขา คือน้ำงาวและน้ำอิง การขึ้นลงอย่างเฉียบพลันของน้ำจากการบริหารจัดการเขื่อนปากแบงและเขื่อนตอนบนของจีน ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศแม่น้ำโขง แหล่งที่อยู่อาศัยของปลา การท่องเที่ยว การปลูกพืชตามฤดูกาล และประเพณีวัฒนธรรมของชาวบ้านริมโขง การเปลี่ยนแปลงของตะกอนและระบบการไหลหลากของน้ำ ผลกระทบต่อการประมง รวมถึงศักยภาพของทางปลาผ่าน

(Fish Passage)

เดือนเมษายน 2560 กลุ่มรักษ์เชียงของ ได้ส่งหนังสือไปยังหน่วยงานราชการหลายแห่ง เพื่อขอทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบข้ามพรมแดนที่เกิดจากการก่อสร้างเขื่อนปากแบง อาทิ กรมทรัพยากรน้ำ กรมชลประทาน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กรมประมง โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ส่งหนังสือลงวันที่ 9 พฤษภาคม 2560 ตอบกลับกลุ่มรักษ์เชียงของ ว่าสผ.ได้ให้ความเห็นแก่กรมทรัพยากรน้ำซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก ว่าข้อมูลที่ใช้นั้น เป็นข้อมูลเก่ายังไม่เป็นปัจจุบัน ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมทั้งอาจจะส่งผลกระทบข้ามพรมแดนและผลกระทบสะสม จึงต้องมีมาตรการลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นจากเจ้าของโครงการ ซึ่งสผ. ได้เสนอให้มีแผนการปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนกับประเทศทำนน้ำ ซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย

ขณะที่กฟผ. ได้ส่งหนังสือตอบกลับลงวันที่ 18 พฤษภาคม 2560 มีเนื้อหาส่วนหนึ่งระบุว่า สำหรับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณเหนือน้ำและทำนน้ำในเขตประเทศไทย ที่อาจเกิดจากการเดินเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้าของเขื่อนปากแบงนั้น กฟผ. ได้ร่วมพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากแบง ของสปป.ลาว และได้เสนอความเห็นทั้งทางเทคนิคและทางวิชาการ รวมทั้งมาตรการป้องกันแก้ไข และมาตรการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ระบุไว้ในรายงานดังกล่าวแล้ว รวมทั้งยินดีให้ความร่วมมือและให้การสนับสนุนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการผลักดันให้มีการดำเนินการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ข้ามพรมแดนอย่างเป็นทางการ (Transboundary Environmental Impact Assessment: TbEIA)

ด้านกรมประมง ได้มีหนังสือตอบกลับลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2560 มีเนื้อหาส่วนหนึ่งระบุว่า ทางกรมประมงขอชี้แจงความคิดเห็น ต่อกรณีผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากโครงการก่อสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำปากแบง หลังได้พิจารณารายงานการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมแล้ว เห็นว่า การศึกษาผลกระทบของโครงการด้านทรัพยากรประมงยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ขาดความสมบูรณ์ และไม่ครอบคลุมพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการทั้งหมด เช่น 1) จุดเก็บตัวอย่างที่ดำเนินการเก็บตัวอย่างทางด้านประมงมีจำนวนน้อย ไม่ครอบคลุมพื้นที่ในลำน้ำและรูปแบบแหล่งอาศัยสัตว์น้ำที่จะได้รับผลกระทบ ทำให้ผลการศึกษาไม่สะท้อนข้อมูลจริงทั้งหมดว่าด้วยผลกระทบที่จะได้รับ 2) ช่วงระยะเวลาที่เก็บตัวอย่างภาคสนามจำนวน 2 ครั้งในช่วงเดือนมกราคมและเดือนกรกฎาคม 2554 ไม่ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามฤดูกาลทั้งหมดในรอบปี ส่งผลให้จำนวนพันธุ์ปลาที่พบจากการศึกษามีจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบกับผลการศึกษาของผู้วิจัยอื่นที่ดำเนินการในพื้นที่เดียวกัน 3) วิธีการสุ่มตัวอย่างในด้านการประมงในภาคสนาม ยังไม่ใช่วิธีการที่เป็นมาตรฐานสากล กล่าวคือ ทำการสุ่มตัวอย่างด้วยเครื่องมือวนทับตลิ่งที่มีพื้นที่ขนาดเล็กมาก จึงไม่อาจเป็นตัวแทนที่ดีพอและไม่สามารถสะท้อนให้เห็นความชุกชุมของประชากรปลาที่มีอยู่จริง 4) ไม่มีการประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มชาวประมงอาชีพในบริเวณพื้นที่เหนือเขื่อนโดยเฉพาะในส่วนของประเทศไทย ตั้งแต่พื้นที่แก่งผาได อำเภอยางชุมน้อย จนถึงบ้านปากอิง ตำบลศรีดอนชัย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ กล่าวได้ว่าหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศต่างมีความกังวลต่อผลกระทบ

ทางสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนต่อประเทศไทยอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากความไม่สมบูรณ์ของการจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของบริษัท

ต่อมาวันที่ 8 มิถุนายน 2560 ตัวแทนกลุ่มรักษ์เชียงใหม่ของจำนวน 4 คน และตัวแทนเครือข่าย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขง ได้ยื่นฟ้องศาลปกครอง โดยมีผู้ถูกฟ้อง คือ อธิบดีกรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ และคณะกรรมการแม่โขงแห่งชาติไทย โดยขอให้ศาลปกครองพิพากษาหรือมีคำสั่งให้เพิกถอนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เกี่ยวกับโครงการก่อสร้างเขื่อนพลังงานไฟฟ้าปากแบง และความเห็นต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการส่งไปยังคณะกรรมการแม่โขง

เนื่องจากการจัดกระบวนการรับฟังความคิดเห็นที่ผ่านมาไม่ครอบคลุม ละเลยการปฏิบัติหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย รวมทั้งการแจ้งข้อมูลและการเผยแพร่ข้อมูลอย่างเหมาะสม การรับฟังความคิดเห็นอย่างเพียงพอและจริงจัง การแปลเอกสารเป็นภาษาไทยเกี่ยวกับโครงการทั้งหมด และการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และสังคม ทั้งในฝั่งประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งจะได้รับผลกระทบจากอันตรายนข้ามพรมแดน ก่อนที่รัฐบาลลาว จะดำเนินการก่อสร้างเขื่อนปากแบง หรือก่อนที่จะมีการลงนามในสัญญาซื้อขายไฟฟ้าอันเป็นการล่าช้าเกินสมควร ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (2) แห่ง พ.ร.บ. จัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

ทั้งนี้ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2560 ศาลปกครองชั้นต้นมีคำสั่งไม่รับคำฟ้องกรณีเขื่อนปากแบง และทางกลุ่มรักษ์เชียงใหม่ก็ได้ทำการยื่นอุทธรณ์ต่อไป

ต่อมาวันที่ 15 มกราคม 2561 ผู้พัฒนาโครงการ คือ บริษัท ไชน่า ด้าถั่ง โอเวอร์ซี อินเวสต์เมนท์ จำกัด (China Datang Oversea Investment) นายจันสะแหวง บุณนอง อธิบดีกรมนโยบายและแผน กระทรวงพลังงานและเหมืองแร่ของลาว พร้อมกับตัวแทนบริษัท ไชน่า ด้าถั่ง โอเวอร์ซี อินเวสต์เมนท์ จำกัด ผู้พัฒนาโครงการเขื่อนปากแบง ร่วมประชุมกับตัวแทนเครือข่ายประชาชน 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขง และ นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่โฮงเฮียนแม่น้ำของ อำเภอ เชียงของ จังหวัดเชียงราย ในประเด็นข้อห่วงกังวลต่อผลกระทบข้าม พรมแดน กรณีน้ำท่วมจากท้ายอ่างเก็บน้ำและผลกระทบต่อระดับน้ำใน แม่น้ำสาขา เช่น แม่น้ำอิง แม่น้ำงาว และผลกระทบต่อการอพยพของ ปลาแม่น้ำโขง รวมถึงลำน้ำสาขา ผลกระทบต่อเกษตรริมฝั่งโขงและ ระบบนิเวศแก่งต่าง ๆ โดยทางภาคประชาชนเสนอให้มีการทบทวน การศึกษาผลกระทบข้ามพรมแดนเพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิด ขึ้น และต่อมาได้มีการประชุมร่วมกันอีกครั้งเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2562 ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อหาแนวทางในการศึกษาผลกระทบข้าม พรมแดนที่อาจเกิดขึ้นจากเขื่อนดังกล่าว แต่ก็ยังไม่มีความคืบหน้าเรื่อง กระบวนการศึกษาร่วมกับรัฐบาลลาวและบริษัทจีนแต่อย่างใด

นอกจากนั้นแล้ว ทางภาคประชาชนโดยนายทองสุข อินทวงค์ ตัวแทนชาวบ้านริมโขงจากตำบลเวียงแก่น อำเภอเชียงของ จังหวัด เชียงราย ได้ยื่นเรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือ กสม. ให้ดำเนินการตรวจสอบเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจาก โครงการเขื่อนปากแบง เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2559 แต่เนื่องจาก มีกระบวนการฟ้องร้องต่อศาลปกครองของกลุ่มรักษ์เชียงใหม่ เมื่อปี 2560 และคดีอยู่ระหว่างการพิจารณา กสม. จึงได้มีการออกรายงาน ผลการตรวจสอบและยุติการตรวจสอบดังกล่าว ในวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2563

โดยในส่วนของคดีความนั้น หลังจากศาลปกครองชั้นต้นมีคำสั่งไม่รับฟ้องเมื่อปี 2560 ต่อมาเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2564 ศาลปกครองสูงสุดก็มีคำสั่งไม่รับฟ้องคดีเขื่อนปากแบง โดยให้เหตุผลว่า (1) การจัดรับฟังความคิดเห็นตามกระบวนการ PNPCA เป็นการดำเนินการตามข้อตกลงแม่น้ำโขง ซึ่งพันธกรณีระหว่างประเทศที่รัฐไทยไปลงนามเป็นภาคีไว้ จึงไม่สามารถเอากฎหมายไทยมาบังคับใช้ได้ และรัฐไม่ได้มีอำนาจในการอนุมัติ อนุญาต เพิกถอนโครงการดังกล่าว เนื่องจากไม่อยู่ในอธิปไตย กล่าวคือ ที่ตั้งโครงการอยู่ในสปป.ลาว (2) การฟ้องให้ผู้ถูกฟ้องคดีออกข้อบังคับต่าง ๆ ในกรณีผลกระทบข้ามพรมแดน เช่น การออกกฎหมายการประเมินผลกระทบข้ามพรมแดนนั้น ไม่สามารถทำได้เนื่องจาก พรบ.สิ่งแวดล้อม ปี 2535 ไม่มีการบัญญัติเรื่องการศึกษผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนไว้ และหน่วยงานผู้ถูกฟ้องคดี ไม่ใช่หน่วยงานตามกฎหมายที่จะออกได้ (3) สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) ที่ปฏิบัติงานในคณะกรรมการแม่น้ำโขงแห่งประเทศไทย ดำเนินการในฐานะตัวแทนของรัฐบาล การทำความเข้าใจเกี่ยวกับเขื่อนปากแบงตามที่อยู่ฟ้องคดีฟ้องนั้น ถือเป็นการดำเนินการตามอำนาจบริหารของรัฐบาล ไม่ถือเป็นการกระทำทางปกครองที่ศาลปกครองจะรับฟ้องได้ คำขอที่ให้สทนช. มีข้อเสนอแนะ หรือข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานภายใน กฟผ.และหน่วยงานอื่น ให้พิจารณาการดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับเขื่อนปากแบง ก็ไม่ใช่เป็นการกระทำทางการปกครองที่จะรับฟ้องได้ จึงถือว่าคดีถึงที่สุด

เครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขง ได้เรียกร้องให้กระทรวงพลังงานและสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ทบทวนการลงนามซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนปากแบง เนื่องด้วยภาระค่าไฟฟ้าของผู้บริโภคที่สูงขึ้น ทั้งที่พลังงานสำรองมีเกินกว่า 60% และผลกระทบข้ามพรมแดนต่อ

พื้นที่เหนือเขื่อนในเขตอำเภอเวียงแก่น เชียงของ และเชียงแสน ของ จังหวัดเชียงราย และผลกระทบต่อพื้นที่การเกษตรในลำนํ้าสาขา คือ นํ้าอิงและนํ้าขาว และแม่นํ้าโขงบริเวณพรมแดนไทยลาว ในพื้นที่จังหวัด เชียงรายตั้งอยู่ระหว่างเขื่อนจิงหงในจีนและเขื่อนปากแบงที่จะก่อสร้าง ในลาว ซึ่งจะกลายเป็นอ่างเก็บนํ้าระหว่างเขื่อนทั้งสองแห่ง หากมีการ บริหารจัดการนํ้าที่ไม่สอดคล้องกันและอาจจะส่งผลกระทบต่อเส้นเขต ชายแดนระหว่างไทย-ลาวในอนาคต

สถานภาพปัจจุบันของโครงการ

โครงการเขื่อนปากแบง ได้เข้าสู่กระบวนการแจ้งล่งหน้าและ ปรึกษาหารือ (PNPCA) ตามข้อตกลงแม่นํ้าโขง พ.ศ. 2538 เมื่อ วันที่ 20 ธันวาคม 2559 และครบระยะเวลา 6 เดือน ในวันที่ 19 มิถุนายน 2560 ณ ขณะนั้น กรมทรัพยากรนํ้าในฐานะเลขานุการ คณะกรรมาธิการแม่นํ้าโขงแห่งชาติไทย ได้มีการจัดเวทีให้ข้อมูลใน 3 จังหวัด โดยระบุว่าเป็น “เวทีให้ข้อมูลกรณีเกี่ยวกับโครงการเขื่อนปาก แบง” รวม 4 ครั้ง คือ จังหวัดเชียงราย 2 ครั้ง จังหวัดหนองคาย 1 ครั้ง จังหวัดอุบลราชธานี 1 ครั้ง โดยแม้จะมีความคืบหน้าในเชิงกระบวนการ แต่หลังจากนั้นก็ไม่ได้มีความคืบหน้าเพิ่มเติมแต่อย่างใด และต่อมาเมื่อ วันที่ 1 มีนาคม 2565 หลังจากที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบการ ขยายกรอบปริมาณการรับซื้อไฟฟ้าเป็น 10,500 เมกะวัตต์ ภายใต้ ร่างบันทึกความเข้าใจ (MOU) ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น และอนุมัติให้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน หรือผู้ได้รับมอบอำนาจจากรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงพลังงานเป็นผู้ลงนามใน MOU ในวันที่ 4 มีนาคม 2565 โดย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานได้ลงนามใน MOU กับ กระทรวงพลังงานและบ่อแร่ สปป. ลาว เรียบร้อยแล้ว โครงการเขื่อน ปากแบงก็ได้กลายเป็นหนึ่งในรายชื่อโครงการเขื่อนที่ไทยจะรับซื้อไฟฟ้า

เพิ่มเติม โดยขณะนี้โครงการยังอยู่ในระหว่างการรอลงนามสัญญาซื้อขายไฟฟ้ากับกฟผ. จำนวน 912 เมกะวัตต์ และยังไม่มีการก่อสร้างในระดับพื้นที่แต่อย่างใด แม้ว่าล่าสุดร่างสัญญาซื้อขายไฟฟ้าจะอยู่ในขั้นตอนของสำนักงานอัยการสูงสุดก็ตาม

11. โครงการเขื่อนหลวงพระบาง

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

โครงการเขื่อนหลวงพระบาง ตั้งอยู่บนแม่น้ำโขงสายหลักบริเวณบ้านห้วยโง ห่างจากปากน้ำอู้อื่นมาทางเหนือประมาณ 4 กิโลเมตร ห่างจากตัวเมืองหลวงพระบางประมาณ 30 กิโลเมตร ห่างจากเขื่อนไชยะบุรี 130 กิโลเมตร และห่างจากจุดที่จะก่อสร้างเขื่อนปากแบง 170 กิโลเมตร

เขื่อนหลวงพระบางถูกระบุจากนักสร้างเชื่อว่าเป็นเขื่อนแบบน้ำไหลผ่านได้ มีกำลังการผลิต 1,460 เมกะวัตต์ ความสูงของเขื่อน 79 เมตร ระบายน้ำเท่อ คือ 156 กิโลเมตร ระดับกักเก็บน้ำ 312-312.5 ม.รทก. ปริมาณความจุอ่างเก็บน้ำ 1,250 ล้านลูกบาศก์เมตร และถูกออกแบบให้มีประตูระบายน้ำ 6 บาน มีช่องระบายน้ำระดับต่ำ 3 ช่อง มีทางปลาผ่านริมฝั่งขวาของแม่น้ำและผ่านโรงผลิตไฟฟ้า โดยโครงการนี้มีมูลค่าการลงทุนราว 3,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

กระแสไฟฟ้าที่ผลิตได้ 1,400 เมกะวัตต์จะถูกส่งให้เข้ามายังประเทศไทย โดยมีผู้รับซื้อ คือ กฟผ. และอีก 60 เมกะวัตต์จะถูกขายให้กับการไฟฟ้าเวียดนาม มีกำหนดเดินเครื่องผลิตไฟฟ้าเชิงพาณิชย์ในปี 2570 ราคาไฟฟ้าต่อหน่วยที่ขายในประเทศไทยอยู่ที่ 2.84 บาท โดยกระแสไฟฟ้าที่ส่งเข้ามายังไทยจะมีการส่งไฟฟ้าเป็น 2 เท่าของที่

สถานีย่อยท่าลี่ จังหวัดเลย หรือสถานีนาน จะต้องทำสายส่งย่อยไปยัง สถานีย่อยนานผ่านสายส่งโรงไฟฟ้าถ่านหินหงสา ยาว 280 กิโลเมตร และสายส่ง 500 kv ไปยังสถานีย่อยท่าลี่ ผ่านสายส่งของเขื่อนไซยะบุรี ยาว 350 กิโลเมตร ซึ่งจุดเชื่อมรับรองโดย กฟผ.

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

โครงการเขื่อนหลวงพระบางจะมีผู้พัฒนาโครงการ คือ บริษัท หลวงพระบางเพาเวอร์ จำกัด (Luang Prabang Power) โดยมีบริษัท พอยรี (Pöyry) เป็นผู้ดำเนินการจัดทำรายงานการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ

บริษัท หลวงพระบางเพาเวอร์ จำกัด เป็นบริษัทที่เกิดจากการร่วมทุนระหว่าง 3 บริษัทด้วยกัน ได้แก่

- (1) บริษัท ซีเค พาวเวอร์ จำกัด จำนวน 42%
- (2) บริษัท ปิโตรเวียดนาม จำกัด (Petro Vietnam Co., Ltd.)
- (3) การไฟฟ้าลาว (EDL)

ผลกระทบต่อทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบในเขตเมืองจอมเพ็ด 6 หมู่บ้าน คือ บ้านโคกหลวง บ้านห้วยย้อย บ้านห้วยแซ่ บ้านแก้งแคน และบ้านนาซัง รวมทั้งหมด 465 ครอบครัว

ประเด็นสำคัญ คือ เขื่อนตั้งอยู่ใกล้กับรอยเลื่อนแผ่นดินไหวขนาดใหญ่ นั่นคือ รอยเลื่อนเดียนเบียนฟู เพียง 8 กิโลเมตร และเขื่อนจะปิดกั้นทำให้เกิดน้ำท่วมตลอดสองฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นเส้นทางท่องเที่ยวทางเรือที่สำคัญของโลก และอาจจะส่งผลกระทบต่อเมืองหลวงพระบาง ซึ่งเป็นเมืองมรดกโลกที่สำคัญด้านการท่องเที่ยวของลาว

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

ข้อเสนอของรัฐบาล 3 ประเทศ ซึ่งอยู่บริเวณทำนองน้ำอย่างไทย กัมพูชา และเวียดนาม ที่มีการยื่นต่อคณะกรรมการแม่น้ำโขง คือ เวียดนาม เสนอให้ทำการศึกษผลกระทบข้ามพรมแดนและเสนอให้ศึกษาพลังงานทางเลือกอื่นทดแทน

โดยคณะกรรมการแม่น้ำโขงของประเทศไทยได้เสนอ 7 ประเด็น คือ สารสำคัญว่าด้วยท่าทีของประเทศไทยต่อโครงการฯ เชื้อนหลวง พระบาง ซึ่งประกอบด้วย 8 ประเด็น ดังนี้

- 1) การเปลี่ยนแปลงด้านอุทกวิทยาและชลศาสตร์ ระดับน้ำขึ้น-ลง อย่างฉับพลัน และช่วงเวลาไม่เป็นไปตามฤดูกาล ซึ่งมีผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างมากต่อประเทศทำนองน้ำ
- 2) การลดลงของปริมาณตะกอนที่มีผลต่อระบบนิเวศและธรณีสัณฐาน และส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร
- 3) การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ โดยเฉพาะกรณีน้ำโขงเปลี่ยนสี ต้องมีการศึกษาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหา รวมถึงผลกระทบต่อข้ามพรมแดนและผลกระทบต่อระบบนิเวศ ลุ่มน้ำจากการบริหารจัดการเขื่อนแบบขั้นบันไดอย่างเป็นระบบ และครอบคลุม
- 4) การประมงและทางปลาผ่าน ควรต้องมีการถอดบทเรียนด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานของทางปลาผ่านของโครงการเขื่อนไซยะบุรี และการติดตามผลการปฏิบัติการของเขื่อนไซยะบุรี เพื่อเป็นแนวทางการปรับแบบทางปลาผ่านของโครงการ

- 5) ด้านเศรษฐกิจ-สังคม ควรมีการศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบ และกำหนดมาตรการที่ชัดเจนต่อผลกระทบที่เกิดขึ้น
- 6) การแลกเปลี่ยนข้อมูล ควรมีการจัดตั้งกลไกการแลกเปลี่ยน ข้อมูล ข่าวสาร และการติดตามการปฏิบัติการของเขื่อนแบบ ชันบันได เพื่อทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านอุทกวิทยาและ ชลศาสตร์
- 7) ผู้พัฒนาควรมีการจัดตั้งกองทุนชดเชยและมาตรการบรรเทา ผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้ชัดเจน
- 8) การถอดบทเรียนโครงการไฟฟ้าพลังน้ำที่ผ่านมา เนื่องจากมี ประเด็นข้อห่วงกังวลจากกระบวนการ PNPCA ของโครงการ ไฟฟ้าพลังน้ำที่ผ่านมายังไม่สามารถประเมินผลกระทบได้อย่าง ชัดเจน และยังไม่มีการถอดบทเรียนจากการดำเนินการของ โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำไชยะบุรี ที่ได้มีการดำเนินการแล้ว อย่างเป็นทางการก่อนที่จะเริ่มกระบวนการ PNPCA ของ โครงการใหม่

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

โครงการเขื่อนหลวงพระบางเป็นหนึ่งในโครงการที่มีความคืบหน้า ค่อนข้างมาก ทั้งในระดับกระบวนการและพื้นที่ก่อสร้างโครงการ โดย โครงการได้เริ่มกระบวนการปรึกษาหารือล่วงหน้า (PNPCA) เมื่อ วันที่ 30 กันยายน 2562 และกำหนดครบวาระ 6 เดือน เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2563 แต่เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโค วิด-19 จึงได้มีการเลื่อนกำหนดการครบวาระกระบวนการ PNPCA ตามระยะเวลา 6 เดือน เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2563 โดยในส่วนของ ประเทศไทยนั้น มีการจัดกระบวนการดังกล่าวไปแล้ว 3 ครั้ง คือ ครั้ง

ที่ 1 วันที่ 24 ธันวาคม 2562 ที่จังหวัดนครพนม ครั้งที่ 2 วันที่ 28 มกราคม 2563 ที่จังหวัดอำนาจเจริญ และครั้งที่ 3 วันที่ 24 มีนาคม 2563 ที่จังหวัดเลย ต่อมาเมื่อปี 2564 มีรายงานของบริษัทผู้พัฒนาโครงการกำลังก่อสร้าง โดยคืบหน้าไปแล้วกว่า 80% ทั้งนี้ เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2566 ตัวแทนจากองค์กรแม่น้ำนานาชาติ (International Rivers) ซึ่งเป็นสมาชิกของคณะทำงานฯ ได้เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการธิการกิจการศาล องค์กรอิสระ รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชนและกองทุน สภาผู้แทนราษฎร ในการประชุมดังกล่าว เจ้าหน้าที่จากกฟผ. ได้ชี้แจงในที่ประชุมว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้ลงนามสัญญาซื้อขายไฟฟ้ากรณีโครงการเขื่อนหลวงพระบางแล้ว เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2565

12. โครงการเขื่อนसानะคาม

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

เช่นเดียวกับเขื่อนอื่น ๆ บนแม่น้ำโขงสายหลักตอนล่าง เขื่อนसानะคามถูกระบุผ่านวาทกรรมลือ ว่ามีลักษณะเป็นเขื่อนแบบน้ำไหลผ่าน ตั้งอยู่บนแม่น้ำสายประธานจากต้นน้ำสู่ปลายน้ำของแม่น้ำโขงตอนล่าง อยู่ห่างจากทะเลประมาณ 1,737 กิโลเมตร ที่ตั้งของเขื่อนอยู่ระหว่างจังหวัดไชยะบุรีและเวียงจันทน์ สปป.ลาว ตั้งอยู่ประมาณ 25 กิโลเมตรเหนือน้ำจากอำเภอสานะคาม จังหวัดเวียงจันทน์ ที่ตั้งของเขื่อนห่างออกไปทางต้นน้ำจากชายแดนสปป.ลาว-ไทยเพียง 2 กิโลเมตรเท่านั้น และหากวัดจากปากแม่น้ำเหืองขึ้นไปทางเหนือ จะห่างแค่ 1.5 กิโลเมตร

เขื่อนसानะคามมีมูลค่าการก่อสร้าง โครงการประมาณ 2,073 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ระยะเวลาในการก่อสร้าง 8 ปี และมีแผนจะขายไฟฟ้าให้แก่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

บริษัท ไชน่า ด้าตัง โอเวอร์ซี อินเวสเมนต์ จำกัด สัญชาติจีน (บริษัทเดียวกับโครงการเขื่อนปากแบง) ร่วมกับรัฐบาลลาวในนามบริษัท สานะคาม พาวเวอร์ จำกัด

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

รายงานการประเมินความเสี่ยงแบบเร่งด่วนของผู้เชี่ยวชาญสำนักงานคณะกรรมการแม่น้ำโขงยังระบุอีกว่า กรณีเขื่อน สานะคาม จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำโขงรายวัน กล่าวคือ ระดับ 3.5 เมตร ในเวลา 1 วัน ซึ่งจะส่งผลกระทบร้ายแรงต่อระบบนิเวศ โดยเฉพาะตลิ่งพัง ความเสียหายต่อเรือหาปลาและเครื่องมือหาปลาของชาวประมง ในเขตอำเภอเชียงคาน ปากชม และสังคม รวมถึงประเด็นเรื่องของการกักเก็บตะกอนของเขื่อน

ยิ่งไปกว่านั้น โครงการเขื่อนสานะคามมีความไม่โปร่งใสและไม่ชอบมาพากลในเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างมากและไม่อาจยอมรับได้ เนื่องจากประเด็นข้อกังวลที่สำคัญของโครงการนี้ คือ ความน่าเชื่อถือและคุณภาพของเอกสารรายงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ที่ผู้พัฒนาโครงการได้จัดทำและนำเสนอโดยรัฐบาลลาว เนื่องจากพบการคัดลอกเอกสารในหลายส่วนจากเอกสารของโครงการเขื่อนปากแบงและเขื่อนปากลาย โดยเปลี่ยนเพียงชื่อ โครงการและสลับหัวข้อกันเท่านั้น มีการใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์ที่เก่าไม่อัปเดต

การศึกษาผลกระทบข้ามพรมแดนของโครงการ ระบุว่าโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบข้ามพรมแดนต่อประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ ซึ่งเป็นไปไม่ได้ เนื่องจากเขื่อนจะตั้งอยู่ห่างจากชายแดนเพียง 1.5 กิโลเมตรเท่านั้น โดยหากมีการก่อสร้างเขื่อนสานะคามก็จะสามารถ

มองเห็นได้จากประเทศไทย และนี่ยังเป็นข้อกังวลอย่างมากแม้แต่หน่วยงานรัฐไทย ทั้งฝ่ายความมั่นคงและฝ่ายพลังงานซึ่งมีความกังวลเกี่ยวกับประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงเส้นเขตแดน

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

นับตั้งแต่มีข่าวคราวและการจัดทำกระบวนการ PNPCA เชื้อนสถานะคาม ประชาชนและภาคประชาสังคมต่างหวาดหวั่นและกังวลต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นอย่างมาก เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2565 นายทรงศักดิ์ สายเชื้อ ผู้ตรวจการแผ่นดิน พร้อมด้วย พ.ต.ท.กิริป กฤตธีรานนท์ เลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และคณะ พร้อมด้วย นายสุรสิทธิ์ กิตติมณฑล เลขาธิการสำนักทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทช.) และผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ลงพื้นที่จังหวัดเลยเพื่อตรวจสอบผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อนสถานะคาม และร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็นกับประชาชนในพื้นที่ โดยการประชุมในครั้งนี้ตัวแทนเครือข่ายภาคประชาชนจาก 7 จังหวัดริมฝั่งแม่น้ำโขง ตลอดจนประชาชนชาวเชียงคานและยาวชนกว่า 100 คน ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อรับฟังสภาพ ปัญหาและร่วมกันหาทางออกเกี่ยวกับกรณีการสร้างเขื่อนสถานะคาม ซึ่งตั้งแต่ได้รับทราบว่าจะมีการสร้าง ชาวบ้านในพื้นที่อำเภอเชียงคานต่างหวาดหวั่นว่าจะเกิดผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความมั่นคงของประเทศ ผู้ตรวจการแผ่นดินจึงเร่งรวบรวมข้อมูลผลกระทบภาพรวมในพื้นที่ ไปประกอบการพิจารณาจัดทำข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลให้พิจารณาดำเนินการต่อไป²¹

²¹<https://www.ombudsman.go.th/new/%E0%B8%9C%E0%B8%A5%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%97%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%A1%E0%B8%9D%E0%B8%B1%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B9%82%E0%B8%82%E0%B8%87%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%B0%E0%B8%84%E0%B8%B2%E0%B8%A1/>

²²<https://mgronline.com/politics/detail/9650000087423>

ในเวลาต่อมา ตัวแทนเครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขง ได้ส่งหนังสือร้องเรียนไปยังคณะกรรมการมาธิการ (กมธ.) การต่างประเทศ สภาผู้แทนราษฎร เพื่อขอให้ตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีการสร้างเขื่อน ปากแบ่งและเขื่อนसानะคาม ที่อาจส่งผลกระทบต่อเส้นเขตแดนไทย ซึ่งกมธ. ได้นัดประชุมในวันที่ 8 กันยายน ที่อาคารรัฐสภา โดยมีมติที่ประชุม คือ ให้ชะลอการรับซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนसानะคามและให้มีการจัดทำผลกระทบข้ามพรมแดน เนื่องจากยังมีความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับประเทศไทย นอกจากนี้ กมธ. มีความกังวลอย่างมากโดยเฉพาะผลกระทบในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงเส้นเขตแดนจากร่องน้ำลึก ที่จะเปลี่ยนไปหากโครงการนี้เกิดขึ้น²²

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

ณ ปัจจุบัน โครงการเขื่อนसानะคามยังไม่ได้มีการก่อสร้างในระดับพื้นที่ เนื่องจากยังไม่ผ่านกระบวนการหลายอย่างที่จำเป็น โดยโครงการนี้ยังไม่ได้มีการประกาศสิ้นสุดกระบวนการแจ้ง ปรีกษาหารือ และข้อตกลงล่วงหน้า (PNPCA) ตามระยะเวลา 6 เดือน เนื่องจากประเด็นข้อกังวลด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และความมั่นคงระหว่างชายแดนไทย-ลาว เนื่องจากตัวเขื่อนตั้งอยู่ห่างจากชายแดนไทยเพียง 1.5 กิโลเมตรเท่านั้น ทั้งนี้ ผู้ตรวจการแผ่นดินได้ดำเนินการตรวจสอบกรณีเขื่อนसानะคามแล้ว

13. โครงการเขื่อนปากลาย

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

²²<https://mgronline.com/politics/detail/9650000087423>

เขื่อนปากลายถูกโฆษณาว่าเป็นเขื่อนแบบน้ำไหลผ่าน (run-off-river) 1 ใน 11 ที่จะตั้งอยู่บนแม่น้ำโขงสายหลักตอนล่าง ซึ่งอยู่ท้ายเขื่อนไซยะบุรี ประมาณ 70 กิโลเมตร เหนือเมืองปากลายประมาณ 30 กิโลเมตร อยู่ห่างจากชายแดนไทยที่ บ้านท่าดีหมี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย ประมาณ 60 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเชียงคาน 92 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในแขวงไซยะบุรี ประเทศสปป.ลาว โดยเขื่อนดังกล่าวมีกำลังการผลิตติดตั้งที่ 770 เมกะวัตต์ และมีแผนจะขายไฟฟ้าให้กับ กฟผ. ของไทย

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

โครงการเขื่อนปากลายมีผู้พัฒนาโครงการ คือ บริษัท ซิโนไฮโดร ฮองกง โฮลดิ้ง จำกัด (Sinohydro (Hong Kong) Holding Ltd. (SHK)) โดยมีผู้ถือหุ้นหรือผู้ร่วมลงทุน 3 บริษัท ดังนี้

(1) บริษัทลูกของพาวเวอร์ คอนสตรัคชั่น ออฟไชน่า จำกัด (Power Construction Corporation of China Ltd. (POWERCHINA))

(2) รัฐวิสาหกิจของจีน

(3) บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน) (Gulf Energy Development Public Co.,Ltd.)

เดิมผู้พัฒนาโครงการ คือ บริษัท พาวเวอร์ไชน่า รีซอร์สเซส (Power China Resources Ltd.) และบริษัท ไชน่า เนชั่นแนล อิเล็กทรอนิกส์ อิมพอร์ต-เอ็กซ์พอร์ต คอร์ปอเรชั่น (China National Electronics Import-Export Corporation (CEIEC)) มีมูลค่าการลงทุนที่ 2,134 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ โดยมีข้อมูลระบุว่าได้รับเงินกู้จากธนาคารนำเข้าและส่งออกจีน China Exim Bank จำนวน 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

แม้โครงการจะยังไม่มี การก่อสร้าง แต่เอกสารรายงานการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคมข้ามพรมแดน ระบุว่า จะมีประชาชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรง 9,651 คน ซึ่งจะต้องถูกโยกย้าย และสูญเสียพื้นที่ทำกิน

อย่างไรก็ตาม โครงการเขื่อนปากลายนั้นมีข้อถกเถียงสำคัญ ว่าด้วยมาตรฐานด้านการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบข้ามพรมแดน และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม ที่พบว่า เอกสารรายงานการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมข้ามพรมแดนของโครงการนั้น ไม่มีความน่าเชื่อถือและไร้มาตรฐานทางวิชาการ ไม่เพียงพอต่อกระบวนการตัดสินใจในระดับภูมิภาค ข้อมูลหลายส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม เป็นการคัดลอกมาจากรายงานการประเมินผล TBESIA/CIA ของเขื่อนปากแบง ซึ่งมีการเผยแพร่ไปตั้งแต่ปี 2558 ส่งผลให้รายงานการประเมินผลกระทบของเขื่อนปากลายมีข้อบกพร่องและมีข้อมูลที่ไม่ทันสมัย โดยข้อมูลและแหล่งอ้างอิงส่วนใหญ่เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนปี 2554 รวมถึงไม่ครอบคลุมถึงผลกระทบที่จะเกิดในพื้นที่ประเทศไทย ซึ่งมีพรมแดนอยู่ห่างจากเขื่อนไม่ถึง 100 กิโลเมตร เครือข่ายพันธมิตรปกป้องแม่น้ำโขง หรือ Save the Mekong Coalition ซึ่งเป็นตัวแทนภาคประชาสังคมจาก 4 ประเทศลุ่มน้ำโขง อันได้แก่ ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม พร้อมด้วยนักวิชาการและนักสิ่งแวดล้อมจากทั่วโลก ได้ออกแถลงการณ์เรียกร้องให้มีการทำการประเมินผลกระทบข้ามพรมแดนใหม่ เนื่องจากกว่า 90% ของรายงานการประเมินผลกระทบด้านสังคมนั้น มีการคัดลอกมาจากรายงานของเขื่อนปากแบง

นอกจากนั้นแล้ว ในส่วนของกระบวนการแจ้ง ปรีกษาหารือ และ ข้อตกลงล่วงหน้า (PNPCA) ของโครงการเขื่อนปากลาย ก็มีข้อครหา สำคัญที่สร้างความกังวลใจให้กับหลายฝ่าย โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่โครงการ เพราะกระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นไม่นานหลังจาก กรณีภัยพิบัติดินเขื่อนดินย่อยของโครงการเขื่อนเซเปียน-เซินน้ำน้อยแตก ซึ่งโศกนาฏกรรมดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนกว่า 7,000 คน ใน 12 หมู่บ้าน และรัฐบาลลาวเองก็ได้ประกาศชะลอนโยบายการ สร้างเขื่อนขนาดใหญ่ ให้มีการตรวจสอบคุณภาพและศักยภาพของ เขื่อนต่าง ๆ ทั่วประเทศ คำประกาศดังกล่าวของทางการลาวส่งผล ให้ในขณะนั้นมีการเร่งระบายน้ำจากเขื่อนต่าง ๆ บนแม่น้ำสาขาของ แม่น้ำโขงในลาว โดยเฉพาะเขื่อนน้ำจิม 1, 2 และ 5 ซึ่งส่งผลให้เกิด ภาวะน้ำโขงเอ่อท่วมเข้ามายังพื้นที่บ้านเรือนและพื้นที่เกษตรของชาว บ้านบางส่วน ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง เขตประเทศไทยในจังหวัดบึงกาฬ และจังหวัดนครพนม

ในส่วนของประเทศไทย กรมทรัพยากรน้ำในฐานะสำนักงาน เลขาธิการคณะกรรมการแม่น้ำโขงแห่งชาติไทยในขณะนั้น ได้จัดเวที PNPCA 3 ครั้ง คือ วันที่ 9 พฤศจิกายน 2561 ที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย วันที่ 14 พฤศจิกายน 2561 ที่อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ และวันที่ 22 มกราคม 2562 ที่อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร โดย ประเด็นสำคัญที่ผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอ คือ เรื่องความปลอดภัยของ เขื่อนและการรับมือภัยพิบัติจากเขื่อน ผลกระทบจากน้ำท่วมและการ อพยพของปลา การแจ้งเตือนการระบายน้ำจากเขื่อน ต่อมาสำนักงาน ทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทช.) ในฐานะที่ได้รับมอบหมายให้เป็น สำนักงานเลขาธิการแม่น้ำโขงแห่งชาติไทยแทนกรมทรัพยากรน้ำ ได้ส่ง ไปตอบรับผลของการจัดกระบวนการ PNPCA กรณีเขื่อนปากลาย เมื่อ

วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2562 โดยระบุ 4 ประเด็นข้อกังวลหลัก ได้แก่ 1) การประมงและศักยภาพของทางปลาผ่าน 2) การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและระบบการไหลหลากของน้ำโขง ความปลอดภัยของเขื่อน 3) ผลกระทบข้ามพรมแดนด้านเศรษฐกิจและสังคม และ 4) มาตรการเยียวยาและลดผลกระทบของเขื่อน ที่ต้องเป็นไปตามมาตราที่ 7 และ 8 ของข้อตกลงแม่น้ำโขง 2538 ว่าด้วยการป้องกันและการหยุดยั้งผลกระทบที่จะเป็นอันตราย และความรับผิดชอบของรัฐต่อความเสียหายจากเขื่อน

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2565 เครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขง ได้ส่งจดหมายถึงสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อขอให้ชะลอการตรวจสัญญาซื้อขายไฟฟ้า (Power Purchase Agreement) ระหว่างกฟผ. และบริษัทผู้พัฒนาโครงการเขื่อนปากลาย รวมถึงเขื่อนปากบางและเขื่อนหลวงพระบาง เนื่องจากอยู่ในระหว่างการตรวจสอบของคณะกรรมการ (กมธ.) การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สภาผู้แทนราษฎร และอยู่ในช่วงวิกฤตค่าไฟแพง รวมไปถึงพลังงานสำรองของไทยสูงเกิน 50% โดยในหนังสือระบุว่า การรับซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนบนแม่น้ำโขงทั้ง 3 แห่งจะยิ่งทำให้เกิดภาระต่อผู้บริโภคในส่วนของค่าไฟฟ้าที่แพงขึ้นในระยะยาว และชาวบ้านริมฝั่งโขง 8 จังหวัด ก็ยังต้องแบกรับภาระทางสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนดังที่กำลังเกิดขึ้นจากเขื่อนไซยะบุรี

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

ปัจจุบันโครงการเขื่อนปากลายยังไม่ได้ดำเนินการก่อสร้างและยังไม่มีความคืบหน้าในระดับพื้นที่โครงการ แต่ในเชิงกระบวนการนั้นเรียก

ได้ว่ามีความคืบหน้าค่อนข้างมากแล้ว กล่าวคือ ในแง่ของการรับซื้อไฟฟ้าจากโครงการนั้น ในรายงานการประชุมคณะกรรมการนโยบายพลังงาน เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2564 ระบุเนื้อหาความเป็นมาของการเจรจาซื้อขายไฟฟ้ากรณีเขื่อนปากลาย เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2564 คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.) ได้เห็นชอบขยายกรอบปริมาณรับซื้อไฟฟ้าภายใต้บันทึกความเข้าใจระหว่างไทย และสปป.ลาว เรื่องความร่วมมือในการพัฒนาไฟฟ้าจาก 9,000 เมกะวัตต์ เป็น 10,500 เมกะวัตต์ หรือเพิ่มขึ้นอีก 1,500 เมกะวัตต์ ทั้งนี้ ที่ประชุมยังได้เห็นชอบอัตราการรับซื้อไฟฟ้าจาก 3 แหล่ง ได้แก่ 1) เขื่อนน้ำจึม 3 กำลังการผลิต 480 เมกะวัตต์ ในอัตราค่าไฟฟ้าที่ 2.8934 บาทต่อหน่วย 2) เขื่อนปากแบง กำลังการผลิต 912 เมกะวัตต์ ในอัตราค่าไฟฟ้าที่ 2.7935 บาทต่อหน่วย และ 3) เขื่อนปากลาย กำลังการผลิต 770 เมกะวัตต์ ในอัตราค่าไฟฟ้าที่ 2.9426 บาทต่อหน่วย

ในส่วนของผู้พัฒนาโครงการ บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน) หรือ Gulf ได้แจ้งต่อตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2565 ว่าบริษัท ซิโนไฮโดร (ฮ่องกง) โฮลดิ้ง จำกัด (SHK) ถือหุ้น 51% ส่วน Gulf จะถือหุ้น 49% โดยเขื่อนจะตั้งอยู่บนแม่น้ำโขง แขวงไซยะบุรี สปป.ลาว มีกำลังผลิตติดตั้ง 770 เมกะวัตต์ ปริมาณเสนอขาย ณ จุดส่งมอบ 763 เมกะวัตต์ เป็นโรงไฟฟ้าประเภท run-off-river พลังงานไฟฟ้าที่ผลิตได้เฉลี่ยต่อปีประมาณ 4,010 ล้านหน่วย อายุสัญญาซื้อขายไฟฟ้า 29 ปี กำหนดจ่ายไฟฟ้าเข้าระบบเชิงพาณิชย์ (Scheduled Commercial Operation Date (SCOD)) วันที่ 1 มกราคม 2575 ค่าไฟฟ้า 2.9426 บาทต่อหน่วย

ล่าสุดเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2565 นายสุพัฒนพงษ์ พันธ์มีเชาว์ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน เปิดเผยถึง ผลการประชุมคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.) ที่มี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เป็นประธาน ว่าที่ประชุม ได้รับทราบหลักการร่างสัญญาซื้อขายไฟฟ้า (PPA) ของโครงการปาก ลายและโครงการหลวงพระบาง และได้มอบหมายให้กฟผ. ลงนามใน PPA ของโครงการเขื่อนปากลาย

14. โครงการเขื่อนบ้านปากชม/ผามอง

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

ปี 2548 กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน(พพ.) ได้ ว่าจ้างบริษัท ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัท มหานคร คอน ซัลแตนท์ ของไทย ให้ศึกษาศักยภาพการก่อสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ แบบขั้นบันไดในแม่น้ำโขง

ต่อมาในปี 2550 พพ. ได้ว่าจ้าง บริษัท ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัท แมคโคร คอนซัลแตนท์ ให้จัดทำ “รายงานก่อนรายงานความ เหมาะสมและรายงานสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น” ของโครงการเขื่อนขั้นบันได แม่น้ำโขง 2 แห่งบริเวณชายแดนไทย-ลาว คือ เขื่อนปากชม (ใกล้กับ เขื่อนผามองในแผนดั้งเดิม) และเขื่อนบ้านกุ่ม โดยเรียกชื่อโครงการใหม่ ว่า โครงการไฟฟ้าพลังน้ำฝายปากชม และ โครงการไฟฟ้าพลังน้ำฝาย บ้านกุ่ม ซึ่งถูกออกแบบให้เป็นเขื่อนไฟฟ้าแบบ run-of-river

ข้อมูลจากรายงาน²³ ระบุว่า เขื่อนปากชมจะตั้งอยู่บนแม่น้ำโขง

²³รายงานก่อนรายงานความเหมาะสมและรายงานสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น ของโครงการไฟฟ้าพลังน้ำฝายปากชมและฝายบ้านกุ่ม, กรมพัฒนาพลังงาน ทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน, มีนาคม 2551 ศึกษาโดย บริษัทปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัทแมคโครคอนซัลแตนท์ จำกัด

บริเวณพรมแดนไทย-ลาว ระหว่างบ้านห้วยขอบและบ้านคกแก้ว ตำบลหาดคัมภีร์ อำเภอปากชม จังหวัดเลย และบ้านห้วยหาง เมืองสังทอง แขวงนครเวียงจันทน์ ประเทศลาว เชื่อนจะเก็บกักน้ำที่ระดับ 192 เมตร รทก. ซึ่งจะทำให้เกิดอ่างเก็บน้ำมีความจุประมาณ 807.77 ล้านลูกบาศก์เมตร และเกิดพื้นที่อ่างเก็บน้ำซึ่งท่วมทั้งฝั่งไทยและลาว จำนวน 50,217 ไร่ โครงการนี้มีมูลค่าการลงทุน 69,641 ล้านบาท ติดตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้าขนาด 1,079 เมกะวัตต์ มีกำลังการผลิตไฟฟ้าได้เพียง 210.14 เมกะวัตต์ หรือประมาณ 20% ของกำลังผลิตติดตั้งเท่านั้น

ผลกระทบของเขื่อนปากชมที่สำคัญคือ ชุมชนริมน้ำโขงในเขตอำเภอปากชม และอำเภอเชียงคาน จะต้องสูญเสียพื้นที่ดลิ่งริมน้ำ เกาะแก่ง และดอนกลางแม่น้ำโขงที่ใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชต่าง ๆ ในฤดูแล้ง เช่น พริก มะเขือ ถั่วลิสง มันเทศ ข้าว ตะไคร้ กล้าย ซึ่งสร้างรายได้หลักให้กับครอบครัว อีกทั้งยังต้องสูญเสียอาชีพประมงเป็นการถาวรเช่นกัน นอกจากนี้ อ่างเก็บน้ำของเขื่อนจะท่วมบ้านเรือนทั้งสองฝั่ง เช่น บ้านคกแก้วประมาณ 70 ครัวเรือน รวมถึงโรงเรียนบ้านคกแก้ว และวัดโนนสว่างอารมย์, บ้านห้วยหางอีก 37 ครัวเรือน รวมถึงท่วมพื้นที่ทำกินและชุมชนในฝั่งประเทศไทยประมาณ 800 ไร่ และประเทศลาวประมาณ 553 ไร่

ต่อมาวันที่ 24 กรกฎาคม 2563 บริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน) ร่วมกับ Chaleun Sekong Energy Company Limited, ส.ป.ป. ลาว, Vega Digital Company Limited, ประเทศไทย และ PSL Service Sole company Limited, ส.ป.ป. ลาว ได้ร่วมลงนามกับรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ส.ป.ป. ลาว) ในบันทึกความเข้าใจ (MOU) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนา

แหล่งน้ำธรรมชาติของ ส.ป.ป. ลาว เพื่อสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าใช้ภายในประเทศและส่งออกจำหน่ายต่างประเทศ จำนวน 2 โครงการ ได้แก่ (1) Saravan Downstream Hydropower Project²⁴ และ (2) Phamong Hydropower Project มีระยะเวลาการศึกษา 2 ปี ทั้งนี้เขื่อน Phamong Hydropower Project คือ เขื่อนปากชม ที่เคยมีการศึกษามาเมื่อปี 2550

ผู้ร่วมพัฒนาโครงการนี้มีทั้งหมด 4 ราย ได้แก่

(1) บริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน) (2) บริษัท เจริญเชกกองเอเนอจี จำกัด (3) บริษัท เวกา ดิจิตอล จำกัด (มหาชน) และ (4) บริษัท พีเอสไอ เซอวิส โซล จำกัด (มหาชน)

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

ข้อมูลผลกระทบในปัจจุบัน ยังคงอ้างอิงการศึกษาโดยกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน(พพ.)เมื่อปี 2550 เนื่องจากการศึกษาใหม่นี้ ยังไม่ถูกเปิดเผยในทางสาธารณะ

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

ชาญณรงค์ วงศ์ลา อาสาสมัครของเครือข่ายประชาชนลุ่มน้ำโขงอีสาน กล่าวว่า ในฐานะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่โครงการดังกล่าว เมื่อได้จดหมายจากเครือข่ายที่อุบลราชธานี เพื่อขออนุญาตเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลในการพัฒนาโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำ ทั้งเขื่อนผามองและเขื่อนสาละวัน จึงอยากทราบว่า จังหวัดเลยได้รับจดหมายแบบเดียวกันหรือไม่ รวมถึงมีข้อสังเกตถึงความไม่ชอบด้วยกฎหมายของการดำเนินการดังกล่าวในหลายประเด็น โดยเฉพาะกรณี MOU ที่บริษัทฯ ลงนามกับ

²⁴<https://www.set.or.th/th/market/news-and-alert/newsdetails?id=2020083670&symbol=EA>

รัฐบาลลาวและแจ้งต่อตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ลงวันที่ 29 กรกฎาคม 2564 เป็นการดำเนินการระหว่างบริษัทฯ กับรัฐบาลลาว เท่านั้น ซึ่งรัฐบาลไทยยังไม่ได้ให้การรับรองการศึกษาโครงการดังกล่าว ในรูปแบบ MOU ในระดับรัฐต่อรัฐแต่อย่างใด ดังนั้น ขอบเขตการศึกษาของบริษัทฯ จึงต้องอยู่เฉพาะในเขตสปป.ลาว เท่านั้น

นอกจากนี้ ชาญณรงค์ยังกล่าวด้วยว่าตามกฎหมายไทย การพัฒนาโครงการขนาดใหญ่จะต้องดำเนินการภายใต้กรอบกฎหมายที่สำคัญอย่างน้อย 3 ฉบับ ได้แก่ รัฐธรรมนูญว่าด้วยการดำเนินโครงการที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อม ที่จะต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นก่อน พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2561 และกฎหมายการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560 ซึ่งหน่วยงานภาครัฐจะเป็นผู้ดำเนินการศึกษาและเปิดประมูลให้บริษัทเข้ามาดำเนินการ ซึ่งไม่อาจแน่ใจได้ว่า การดำเนินการของบริษัทดังกล่าวเป็นไปตามกฎหมายดังกล่าวข้างต้นหรือไม่ นอกจากนี้ การที่บริษัทฯ ได้ขอเข้าสำรวจพื้นที่ในระยะเวลาที่เกินจากกรอบ MOU ที่ลงนามไว้กับรัฐบาลลาว ยังนำมาซึ่งคำถามอีกว่ามีวัตถุประสงค์ใด และมีข้อมูลใด หรือการดำเนินการใด ๆ ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

สถานะภาพปัจจุบันของโครงการ

ขณะนี้ยังไม่มีการลงทุนสัญญาซื้อขายไฟฟ้า และยังไม่มีการก่อสร้างแต่อย่างใด ถึงกระนั้น บริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน) ในฐานะผู้พัฒนาโครงการ ได้ลงนามร่วมกับรัฐบาลลาวในการทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ โดยบริษัทได้แจ้งกับตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยไปเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2563

รายงานสรุปสถานการณ์แม่น้ำโขงสำหรับลูกหลานแม่น้ำโขง ระบุว่า เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2565 มีรายงานจากพื้นที่ของเครือข่ายชุมชนคนฮักน้ำของ จังหวัดอุบลราชธานี ว่าบริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด ได้ทำหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเลยและอุบลราชธานี โดยระบุว่าบริษัทฯ ได้ทำบันทึกความเข้าใจแล้วดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น โดยการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการเขื่อนปากชม (ผามอง) และเขื่อนบ้านกุ่ม (สาละวัน) จะใช้ระยะเวลา 2 ปี โดยจะดำเนินการร่วมสำรวจ ศึกษาผลกระทบ และความเป็นไปได้ของโครงการภายใต้ขอบเขตและพัฒนาตามกรอบกฎหมาย

อีก 1 เดือนต่อมา เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2565 ผู้ว่าราชการจังหวัดเลยได้ส่งหนังสือตอบกลับเครือข่ายประชาชนลุ่มน้ำโขงอีสาน เนื้อหา ระบุว่า โครงการดังกล่าวเป็นการดำเนินการในแม่น้ำโขงซึ่งเป็นแม่น้ำระหว่างประเทศและอาจจะส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจังหวัดเลยอยู่ระหว่างการหารือไปยังส่วนกลางถึงแนวทางปฏิบัติในกรณีดังกล่าว และขณะนี้ยังไม่มีมีการพิจารณาเรื่องการเข้าพื้นที่ของบริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด แต่อย่างใด

15. โครงการเขื่อนบ้านกุ่ม/สาละวัน

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

โครงการเขื่อนบ้านกุ่ม มีกำลังผลิตติดตั้ง 1,872 เมกะวัตต์ ตั้งอยู่บนพรมแดนไทย-ลาว ที่ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นหนึ่งในสองเขื่อนที่มีที่ตั้งอยู่ระหว่างพรมแดนไทย-ลาว ความเป็นมาของเขื่อนบ้านกุ่มถึงปัจจุบัน สรุปได้ดังนี้

ปี 2548 กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน(พพ.) ได้ว่าจ้างบริษัท ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัท มหานคร คอนซัลแตนท์ ของไทย ให้ศึกษาศักยภาพการก่อสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำแบบขั้นบันไดในแม่น้ำโขง

ต่อมาในปี 2550 พพ. ได้ว่าจ้าง บริษัท ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัท แมคโคร คอนซัลแตนท์ ให้จัดทำ “รายงานก่อนรายงานความเหมาะสมและรายงานสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น” ของโครงการเขื่อนขั้นบันไดแม่น้ำโขง 2 แห่งบริเวณชายแดนไทย-ลาว คือ เขื่อนปากชม (ใกล้กับเขื่อนผามองในแผนดั้งเดิม) และเขื่อนบ้านกุ่ม โดยเรียกชื่อโครงการใหม่ว่า โครงการไฟฟ้าพลังน้ำฝายปากชม และ โครงการไฟฟ้าพลังน้ำฝายบ้านกุ่ม ซึ่งถูกออกแบบให้เป็นเขื่อนไฟฟ้าแบบ run-of-river

วันที่ 11 มีนาคม 2551 ครม.มีมติอนุมัติ ร่างบันทึกความเข้าใจเรื่องความร่วมมือในการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าระหว่างไทย - ลาว (โครงการเขื่อนบ้านกุ่ม) ตามที่กระทรวงการต่างประเทศเสนอ (โดย กรมเอเชียตะวันออก) โดยมีสาระสำคัญคือ

- ให้ภาคเอกชนทำการศึกษาความเป็นไปได้ และรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการศึกษาทั้งหมด
- รัฐบาลทั้งสองประเทศจะมอบหมายให้หน่วยงานภาครัฐของทั้งสองประเทศร่วมมือกัน ในการกำกับดูแลและประสานงานกับบริษัท
- ผลการศึกษา รายงานให้รัฐบาลของทั้งสองประเทศ เพื่อพิจารณาดำเนินการภายใต้ระเบียบและข้อกำหนดภายในของทั้งสองประเทศต่อไป

วันที่ 25 มีนาคม 2551 นายนพดล ปัทมะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นผู้แทนรัฐบาลไทยลงนามบันทึกความเข้าใจระหว่างรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยกับรัฐบาลแห่ง สปป.ลาว เรื่อง ความร่วมมือในการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าระหว่างไทย-ลาว โดยฝ่ายลาวมีนายทองลุน สีสุลิด รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ สปป.ลาว เป็นผู้ลงนามในนามรัฐบาล สปป.ลาว การลงนาม บันทึกความเข้าใจ ระบุให้ภาคเอกชนศึกษาความเป็นไปได้ และในวันเดียวกันนี้ รัฐบาล สปป.ลาว โดยตัวแทนคือ กระทรวงวางแผนและการลงทุน ได้ลงนามบันทึกความเข้าใจกับ บริษัท อิตาลีเลียนไทย ดีเวลลอปเม้นต์ จำกัด (มหาชน) และบริษัท Asiacorp Holdings Ltd. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้โครงการไฟฟ้าพลังน้ำบ้านกุ่ม เป็นเวลา 30 เดือน

วันที่ 18 มิถุนายน 2551 บริษัท อิตาลีเลียนไทย ดีเวลลอปเม้นต์ จำกัด (มหาชน) ส่งจดหมายถึงผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี (จดหมายเลขที่ 1.0/ITD/BK/LETTER/004) เพื่อขออนุญาตเข้าทำงานสำรวจธรณีวิทยาโครงการไฟฟ้าพลังน้ำฝายบ้านกุ่ม โดยให้เหตุผลว่าเข้าดำเนินการในฐานะ “ภาคเอกชน” ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2551 และตามบันทึกความเข้าใจระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลลาว เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2551

วันที่ 21 สิงหาคม 2551 กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน มีหนังสือตอบกลับจังหวัดอุบลราชธานี (ที่ พน.0506/42005) ยืนยันว่า มติครม.เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2551 ให้ภาคเอกชนเป็นผู้ศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility) ซึ่งรวมถึงผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับ EIA ด้วย ดังนั้น พพ. จึงไม่ได้เป็นผู้ดำเนินการศึกษาต่อในโครงการนี้ ซึ่งมีข้อสังเกตว่า หนังสือตอบกลับของ พพ. นี้ ไม่ได้ระบุว่า บริษัท

อิตาเลียนไทย คือ ภาคเอกชน ตามที่ระบุไว้ในมติกรม.หรือไม่

วันที่ 22 สิงหาคม 2551 นายชวน ศิรินันท์พร ผู้ว่าราชการจังหวัด อุบลราชธานี มีจดหมายถึงบริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ จำกัด (มหาชน) (จดหมายเลขที่ อบ. 0016.1/16070) ขอให้บริษัทชะลอ การสำรวจธรณีวิทยาเอาไว้ก่อน จนกว่าทางจังหวัดจะได้รับแจ้งยืนยัน อย่างเป็นทางการจากหน่วยงานผู้รับผิดชอบ ว่าบริษัทอิตาเลียนไทยฯ คือ ภาคเอกชน ที่ได้รับมอบหมายให้ทำการศึกษาความเป็นไปได้ตาม มติ กรม.เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2551

ถึงแม้ว่า รัฐบาลในขณะนั้นจะสนับสนุนให้มีการสร้างเขื่อนบ้านกุ่มมา ตั้งแต่ปี 2551 แต่เนื่องจากการศึกษาเพียงฝ่ายเดียวของ สสป.ลาว และรัฐบาลในขณะนั้น ไม่สามารถรับรองอย่างเป็นทางการว่า บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ จำกัด (มหาชน) และบริษัท Asiacorp Holdings Ltd. คือ ภาคเอกชน ตามที่ระบุในมติ กรม. 11 มีนาคม 2551 เนื่องจากมีข้อพิจารณาที่อาจจะขัดกับข้อกฎหมายของฝ่ายไทยหลาย ประการ ได้แก่ รัฐธรรมนูญมาตรา 57, 67, 190, กฎหมายสิ่งแวดล้อม 2535 และกฎหมายว่าด้วยการให้เอกชนเข้าร่วมงานหรือดำเนินการ ในกิจการของรัฐ 2535 จึงส่งผลให้โครงการเขื่อนบ้านกุ่มต้องชะลอ ออกไปไม่มีกำหนด

ต่อมาวันที่ 24 กรกฎาคม 2563 บริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน) ร่วมกับ Chaleun Sekong Energy Company Limited, ส.ป.ป. ลาว, Vega Digital Company Limited, ประเทศไทย และ PSL Service Sole company Limited, ส.ป.ป. ลาว ได้ร่วม ลงนามกับรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ส.ป.ป. ลาว) ในบันทึกความเข้าใจ (MOU) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนา แหล่งน้ำธรรมชาติของ ส.ป.ป. ลาว เพื่อสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าใช้

ภายในประเทศและส่งออกจำหน่ายต่างประเทศ จำนวน 2 โครงการ ได้แก่ (1) Saravan Downsteam Hydropower Project และ (2) Phamong Hydropower Project²⁵ มีระยะเวลาการศึกษา 2 ปี ทั้งนี้ เชื่อกัน Saravan Downsteam Hydropower Project คือ เขื่อนบ้านกุ่ม ที่เคยมีการศึกษามาเมื่อปี 2550 ซึ่งอาจมีการพิจารณา เปลี่ยนแปลงที่ตั้งเขื่อนในบริเวณใกล้เคียงใหม่

ผู้ร่วมพัฒนาโครงการนี้มีทั้งหมด 4 ราย ได้แก่

(1) บริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน) (2) บริษัท เจริญเชกกองเอเนอจี้ จำกัด (3) บริษัท เวกา ดิจิตอล จำกัด (มหาชน) และ(4) บริษัท พีเอสไอ เซอวิส โซล จำกัด (มหาชน)

วันที่ 10 มกราคม 2565 บริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน) มีจดหมายถึงผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อขอเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลการพัฒนาโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำบนแม่น้ำโขง โดยจังหวัดอุบลราชธานี ได้มีหนังสือตอบกลับวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2565 ขอให้ชะลอการดำเนินการศึกษาและเก็บข้อมูลการพัฒนาโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำบนแม่น้ำโขง เนื่องจากปัจจุบันยังไม่มีการรอบความร่วมมือระหว่างประเทศที่ระบุให้บริษัทเป็นผู้เข้ามาดำเนินการศึกษา

ผู้พัฒนาโครงการ

ผู้พัฒนาโครงการภายใต้กรอบความตกลงกับรัฐบาลสปป.ลาว ในปี 2551 คือ บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ จำกัด (มหาชน) และ บริษัท Asiacorp Holdings Ltd.

²⁵<https://www.set.or.th/th/market/news-and-alert/newsdetails?id=2020083670&symbol=EA>

ผู้พัฒนาโครงการภายใต้กรอบความตกลงกับรัฐบาลสปป.ลาว ในปี 2563 คือ บริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน), บริษัท เจริญเชกของ เอเนอจี้ จำกัด (มหาชน) จากลาว, บริษัท เวก้า ดิจิตอล จำกัด (มหาชน) จากประเทศไทย, บริษัท พีเอสไอ เซอวิส โซล จำกัด (มหาชน) จากลาว

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน อ้างอิงจาก การศึกษาเขื่อนบ้านกุ่มโดย กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์ พลังงาน(พพ.) เมื่อปี 2550 สรุปได้ดังนี้²⁶

เขื่อนบ้านกุ่ม ตั้งอยู่บนแม่น้ำโขงแนวพรมแดนไทย-ลาว ตรงบ้านท่าล่าง ต.ห้วยไผ่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี และบ้านกุ่มน้อย เมือง ชนะสมบุรณ์ แขวงจำปาสัก ประเทศลาว ค่าลงทุนโครงการอยู่ที่ 95, 348 ล้านบาท ติดตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้าขนาด 1,872 เมกะวัตต์ และมีกำลังการผลิตไฟฟ้าได้ 375.68 เมกะวัตต์ (ประมาณ 20% ของกำลังผลิตติดตั้ง) มีระดับเก็บกักน้ำเท่ากับ 115 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง (ม.รทก.) จะเกิดอ่างเก็บน้ำยาว 110 กิโลเมตร ความจุ 2,111 ล้าน ลูกบาศก์เมตร มีพื้นที่น้ำท่วม 98,806 ไร่

ผลกระทบจากอ่างเก็บน้ำ จะท่วมหมู่บ้าน 4 หมู่บ้านจำนวน 239 ครัวเรือน แบ่งเป็น เขตประเทศไทย มี 1 หมู่บ้านคือ บ้านคันท่าเกวียน อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี จำนวน 29 หลังคาเรือน และเขตประเทศ สปป.ลาวมี 3 หมู่บ้าน คือ บ้านกุ่มน้อย บ้านคำตือ บ้านคันทุงไชย จำนวน 44, 93, 73 หลังคาเรือนตามลำดับ

²⁶บริษัท ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด, บริษัท แมคโคร คอนซัลแตนท์ จำกัด "รายงานการศึกษาก่อนการศึกษาความเหมาะสมและผลกระทบสิ่งแวดล้อม" กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, มีนาคม 2551

พื้นที่น้ำท่วมตลิ่งแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมริมแม่น้ำโขง รวม 13,858 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ปลูกพืชระยะสั้นในฤดูแล้ง เพื่อเป็น อาหาร การทอผ้าและรายได้ของชุมชน แบ่งเป็น ตลิ่งฝั่งไทยจำนวน 5,490 ไร่ และตลิ่งฝั่งลาว สปป.ลาวจำนวน 8,368 ไร่

ข้อมูลผลกระทบในปัจจุบัน ที่ศึกษาโดยบริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน) ยังไม่เป็นที่เปิดเผยต่อสาธารณะ

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

ช่วงปี 2550-2555 เครือข่ายชาวบ้านในพื้นที่ นักวิชาการ ภาคประชาสังคมได้ร่วมกันคัดค้าน และมีการตรวจสอบโดย คณะ กรรมการสิทธิการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของวุฒิสภา ส่งผลให้ โครงการเขื่อนบ้านกุ่มถูกชะลอออกไป

อย่างไรก็ตาม หลังจากความพยายามในการดำเนินโครงการเสียหายไปยาวนานเกือบ 10 ปี ชาวสารเกี่ยวกับการกลับมาผลักดัน โครงการเขื่อนบ้านกุ่มก็ปรากฏต่อหน้าสื่ออีกครั้ง เมื่อชาวบ้านและภาค ประชาสังคมในพื้นที่พบว่าบริษัทพลังงานบริสุทธิ์ ผู้พัฒนาโครงการได้ แจ้งต่อตลาดหลักทรัพย์ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2563 ว่าได้ลงนามใน บันทึกความเข้าใจกับรัฐบาลลาวเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ แล้ว

ต่อมาวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2565 กลุ่มเด็กไทยฮิมโขง ชุมชนบ้าน ตามุย อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี พร้อมพี่เลี้ยงได้เดินทางไปยังศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อยื่นหนังสือต่อผู้ว่าราชการ จังหวัด เนื่องจากในช่วงนั้น ชาวบ้านตามุยพบว่ามีการนำส่งสั้ย มีคน งานและทหารฝั่งลาวได้ทำการสำรวจ และหาข้อมูลบางอย่าง บริเวณ ชายแดนแม่น้ำโขงไทย-ลาว ชาวบ้านเชื่อว่าเรือดังกล่าว ลงพื้นที่เก็บ

ข้อมูลเพื่อเดินหน้าก่อสร้างเขื่อนสาละวัน (เขื่อนบ้านกุ่ม)

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2565 มีรายงานจากพื้นที่ของเครือข่ายชุมชนคนฮักน้ำของ จังหวัดอุบลราชธานี ว่าบริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด ได้ทำหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเลยและอุบลราชธานี โดยระบุว่าบริษัทฯ ได้ทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) กับรัฐบาลลาวเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาโครงการเขื่อนบ้านกุ่ม โดยจะขอเข้าไปดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูลพร้อมเครื่องจักรต่าง ๆ ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2565 ถึงมกราคม 2566 ในพื้นที่ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 10-12 ครั้ง ครั้งละ 7 วัน โดยเครือข่ายฯ ได้อัพเดทข้อมูลการเข้ามาพื้นที่และการขอสำรวจเชิงกายภาพของบริษัท และสังเกตเห็นเรือสำรวจอยู่ที่ริมฝั่ง แม่น้ำโขงในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งก่อนหน้านี้ราว 2 ปี บริษัทอ้างว่าได้แจ้งต่อตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยแล้ว เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2563 ซึ่งแน่นอนว่าชาวบ้านในพื้นที่ไม่ได้ทราบถึงความคืบหน้านี้มาก่อน หากนับตั้งแต่ช่วงปี 2550-2555 ที่บริษัทเคยมีความพยายามที่จะเข้ามาดำเนินการสำรวจในพื้นที่สร้างเขื่อน แต่ถูกต่อต้านจนต้องชะลอโครงการออกไปก่อน

16. โครงการเขื่อนกุงอย

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

โครงการเขื่อนกุงอย ตั้งอยู่บนแม่น้ำโขงห่างจากเมืองปากเซทางท้ายน้ำประมาณ 10 กิโลเมตร อยู่ท้ายน้ำจากพรมแดนไทย-ลาว ที่ปากแม่น้ำมูล อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ตัวเขื่อนมีความยาว

1,300 เมตรกั้นแม่น้ำโขง มีกำลังการผลิต 780 เมกะวัตต์ โดยมูลค่าการลงทุนประมาณ 2.4 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ

ผู้พัฒนาโครงการ

โครงการนี้มีผู้พัฒนาโครงการและผู้ร่วมทุนทั้งหมด 3 ราย ได้แก่²⁷

- (1) บริษัท เจริญ เอ็นเนอร์ยี่ แอนด์ วอเตอร์ เอเชีย จำกัด (บริษัทย่อยของเครือเจริญโภคภัณฑ์ - ประเทศไทย)
- (2) บริษัท ดุซซาน เฮฟวีอินดัสทรี แอนด์ คอนสตรัคชั่น จำกัด (จากเกาหลีใต้)
- (3) บริษัท โคเรียน เวสเทิร์น พาวเวอร์ (จากเกาหลีใต้)

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

มีรายงานจากแหล่งข่าวหลายสำนัก ระบุว่าโครงการเขื่อนงูยจะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ 88 หมู่บ้าน ใน 7 เมืองของสปป.ลาว โดยหมู่บ้านที่จะได้รับผลกระทบมากที่สุด คือ บ้านขอนแก่น มีประชากร 811 คน

รายงานจากสำนักข่าววิทยุเสรีเอเชีย (RFA) ระบุคำสัมภาษณ์ของชาวบ้านในพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนงูย ว่าชาวบ้านที่อาศัยในพื้นที่บอกกับสำนักข่าว RFA ว่า²⁸ พวกเขาต่อต้านเขื่อนแม่น้ำโขงที่จะสร้างอีกเขื่อนนี้

ชาวบ้านคนหนึ่งในหมู่บ้านขอนแก่น เมืองจำปาสัก แขวงจำปาสัก บอกกับทาง RFA ว่า ทางการทำแบบสอบถามเพื่อถามชาวบ้านเกี่ยว

²⁷<https://www.mymekong.org/document/mekongsituationsupdate2022/>

²⁸<https://www.voathai.com/a/lao-plan-to-build-another-big-mekong-dam-dismays-villagers-concerns-thais/5720398.html>

กับอสังหาริมทรัพย์ ร้านค้า และต้นไม้ของพวกเขา เขายังไม่เคยได้ยินเรื่องการอพยพและพวกเขาไม่อยากจะย้ายบ้าน เพราะไม่รู้ว่าจะถูกย้ายไปที่ไหน พวกเขาอยู่ที่นี้มานานหลายชั่วอายุคนแล้ว และพวกเขาเชื่อว่าที่นี่คือบ้านถาวรของพวกเขา

ผลกระทบข้ามพรมแดนมายังประเทศไทย

รายงานฉบับร่างการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเขื่อนงูยอย²⁹ ระบุว่าเขื่อนงูยอยจะเก็บกักน้ำที่ระดับ 98 เมตร รทก. ซึ่งจะท่วมขึ้นตามแม่น้ำโขง และแม่น้ำมูน จะเกิดผลกระทบข้ามพรมแดน เช่น

1. ระดับเก็บกัก 98 เมตร รทก. จะทำให้น้ำโขงไหลย้อนกลับเข้าลำน้ำมูน ท่วมแก่งตะนะทั้งหมด และไหลย้อนถึงหลังเขื่อนปากมูล เขื่อนปากมูนมีระดับธรณีประตู่ที่ 94 เมตร รทก. และระดับเก็บกักปกติที่ 108 เมตร รทก. ดังนั้นระดับน้ำท่วมจากเขื่อนงูยอยจะทำให้เขื่อนปากมูนสูญเสียความสามารถในการผลิตไฟฟ้าไปจำนวนหนึ่งอย่างถาวร และจะสร้างผลกระทบต่อเนื่องในการระบายน้ำท่วมจากจังหวัดอุบลราชธานีเช่นกัน
2. ในแม่น้ำโขง ระดับเก็บกัก 98 เมตร รทก. จากเขื่อนงูยอย จะท่วมหาดทราย แก่ง ดอน หาดหินต่างๆ ตั้งแต่อำเภอโขงเจียมขึ้นมาจนถึงบริเวณ แก้วพันโบก ที่เป็นรอยต่อระหว่างบ้านท่าลั้งกับบ้านคันท่าเกวียน อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี และกระแสน้ำโขงจะเปลี่ยนจากน้ำไหล เป็นน้ำนิ่งโดยสภาพของอ่างเก็บน้ำ

²⁹EIA for Phou Ngoy Hydroelectric Power Project, Draft Final Report, January 2022.

3. การเปลี่ยนแปลงของกระแสน้ำและน้ำท่วมในแม่น้ำโขง อาจส่งผลกระทบต่อเขตแดนระหว่างประเทศในแม่น้ำโขงในอนาคตได้

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

RFA รายงานคำให้สัมภาษณ์ของนายสมเกียรติ ประจำวงษ์ เลขาธิการสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ³⁰ หรือ สทนทช. ว่าทางหน่วยงานจับตามองโครงการนี้อย่างใกล้ชิด โดยบริษัทยังไม่ได้ส่งข้อมูลทั้งหมดมายัง สทนทช. และหลังจากโครงการเชื่อมสถานะความสำเร็จสิ้นจากกระบวนการ PNPCA แล้ว สทนทช. จะพิจารณาโครงการเชื่อมกฎอภัยต่อไป เนื่องจากเขื่อนนี้อาจทำให้น้ำท่วมมายังฝั่งไทยได้

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

เดือนสิงหาคม 2563 บริษัท เจริญ เอ็นเนอร์ยี่ฯ ได้ลงนามความร่วมมือกับบริษัทสัญชาติเกาหลีใต้ คือ บริษัท โคเรียน เวสเทิน พาวเวอร์ จำกัด (Korean Western Power- KWPO) ซึ่งถือหุ้นในโครงการเชื่อมเซเปียน-เซิน่าน้อย 25% บริษัท โคเรียน โอเวอร์ซี อินฟราสตรัคเจอร์ แอนด์ เออเปิน เดเวลอปเม้นท์ คอปอเรชั่น (Korean Oversea Infrastructure & Urban Development Corporation - KIND) โดยได้นำเสนอรายงานการศึกษาความเป็นไปได้และการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมต่อรัฐบาลลาว เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2563 โดยทางรัฐบาลลาวได้ส่งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการไปยังสำนักงานเลขาธิการแม่น้ำโขงแห่งชาติ เพื่อเตรียมจัดประชุมตามกระบวนการ PNPCA ต่อจากโครงการเชื่อมสถานะคาม³¹

³⁰<https://www.voathai.com/a/lao-plan-to-build-another-big-mekong-dam-dismays-villagers-concerns-thais/5720398.html>

³¹<https://www.mymekong.org/document/mekongsituationsupdate2022/>

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังไม่มีรายงานความคืบหน้าเกี่ยวกับข้อตกลงซื้อขายไฟฟ้า และการดำเนินการก่อสร้างโครงการในระดับพื้นที่แต่อย่างใด

17. โครงการเขื่อนเซเปียน-เซน้ำน้อย

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

โครงการเขื่อนไฟฟ้าเซเปียน-เซน้ำน้อย ตั้งอยู่บนที่ราบสูงบอละเวน เมืองปากซอง แขวงจำปาสักและอัตตะปือ ของสปป.ลาว เป็นลักษณะโครงการแบบ BOT (Build-Operate-Transfer) กำลังการผลิตติดตั้ง 410 เมกะวัตต์ พร้อมเดินเครื่องเชิงพาณิชย์ (Commercial Operation Date (COD)) ในเดือนกุมภาพันธ์ 2562 โดยขายไฟฟ้าให้กับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย 354 เมกะวัตต์ และขายให้กับบริษัทผลิตไฟฟ้าลาวมหาชน (EDL) 40 เมกะวัตต์ มีสัญญาซื้อขายไฟฟ้าเป็นระยะเวลา 27 ปี (2562-2589) เดิมมีแผนการก่อสร้าง 94 เดือน โครงการนี้มีมูลค่าประมาณ 3.2 หมื่นล้านบาท

เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2556 บริษัท ไฟฟ้าเซเปียน เซน้ำน้อย พาวเวอร์ จำกัด (PNPC) บริษัทร่วมทุนของผู้ร่วมพัฒนาโครงการนี้ ได้ลงนามสัญญาเงินกู้มูลค่า 22,134 ล้านบาท (ประมาณ 714 ล้านเหรียญสหรัฐ) กับสถาบันการเงินไทย 4 แห่ง ได้แก่ ธนาคารกรุงไทย ธนาคารธนาชาติ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา และธนาคารส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย และเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2556 ได้ลงนามสัญญาจัดจ้างบริษัท เอสเค เอ็นจิเนียริ่ง คอนสตรัคชั่น จำกัด ดำเนินการก่อสร้างโครงการ และมีบริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง

ลักษณะองค์ประกอบของเขื่อนเซเปียน-เซินน้ำน้อยนั้น เป็นแบบผันน้ำจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ มีอ่างเก็บน้ำ 3 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำห้วยหมากจัน ขุดต่อผันน้ำให้ไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนเซเปียน แล้วขุดต่อเพื่อผันน้ำจากเขื่อนเซเปียน ให้ไหลลงสู่เขื่อนเซินน้ำน้อย แล้วเจาะอุโมงค์ผันน้ำลงสู่เครื่องจักรปั่นไฟฟ้า แขวงอัตตะปือ และปล่อยน้ำให้ไหลลงสู่แม่น้ำเซกอง โดยมีรายละเอียดของแต่ละส่วน ดังนี้

(1) อ่างห้วยหมากจัน กว้าง 2.5 เมตร สูง 4.6 เมตร และยาว 30 เมตร มีพื้นที่เก็บน้ำ 81 ตารางกิโลเมตร

(2) เขื่อนเซเปียน สูง 84 เมตร ยาว 1,037 เมตร พื้นที่อ่าง 217 ตารางกิโลเมตร เก็บน้ำได้ 28 ล้านลูกบาศก์เมตร

(3) เขื่อนเซินน้ำน้อย สูง 73.7 เมตร ยาว 1,600 เมตร พื้นที่อ่าง 522 ตารางกิโลเมตร เก็บน้ำได้ 1,043 ล้านลูกบาศก์เมตร

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

ผู้พัฒนาโครงการ คือ บริษัท ไฟฟ้าเซเปียน-เซินน้ำน้อย พาวเวอร์ จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทร่วมทุนที่ประกอบด้วย 4 บริษัท 3 สัญชาติ ได้แก่

(1) บริษัท เอสเค เอ็นจิเนียริง คอนสตรัคชั่น จำกัด (SK Engineering and Construction) ถือหุ้น 26%

(2) บริษัท โคเรียน เวสเทิน พาวเวอร์ จำกัด (KWPO) ถือหุ้น 25%

(3) บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด มหาชน (RATCH) ถือหุ้น 25%

(4) บริษัทรัฐวิสาหกิจลาว (Lao Holding State Enterprise (LHSE)) ถือหุ้น 24%

รายงานเกี่ยวกับโครงการระบุว่ามีการใช้งบลงทุน 700 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือราว 2.2 หมื่นล้านบาท โดยมีสถาบันการเงินไทย 4 แห่ง ให้เงินกู้ก่อสร้างโครงการในรูปแบบสินเชื่อร่วม หรือ Syndication Loan ได้แก่ ธนาคารกรุงไทย EXIM BANK ธนาคารกรุงศรีอยุธยา และธนาคารธนาชาติ โดยการพัฒนาโครงการใช้เงินทุนจากผู้ถือหุ้นประมาณ 9.5 พันล้านบาท ซึ่งเป็นส่วนทุนของบริษัท ประมาณ 2.4 พันล้านบาท และจำนวนที่เหลือจะมาจากเงินกู้ยืมสถาบันการเงิน ในส่วนของการก่อสร้างโครงการมีบริษัท เอสเค เอ็นจีเนียร์ริง คอนสตรัคชั่น จำกัด เป็นผู้ดำเนินการ

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

โศกนาฏกรรมเขื่อนเซเปียน-เซินน้ำน้อยแตก นับเป็นเหตุการณ์ที่สร้างความเสียหายอย่างมหาศาลแก่ประชาชนท้ายเขื่อน ทั้งในประเทศลาวเองและประเทศเพื่อนบ้านที่ได้รับผลกระทบข้ามแดน ซึ่งสะท้อนให้เห็นการดำเนินการของบริษัทผู้พัฒนาโครงการ รัฐบาล ธนาคาร และภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ชัดเจน ว่าไม่มีศักยภาพมากพอที่จะรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดทั้งกระบวนการ ตั้งแต่การคิดริเริ่มในการสร้างเขื่อน การดำเนินการโครงการ และการจัดการและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้รับกรรมยังคงเป็นประชาชนที่ไร้สิทธิไร้เสียงเช่นเคย

เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2561 เวลา 21.00 น. บริษัท เอสเค เอ็นจีเนียร์ริง คอนสตรัคชั่น จำกัด ได้ออกจดหมายเตือนทางการลาวว่าพบส่วนบนของเขื่อนเสียหาย ทางคำสั่งให้ชาวบ้านใกล้เขื่อนเริ่มอพยพ ทีมวิศวกรเข้าซ่อมแซมและพยายามป้องกันน้ำล้นทะลักตลอด 24 ชั่วโมง แต่ในช่วงนั้นมีฝนตกหนักมากกว่าปกติถึง 3 เท่า ประกอบกับถนนทางเข้าหน้างานเสียหายหนัก การนำเครื่องมือหนักเข้าไปจึงทำได้ล่าช้า

ช่วงกลางคืนวันที่ 23 กรกฎาคม 2561 เชื่อนดินย่อยกั้นช่องเขา ส่วน D (Saddle Dam D) ขนาดสันเขื่อนกว้าง 8 เมตร ยาว 770 เมตร สูง 16 เมตร ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อเสริมการกั้นน้ำรอบอ่างเก็บน้ำเขื่อน เซนน้ำน้อยเกิดทรุดตัวลง ส่งผลให้สันเขื่อนดินย่อยมีรอยร้าว

บริษัท เอสเค เอ็นจิเนียริง คอนสตรัคชั่นฯ ชี้แจงว่าได้แจ้งเตือนทางการทันที แต่วิทยุเอเชียเสรี (Radio Free Asia-RFA) ภาควิชาการรายงานว่า เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2561 บริษัท เซเปียน-เซนน้ำน้อย ได้แจ้งภาวะฉุกเฉินเตือนไปยังแขวงจำปาสักและแขวงอัตตะปือว่า สันเขื่อน D กำลังอยู่ในภาวะไม่ปลอดภัย อันเนื่องมาจากการที่ฝนตกลงมาอย่างหนักติดต่อกันในเขตการก่อสร้าง น้ำได้ท่วมสันสันเขื่อน และถ้าหากสันเขื่อน D พังลงมา ปริมาณน้ำจำนวนมากกว่า 5 ล้านตัน จะไหลบ่าตามลำน้ำเซเปียน จึงขอให้แจ้งประชาชนที่อยู่เลยบ่าลำน้ำดังกล่าวโยกย้ายออกไปเพื่อป้องกันความเสียหาย เจ้าหน้าที่แก้ไขสถานะฉุกเฉินน้ำท่วมแขวงอัตตะปือ กล่าวว่าจากเหตุการณ์ได้รับแจ้งว่าเป็นการปล่อยน้ำออกจากเขื่อนในเวลา 15.00 น. แต่เมื่อสังเกตพบว่าปริมาณน้ำเกินขอบเขต และเพียงแค่วันถึง 2 ชั่วโมง คือ ก่อนเวลา 17.00 น. ปริมาณน้ำจำนวนมากไหลลงจากทางใต้และเข้าท่วมเมืองสะหนามไซอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมลำน้ำเซเปียนซึ่งยังไม่ได้รับการแจ้งเตือนใด ๆ หนีน้ำไม่ทัน บางส่วนต้องขึ้นไปอาศัยอยู่ตามหลังคาบ้านเรือน สัตว์เลี้ยง หมู หมา เป็ด ไก่ ต้องไหลไปตามกระแสน้ำ

ความเสียหายจากเหตุการณ์เขื่อนแตกครั้งนี้ ทองลุน สีสุลิด นายกรัฐมนตรีของลาว ได้ออกมาแถลงเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2561 ว่าทางการลาวพบผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 26 ราย ผู้สูญหาย 131 ราย ผู้ไร้ที่อยู่อาศัยมากกว่า 3,060 คน ประชาชน 587 ครอบครัว จาก 3 หมู่บ้านได้รับผลกระทบ อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมามีข้อมูลเพิ่มเติม

ระบุว่ามิผู้ได้รับผลกระทบมากถึง 6,631 คน ใน 6 หมู่บ้าน คือ บ้านหินลาด 123 ครอบครัว บ้านท่าแสงจันทร์ 97 ครอบครัว บ้านสะหมองใต้ 67 ครอบครัว บ้านท่าหิน 159 ครอบครัว บ้านใหม่ 158 ครอบครัว และบ้านท่าแพ 768 ครอบครัว มีการจัดสรรพื้นที่พักชั่วคราวให้ผู้ประสบภัยจำนวน 5 แห่ง ในตัวเมืองเมืองสะหมองไซและพื้นที่ใกล้เคียง โดยมีหน่วยกู้ภัยจากประเทศไทยและนานาชาติเข้าไปช่วยเหลือและส่งมอบเงิน รวมถึงสิ่งของเครื่องใช้เพื่อยังชีพแก่ชาวบ้านผู้ประสบภัย

ในแง่ของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมนั้น สภาพพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีพื้นที่ราบเกษตรกรรมขนาดใหญ่ จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน บริเวณดังกล่าวคืออยู่ข้างอุโมงค์น้ำที่เลี้ยงคนทั้งแขวงอัตตะปือ ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าเยะเทิร เผ่าโอย ซึ่งมีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ มีนาข้าว มีวัวควาย และมีเศรษฐกิจดี นางบุญมี บ้านท่าหินใต้กล่าวว่า “ครอบครัวมีนา มีข้าวเป็นรายได้หลักที่ทั้งส่งลูกเรียนหนังสือ เวลาเจ็บป่วยก็ได้ขายข้าวไปหาหมอ หายอาหารจากธรรมชาติ เนื่องจากบ้านอยู่ใกล้กับแม่น้ำและภูเขา ขณะนี้ต้องหมดสิ้นทุกอย่าง”

เหตุการณ์นี้ทำให้ชาวบ้านกว่า 4,000 ครัวเรือนได้รับผลกระทบอย่างหนัก สูญเสียสมาชิกในครอบครัว สูญเสียที่อยู่อาศัย สัตว์เลี้ยง และพื้นที่ทำการเกษตรไปเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญชาวบ้านต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า ไม่มีระบบเตือนภัยล่วงหน้า และยังไม่รู้ว่าอนาคตจะเริ่มต้นอย่างไรต่อไป

ผลกระทบจากเขื่อนในครั้งนี้ แน่ชอนว่าไม่ได้เกิดขึ้นแต่เพียงหลังจากเขื่อนแตกเท่านั้น ก่อนหน้าที่จะมีการสร้างเขื่อนชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการนี้ เนื่องจากไม่รับการแจ้งและปรึกษาอย่างแท้จริง รายงานของ Tanya Lee จาก International Rivers

(ปี 2008) ระบุว่ามีการโยกย้ายชาวบ้านไปยังพื้นที่รองรับผู้อพยพที่หนาแน่นบริเวณแขวงปากซอง ลาวใต้ ประชาชนอย่างน้อย 6,000 คน ถูกบังคับให้โยกย้ายระหว่างปี 2539-2544 เพื่อปูทางให้มีการสร้างโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเซเปียน-เซอ้าน้อยและห้วยเฮาะ ซึ่งมีการวางแผนก่อสร้างในช่วงนั้น บริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ตกทอดมาแต่บรรพชนของชนเผ่า แม่น้ำเซเปียนและเซอ้าน้อย และลำห้วยต่าง ๆ เป็นแหล่งประมงที่อุดมสมบูรณ์ มีน้ำจืดไหลอย่างเสรี พวกเขาสามารถเก็บของป่าได้จากในป่า มีที่ดินสำหรับการเกษตรบนพื้นที่สูงโดยปลูกผักหลากชนิด ผสมกับผลไม้ กาแฟ และข้าว

ในส่วนของผลกระทบข้ามพรมแดนนั้น ปริมาณน้ำจากเขื่อนเซเปียน-เซอ้าน้อยที่พังลงมายังไหลลงแม่น้ำเซกอง และทำให้เกิดผลกระทบข้ามพรมแดน เกิดภาวะระดับน้ำในแม่น้ำเซกองสูงขึ้นฉับพลันในวันที่ 24-25 กรกฎาคม 2561 น้ำท่วมฉับพลันในพื้นที่กว่า 17 หมู่บ้าน 3,074 ครอบครัว ประชากรกว่า 15,000 คน จาก 3 ชุมชน ในพื้นที่เมืองเสียมปาง จังหวัดสตึงเตร็ง ประเทศกัมพูชาต้องอพยพออกจากบ้านเรือนและย้ายไปยังพื้นที่สูง แม้จะไม่มีตัวเลขผู้เสียชีวิตจากน้ำท่วมฉับพลัน แต่ประชาชนกัมพูชาต้องเสียชีวิตทั้งสิ้นนับร้อย ชาวของเครื่องใช้ สัตว์เลี้ยงเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ สาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนน สะพาน โรงเรียน วัด และคลินิกชุมชนก็ต้องถูกน้ำท่วมขังและได้รับความเสียหายอย่างมากอีกด้วย

โดยสรุปแล้ว การดำเนินการโครงการและโศกนาฏกรรมจากกรณีเขื่อนเซเปียน-เซอ้าน้อยแตก ได้นำมาซึ่งผลกระทบและความสูญเสียที่ยากจะประเมินค่า ผู้คนหลายพันชีวิตแตกกระสานซ่านเซ็น พลัดบ้านพลัดญาติ พลัดพรากจากความฝัน แม้โศกนาฏกรรมครั้งนั้นจะผ่านมาแล้วเกือบ 5 ปี แต่สิ่งที่ได้รับการซ่อมแซมกลับมีเพียงตัวเขื่อน ขณะ

ที่ประชาชนอีกจำนวนมากยังคงตกอยู่ในสภาพแห่งการรอคอย และ ร้องขอการชดเชยที่เหมาะสมเพียงพอต่อการดำรงชีวิตต่อไป

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

ETOs Watch Coalition ได้ร้องเรียนไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2561 ให้ตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากกรณีการพังทลายของเขื่อนเซเปียน-เซินน้ำน้อย ในแขวงอัตตะปือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ทำให้เกิดน้ำท่วมเฉียบพลันในหลายพื้นที่ ส่งผลให้ประชาชนกว่า 6,000 คน ได้รับผลกระทบ ต้องไร้ที่อยู่อาศัย มีผู้เสียชีวิตและสูญหายเป็นจำนวนมาก เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2563 หลังจากผ่านไปเกือบ 2 ปี กสม.ได้ออกรายงานการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีดังกล่าว โดยมีมติให้ยุติการตรวจสอบในกรณีนี้ เนื่องจากเขื่อนไฟฟ้าเซเปียน-เซินน้ำน้อยตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของสปป. ลาว กสม. ของไทยจึงไม่อาจดำเนินการตรวจสอบได้

จากการติดตามความรับผิดชอบของหน่วยงานและบริษัทที่เกี่ยวข้องหลังเหตุการณ์เขื่อนแตกในครั้งนี้ โดยภาคประชาสังคมไทยหลายองค์กร อาทิ เครือข่ายติดตามการลงทุนในเขื่อนลาว ETOs Watch Coalition พบว่าความรับผิดชอบของบริษัทไทยปรากฏออกมาในลักษณะของการช่วยเหลือระยะสั้น เช่น การออกประกาศแสดงความเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และบริจาคเงินช่วยเหลือ ในส่วนของ 4 ธนาคารที่ปล่อยเงินกู้ในโครงการนี้ พบว่ามีเพียง 2 แห่งเท่านั้นที่ออกประกาศแสดงความเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและบริจาคเงินช่วยเหลือ ทว่าอีก 2 ธนาคารกลับนิ่งเฉย ไม่มีการแสดงความเสียใจหรือแสดงความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่อย่างใด

29 เมษายน 2563 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนจาก United Nations Human Rights Council (UNHRC) ออกจดหมายถึงบริษัทผู้ลงทุนในโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเซเปียน-เซิน้อย รัฐบาลลาว เกาหลีใต้ และไทย ตลอดจนธนาคารผู้ปล่อยเงินกู้ เน้นย้ำให้ผู้ประกอบการในโครงการดังกล่าวเคารพหลักการชี้แนะว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชน และเร่งปิดขอบความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนผู้ประสบภัย โดยเนื้อหาในจดหมายระบุว่าแม้ภัยพิบัติอันเกิดจากเขื่อนเซเปียน-เซิน้อยแตกในครั้งนี้จะผ่านมาเป็นเวลาเกือบสองปีแล้วก็ตาม ผู้รอดชีวิตจากเหตุสะเทือนขวัญครั้งดังกล่าวนับหมื่นคนกลับยังถูกละเลย ไม่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาจากบริษัทผู้ลงทุนโครงการเขื่อนและหน่วยงานรัฐเท่าที่ควร ทำให้พวกเขายังคงต้องดำรงชีวิตอยู่อย่างแร้นแค้นยากลำบากในค่ายพักพิงชั่วคราว ไม่สามารถเข้าถึงอาหาร น้ำสะอาด ยารักษาโรค และไร้ซึ่งความมั่นคงในชีวิต

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

โครงการเขื่อนเซเปียน-เซิน้อยได้ผลิตไฟฟ้าส่งขายเข้ามายังประเทศไทยแล้ว ตั้งแต่วันที่ 6 ธันวาคม 2562 แต่ถึงกระนั้น ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนแตกในปี 2561 ยังคงไม่ได้รับการเยียวยาที่ทั่วถึง หลายครัวเรือนเลือกที่จะกลับบ้าน มากกว่าอยู่ในศูนย์พักพิงชั่วคราวที่สภาพความเป็นอยู่ค่อนข้างย่ำแย่

18. โครงการโรงไฟฟ้าและเหมืองถ่านหินหงสา

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

โครงการนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ โครงการเหมืองถ่านหิน โครงการโรงไฟฟ้า และโครงการสายส่งกระแสไฟฟ้าและระบบโครงข่ายไฟฟ้า โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) โครงการเหมืองแร่ถ่านหินหงสา มีการสำรวจมาตั้งแต่ปี 2539 และเริ่มเข้าก่อตั้งบริษัทในพื้นที่ปี 2545 ประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนแรก การทำเหมืองแร่เพื่อป้อนลิกไนต์ให้โรงไฟฟ้าถ่านหิน และส่วนที่สอง โรงไฟฟ้าถ่านหิน รัฐบาลลาวได้ลงนามสัญญาสัมปทานสำหรับการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานกับบริษัท หงสา พาวเวอร์ เป็นมูลค่า 847 ล้านดอลลาร์กับ เหมืองแร่ถ่านหินและโรงไฟฟ้าถ่านหินลิกไนต์หงสา ตั้งอยู่ที่เมืองหงสา จังหวัดไชยบุรี สปป.ลาว ห่างจากใจกลางเมืองหงสาประมาณ 10 กิโลเมตร ห่างจากเวียงจันทน์กว่า 300 กิโลเมตร และห่างจากชายแดนไทยที่จังหวัดน่านเพียง 30 กิโลเมตรเท่านั้น ลักษณะของเหมืองเป็นเหมืองเปิด มีพื้นที่เหมืองประมาณ 76.2 ตารางกิโลเมตร
- 2) โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินหงสาจะเป็นโรงไฟฟ้าลิกไนต์ที่ใหญ่ที่สุดแห่งแรกในลาว มีกำลังการผลิตไฟฟ้า 1,878 เมกะวัตต์ ครอบคลุมพื้นที่ 60 ตารางกิโลเมตร เกิดขึ้นตามข้อตกลงระหว่างรัฐบาลลาวและไทย ในเดือนธันวาคมปี 2550 สำหรับโรงไฟฟ้าถ่านหินลิกไนต์หงสานั้นมีการทำสัญญาซื้อขายไฟฟ้าให้ประเทศไทย โดยบริษัท หงสา พาวเวอร์ จำกัด (HPC) ลงนามในสัญญาซื้อขายไฟฟ้ากับกฟผ. ในเดือนเมษายนปี 2553 จำนวน 1,473 เมกะวัตต์ต่อปี เป็นเวลา 25 ปี ทั้งนี้ที่โรงไฟฟ้าสามารถเดินเครื่องได้ในปี 2558 ตามแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย ในส่วนกำลังการผลิตที่เหลือระหว่าง 100-170 เมกะวัตต์ จะถูกจ่ายกระแสไฟฟ้าให้การไฟฟฟาลาว หรือ Electricité du Laos (EDL) เพื่อใช้ภายในประเทศ ส่วนที่เหลือจะถูกใช้ในโครงการการทำเหมืองถ่านหินและการดำเนินงานผลิตไฟฟ้า

3) ในส่วนของสายส่งกระแสไฟฟ้าหรือโครงข่ายระบบไฟฟ้านั้น เป็นระบบ 500 กิโลโวลต์ โดยเริ่มจากโรงไฟฟ้าเข้าไปยังประเทศไทยบริเวณชายแดนจังหวัดน่าน และเข้าไปยังสถานีไฟฟ้าน่าน 2 เชื่อมต่อไปยังสถานีไฟฟ้าแม่เมาะ 3 ที่จังหวัดลำปาง มีระยะทาง 237.5 กิโลเมตร พาดผ่านท้องที่ 3 จังหวัด ได้แก่ น่าน แพร่ และลำปาง โดยสายส่งยังได้พาดผ่านพื้นที่ป่าคุณภาพลุ่มน้ำชั้น 1B พื้นที่ทางการเกษตร และที่อยู่อาศัยของชุมชน

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้นในโครงการนี้จำเป็นต้องแบ่งการอธิบายออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ เหมืองและโรงไฟฟ้า

(1) เหมืองถ่านหินลิกไนต์ มีผู้ถือหุ้น คือ ลาว โฮลดิ้ง สเตท เอ็นเตอร์ไพรส์ (LHSE) ถือหุ้นร้อยละ 25 ในกิจการเหมืองลิกไนต์ และบริษัท บ้านปู เพาเวอร์ จำกัด (มหาชน) หรือ BPP ถือหุ้นร้อยละ 37.5 ส่วนที่เหลือเป็นของบริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) หรือ RATCH ซึ่งถือหุ้นร้อยละ 37.5

(2) โรงไฟฟ้ามีผู้ถือหุ้น 3 บริษัท ได้แก่ ลาว โฮลดิ้ง สเตท เอ็นเตอร์ไพรส์ (LHSE) ถือหุ้นร้อยละ 20 บริษัท บ้านปู เพาเวอร์ จำกัด (มหาชน) และบริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นร้อยละ 40 ต่อบริษัท มีการลงนามข้อตกลงกับบริษัท การก่อสร้างโรงไฟฟ้า 302 พันล้านกิบ (3.7 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ) โดยมีกำหนดที่จะเริ่มต้นก่อสร้างภายในสิ้นปี 2553

ผู้ให้กู้เป็นธนาคารไทย 9 แห่ง โดยเป็นธนาคารของรัฐ 2 แห่ง และธนาคารเอกชน 7 แห่ง ได้แก่ ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารไทยพาณิชย์ ธนาคารกรุงไทย ธนาคารออมสิน ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย ธนาคารกรุงศรีอยุธยา ธนาคาร ธนชาติ (ในขณะนั้น) และธนาคารทหารไทย (ในขณะนั้น) และลาว โฮลดิ้ง สเตท เอ็นเตอร์ไพรส์ (LHSE) รัฐวิสาหกิจของลาว ได้รับทุนสนับสนุนจากสมาคมการพัฒนาระหว่างประเทศ ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย ธนาคารเพื่อการลงทุนแห่งยุโรป และตัวแทนฝรั่งเศสเพื่อการพัฒนา

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

ประชาชนจำนวนมากทั้งในสปป.ลาวและไทย ต้องแบกรับผลกระทบที่มากเกินไปจากการผลิตไฟฟ้าของโครงการนี้ เช่น การต้องอพยพย้ายถิ่นฐานจากการสร้างเขื่อน ผลกระทบจากการสร้างเหมืองถ่านหิน ผลกระทบต่อวิถีชีวิตด้านสังคม ชุมชน และ สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงผลกระทบต่อด้านสุขภาพ

การก่อสร้างโรงไฟฟ้าได้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านลาวในพื้นที่โครงการกว่า 450 ครัวเรือน ทำให้ประชาชนกว่า 2,000 คน ต้องถูกอพยพจากพื้นที่เดิมไปยังหมู่บ้านที่ถูกสร้างขึ้นใหม่โดยบริษัทผู้ดำเนินโครงการ ซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมืองหงสา 8 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากโรงไฟฟ้าประมาณ 12 กิโลเมตร ทั้งนี้ ในการดำเนินโครงการไม่มีการแจ้งหรือจัดรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนแต่อย่างใด ด้านองค์การภาคประชาสังคมและองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งในลาวเองและจากต่างประเทศ ก็ไม่สามารถเข้าไปยังพื้นที่ดังกล่าวเพื่อช่วยเหลือและรับฟังข้อคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่ได้โดยง่าย เนื่องจากถูกปิดกั้นโดยเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของลาว

มีรายงานคาดการณ์ว่าการดำเนินการของโรงไฟฟ้าได้ส่งผลกระทบต่อในการสร้างมลพิษทางอากาศ และมีการปล่อยสารโลหะหนักเข้าสู่แหล่งน้ำของชุมชนด้วย

ในปี 2560 EarthRights International (ERI) และ ETOs Watch Coalition ได้ทำงานร่วมกับชุมชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านน้ำรีพัฒนาและหมู่บ้านน้ำซ่างพัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน เพื่อติดตามผลกระทบข้ามพรมแดนจากโครงการโรงไฟฟ้าและเหมืองถ่านหินหงสา ผ่านกระบวนการจัดทำรายงานบันทึกข้อกังวลของชุมชน และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของโครงการ จากการจัดทำ การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพของชุมชน พบว่าชาวบ้านในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน มีความรู้สึกกังวลต่อผลกระทบตั้งแต่โรงไฟฟ้าเปิดเดินเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเห็นท้องฟ้ามีหมอกควันดำและมีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้นในการทำนา เช่น ใบข้าวไหม้ ใบหม่อนเหลืองมีจุดดำ แต่ไม่สามารถอธิบายได้ และเมื่อฝนตก ผิวหนังจะคันและตาจะเปลี่ยนเป็นสีแดง ปศุสัตว์ เช่น วัวที่กินน้ำจากแม่น้ำโดยตรงและตายทันที ชาวบ้านไม่ต้องการดื่ม น้ำจากแม่น้ำโดยตรงเพราะกลัวฝนจะตกและมีสิ่งปนเปื้อนในแม่น้ำ ชาวบ้านรายหนึ่งเล่าว่าหลังจากได้ยินเรื่องการก่อสร้างและการดำเนินการของโรงไฟฟ้าและเหมืองถ่านหินที่หงสา ก็เห็นควันออกมาทุกวัน กลัวว่าฝนที่ตกลงมาอาจเป็นพิษต่อแม่น้ำและพืชผลทางการเกษตร จึงเลิกดื่ม น้ำฝนและตักน้ำจากแม่น้ำ ชาวบ้านบางรายบอกว่าหลังจากที่อาศัยดื่มน้ำจากลำห้วยและเมื่อไปตรวจสุขภาพก็พบว่าตนมีรอยจุดที่ปอดทั้งที่ตนไม่เคยสูบบุหรี่มาก่อน³²

³²สัมภาษณ์เมื่อเดือนสิงหาคม 2560

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมลพิษข้ามพรมแดนที่เกิดจากโครงการโรงไฟฟ้าและเหมืองถ่านหินหงสา ทีมผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ทุนายความ และนักวิจัย ได้พบกับตัวแทนนักลงทุนโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินหงสา ณ พื้นที่โรงไฟฟ้าถ่านหินหงสา สปป.ลาว ในเดือนเมษายน 2562 โดยการสนทนามุ่งเน้นไปที่ผลกระทบของโครงการต่อชุมชนและวิธีการติดตามที่จัดทำขึ้นเพื่อติดตามว่ามีความพยายามใด ๆ ในการควบคุมการปล่อยมลพิษและมีมาตรการควบคุมมลพิษหรือไม่ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมของไทยที่เข้าร่วมการประชุมในครั้งนั้น ได้ถามถึงการติดตั้ง Activated Carbon Injection หรือ ACI เพื่อดักจับสารปรอทก่อนปล่อยออกจากกอง ด้วยธรรมชาติของลิกไนต์จากหงสามีสัดส่วนประกอบของปรอทสูงกว่าแหล่งอื่น (เช่น ลิกไนต์นำเข้าจากอินโดนีเซีย) ถึง 4 เท่า เมื่อผ่านการเผาไหม้และสารปรอทจะถูกปล่อยออกจากปล่อง (stack) ซึ่งอาจเดินทางได้ไกลมากและสะสมอยู่ในระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ผู้พัฒนาโครงการได้ให้คำตอบว่ายังไม่มีการตรวจวัดสารปรอทแต่อย่างใด³³

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

ประชาชนในจังหวัดน่านและพื้นที่ใกล้เคียงโครงการโรงไฟฟ้าหงสาในฝั่งประเทศไทย ได้ยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ให้ดำเนินการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการสร้างเสาไฟฟ้าแรงสูงที่รับซื้อไฟฟ้าจากโครงการโรงไฟฟ้าหงสา ต่อมา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้มีมติให้ยุติการตรวจสอบเนื่องจากผู้ร้องได้ส่งเรื่องร้องเรียนไปยังศาลปกครองและศาลได้รับเรื่องไว้พิจารณา อย่างไรก็ตาม กสม. มีมติให้ส่งข้อเสนอแนะเชิง

³³สนพล เพ็ญรัตน์ . 2562. ข้อสังเกตและความเห็นของผู้เชี่ยวชาญระหว่างการเมืองหงสา. มหาวิทยาลัยนเรศวร . ส่ง ERI และทีมวิจัย

นโยบายต่อคณะรัฐบาล ในการประชุมเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2558 ต่อมาคณะรัฐมนตรี มีมติเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2559 รายงานผลการพิจารณาคำร้องเพื่อเสนอแนะนโยบายหรือข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย เรื่องสิทธิชุมชนกรณีโครงการก่อสร้างสายส่งไฟฟ้าแรงสูงในพื้นที่จังหวัดน่าน เพื่อรับซื้อไฟฟ้าจากโครงการเหมืองและโรงไฟฟ้าถ่านหินหงสา

ในเวลาต่อมา นักวิชาการหลากหลายแขนง ทั้งด้านสุขภาพ วิศวกรรมศาสตร์ และกฎหมาย รวมทั้งภาคประชาสังคมได้มีการศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูล เกี่ยวกับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนและชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อหาหลักฐานว่าการดำเนินการของโรงไฟฟ้าหงสาได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนมาตั้งแต่ประเทศไทย โดยเฉพาะชุมชนใกล้เคียงโครงการในฝั่งไทยหรือไม่ อย่างไร

รายงานการศึกษาวิจัยที่จัดทำโดย ดร. ธนพล เพ็ญรัตน์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ในปี 2562 (สนับสนุนโดย ERI) โดยใช้แบบจำลองการกระจายตัวของบรรยากาศ (Atmospheric Dispersion Model: AERMOD) เพื่อทำนายการเคลื่อนย้ายและการสะสมของสารปรอทในระบบนิเวศ ระหว่างปี 2558, 2561-2562 ด้วยการเก็บตัวอย่างอากาศ ดิน และเนื้อเยื่อปลา ผ่านการทดสอบในห้องปฏิบัติการ พบว่ามีความเข้มข้นของสารปรอทสูงในบรรยากาศในฝุ่นละอองที่เก็บรวบรวมในปี 2558 ซึ่งบ่งชี้ว่าฝุ่นละอองดังกล่าวถูกปล่อยออกจากแหล่งกำเนิดที่มีสารปรอทสูง เช่น การเผาถ่านหินแทนการเผาเศษพืชผล การสะสมของสารปรอทอาจทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการลดลงของ IQ และระบบประสาท ความเข้มข้นของสารปรอทในสภาพแวดล้อมที่น้ำรีและห้วยโก๋น ในปี 2558 สูงกว่าสถานะที่ไม่มีการบำบัดถึงสิบเท่า

และร้อยเท่า³⁴ ตามลำดับ

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

โครงการยังคงดำเนินการอยู่และได้เริ่มผลิตไฟฟ้าเชิงพาณิชย์เข้าระบบสายส่งไฟฟ้าของกฟผ. เมื่อเดือนมิถุนายน 2558

สรุปภาพรวมผลกระทบจากการสร้างเขื่อนและการซื้อไฟฟ้าจากลาว

โดยสรุปแล้ว ผลกระทบของประเทศไทยจากการสร้างเขื่อนและการซื้อไฟฟ้าจากลาวนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ด้านด้วยกัน ได้แก่

(1) ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

- การเปลี่ยนแปลงของกระแสน้ำและการขึ้น-ลงของระดับน้ำ โดยเฉพาะเขื่อนไซยะบุรี ที่อยู่ห่างจากอำเภอเชียงคานเพียงประมาณ 200 กิโลเมตร การทดลองผลิตกระแสไฟฟ้าตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2562 การผลิตไฟฟ้าอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2562 เป็นต้นมา ทำให้ระดับของแม่น้ำโขงตั้งแต่อำเภอเชียงคาน ถึงเวียงจันทน์และหนองคาย ขึ้นลงผิดปกติในช่วงฤดูแล้งที่ผ่านมา และในระยะยาวจะทำให้ระดับน้ำในแม่น้ำโขงมีการขึ้น-ลง เปลี่ยนแปลงแบบรายวันในเขตอำเภอเชียงคาน อำเภอปากชม อำเภอเมืองหนองคาย และจังหวัดบึงกาฬ

- การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศที่สำคัญ โดยเฉพาะปรากฏการณ์ภาวะน้ำเหือดง่อน น้ำโขงสีคราม การเกิดสาหร่ายสีเขียวกระจายใน

³⁴ ธนพล เพ็ญรัตน์, 2562. โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินหงสาและเหมืองถ่านหินชายแดนไทย-ลาว. นิติวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ. มหาวิทยาลัยนครสวรรค์. ส่งไปยัง EarthRights International

แม่ น้ำ โขง (Algae bloom) การขึ้น-ลงของน้ำจากกรณีเขื่อนบนแม่ น้ำ โขงสายหลัก ทำให้ระบบนิเวศท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงอย่างมาก อาทิ แก่ง หินบางส่วนจมน้ำในช่วงแล้ง หาดทรายซึ่งสำคัญต่อการวางไข่ของนก อพยพและปลาบางชนิดอาจจะหายไป และกระทบต่อการท่องเที่ยว ริมหาดทรายในช่วงหน้าแล้ง โดยเฉพาะในเขตจังหวัดเลย หนองคาย บึงกาฬ นครพนม มุกดาหาร และอำนาจเจริญ

- ผลกระทบต่อการประมงทั้งระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค เนื่องจากปลาแม่ น้ำ โขงมากกว่าครึ่งเป็นปลาอพยพ ที่ว่ายขึ้นมายัง แม่ น้ำ โขงตอนบนและลำน้ำสาขาเพื่อหากินและวางไข่ การสร้างเขื่อน กั้นบนแม่ น้ำ โขงสายหลักจะทำให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงทาง อาหารของประชาชน ทั้งในระดับท้องถิ่นและมหภาค ความสูญเสียที่ เกิดขึ้นรวมทั้งผลกระทบต่ออพยพของปลา จะส่งผลร้ายแรงต่อ ความมั่นคงทางอาหารในภูมิภาคอีกด้วย

- การลดลงของตะกอนแม่ น้ำ โขง เนื่องจากถูกกักเก็บไว้ในอ่าง เก็บน้ำของเขื่อน จะส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของตลิ่งแม่ น้ำ โขง ในเขตประเทศไทย ซึ่งจะต้องใช้งบประมาณของรัฐจำนวนมากเพื่อ ก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งพัง นอกจากนี้ การลดลงของตะกอนยังส่ง ผลข้ามพรมแดนไปยังพื้นที่หาดทรายและเกิดการกัดเซาะชายฝั่งใน ลาว กัมพูชา และบริเวณปากแม่ น้ำ โขงที่ประเทศเวียดนาม จะทำให้ พื้นที่ริมฝั่งโขงในแต่ละประเทศมีความอุดมสมบูรณ์ลดลง และอาจจะ ทำให้เกิดการใช้สารเคมีและยากำจัดศัตรูพืชเพิ่มมากขึ้นจนก่อให้เกิด มลพิษทางน้ำ

- ความผันผวนของระดับน้ำในแม่ น้ำ โขงที่รุนแรงโดยไม่มี การแจ้ง เตือนล่วงหน้า ยังส่งผลกระทบต่อพิธีกรรม ประเพณี และวัฒนธรรม ท้องถิ่นของประชาชนริมฝั่งที่สืบต่อกันมาอย่างยาวนาน เช่น ประเพณี

ไหลเร็วไฟ การแข่งเรือ ในแม่น้ำโขงที่จะจัดขึ้นในช่วงฤดูฝนที่มีน้ำมากอาจไม่สามารถทำได้ หากน้ำหลังเขื่อนถูกกักหรือทดขึ้น ส่งผลให้ปริมาณน้ำไม่เพียงพอหรือไม่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าว

- ผลกระทบเหล่านี้กำลังจะเกิดขึ้น โดยที่รัฐบาลในประเทศลุ่มน้ำโขงไม่มีมาตรการศึกษา ติดตาม และบรรเทาผลกระทบจากผู้พัฒนาโครงการเขื่อนน้ำโขง ทั้งยังไม่มีกลไกในการดำเนินการต่าง ๆ แต่อย่างใด

ผลกระทบด้านค่าไฟฟ้า

ประชาชนริมโขงยังต้องแบกรับชะตากรรมร่วมกับประชาชนไทยในพื้นที่อื่น นั่นคือ การรับภาระค่าไฟไฟฟ้าที่แพงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

ปัญหาด้านธรรมาภิบาลและความโปร่งใส

- ไม่มีกระบวนการเปิดเผยสัญญาซื้อขายไฟฟ้าระหว่างกฟผ. ซึ่งเป็นผู้รับซื้อไฟของไทยกับบริษัทสร้างเขื่อน อย่างเป็นทางการ ครอบคลุมด้าน และทั่วถึง

- การเปิดเผยข้อมูลโครงการส่วนใหญ่ไม่ได้มีการเปิดเผยเป็นการทั่วไป ในหลายครั้ง แม้มีการเปิดเผยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือรายงานที่เกี่ยวข้อง เช่น EIA ก็มักจะไม่ได้ถูกแปลเป็นภาษาท้องถิ่น และไม่ถูกย่อยให้เข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย

- กระบวนการ PNPCA ถูกจัดทำขึ้นโดยไม่ได้เปิดให้ประชาชนผู้ได้รับกระทบทั้งโดยตรงและโดยอ้อมจากการสร้างเขื่อนในทุกพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อีกทั้งการจัดกระบวนการดังกล่าวไม่ได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ที่ประชาชนที่จะได้รับผลกระทบรับรู้ ทำให้กระบวนการนี้อาจเป็นเพียง “ตรายาง” ให้โครงการเขื่อนสามารถดำเนินไปได้

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

เครือข่ายประชาชนแม่น้ำโขงและภาคประชาสังคมได้รณรงค์และแสดงออกถึงความไม่พอใจต่อโครงการพัฒนาต่าง ๆ บนลำน้ำโขง ทั้งสายหลักและลำน้ำสาขามาตลอดกว่า 3 ทศวรรษ ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น

- การสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบข้ามรัฐข้ามพรมแดนของกลุ่มประชาชนและภาคประชาสังคมในภูมิภาคแม่น้ำโขงอย่างหลวม ๆ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนและอัปเดตข้อมูล รวมถึงแสดงจุดยืนในสถานการณ์ต่าง ๆ ร่วมกัน

- การทำวิจัยและการสร้างองค์ความรู้ฉบับประชาชน โดยผู้คนในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขงสายหลักและแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขง

- การออกมาเดินขบวนประท้วงบนท้องถนน ทางน้ำ(โขง) และการจัดงานนิทรรศการต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างความตระหนักสู่สังคมวงกว้าง

- การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ในวาระโอกาสต่าง ๆ

- การสร้างฐานที่มั่นทางองค์ความรู้ผ่านแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

- การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลาและรักษาระบบนิเวศย่อยแม่น้ำโขงในชุมชน

- การยื่นจดหมายร้องเรียนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในไทยให้ดำเนินการตรวจสอบ เช่น การยื่นจดหมายร้องเรียนให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของไทยเข้าไปตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน และสิ่งแวดล้อมในโครงการเขื่อนต่าง ๆ เช่น กรณีเขื่อน

ไชยะบุรี เชื้อนปากแแบง และเชื้อนเซเปียน-เซนน้อย เป็นต้น รวมถึง การยื่นจดหมายและเข้าให้ข้อมูลกับกรมการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของ สภาผู้แทนราษฎร อาทิ กรมการการต่างประเทศของสภาผู้แทน ราษฎร กรณีเชื้อนปากแแบงและเชื้อนสาคาม

- การต่อสู้ทางศาลและคดีความ ได้แก่ คดีเชื้อนไชยะบุรี และคดี เชื้อนปากแแบง

โครงการลงทุนในประเทศกัมพูชา

19. โครงการสัมปทานที่ดินเพื่อการปลูกอ้อยและจัดตั้งโรงงาน น้ำตาล จังหวัดโอดอร์เมียนเจย

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

ในช่วงปี 2551-2552 กลุ่มบริษัทน้ำตาลมิตรผล (หลังจากได้รับ สัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจจากรัฐบาลกัมพูชา) ได้วางแผนการลงทุน ช่วงแรกไว้ราว 3 พันล้านบาท สำหรับสร้างโรงงานขนาดใหญ่ในกัมพูชา กำลังผลิต 10,000 ตันต่อวัน พื้นที่สัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจดั้งเดิม ตามที่ยื่นขออนุมัติของทั้ง 3 บริษัทนั้น เมื่อรวมกันแล้วมีเนื้อที่มากถึง 19,736 เฮกแตร์ หรือราว 123,350 ไร่ เพื่อเป็นพื้นที่ปลูกอ้อยและ สร้างโรงงานน้ำตาล โดยสัมปทานมีระยะเวลา 70 ปี ในพื้นที่ 2 อำเภอ ของจังหวัดโอดอร์เมียนเจย ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของกัมพูชา ได้แก่ อำเภอสำโรง (Samrong) และอำเภอจงกัลป์ (Chongkal) โอดอร์เมียนเจยเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือของประเทศกัมพูชาตั้งอยู่ใน พื้นที่เทือกเขาพนมดงรัก ในเนื้อที่ราว 6,158 ตารางกิโลเมตร ประกอบ ไปด้วย 5 อำเภอ มีอำเภอสำโรงเป็นเมืองเอก โดยที่ตั้งของจังหวัดนี้

ในทางภูมิศาสตร์ติดกับชายแดนประเทศไทยบริเวณจังหวัดสุรินทร์ เดินทางไปมาค่อนข้างสะดวกผ่านทางด่านชายแดนช่องจอม (ห่างไปราว 40 กิโลเมตร) เป็นพื้นที่หนึ่งของกัมพูชาที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีสินแร่ต่าง ๆ อยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทองและแร่เงิน เป็นแหล่งพึ่งพิงในการดำเนินชีวิตของประชาชนท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ ชาวบ้านในพื้นที่ทำเกษตรและเลี้ยงสัตว์ รวมถึงมีพื้นที่ป่าชุมชนโดยรอบเป็นที่พึ่งพิงของชาวบ้านในการนำทรัพยากรในป่ามาใช้สอยในครัวเรือน

โครงการสัมปทานที่ดินในกัมพูชานี้ได้รับการสนับสนุนผ่านนโยบายทั้งภายในประเทศกัมพูชาเอง และจากภายนอก นั่นคือ นโยบาย Sub-decree on Economic Land Concessions, Socio-Economic Development Plan, เป็นหนึ่งในการลงทุนที่ได้รับการส่งเสริมจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนกัมพูชา (Cambodian Investment Board - CIB) สังกัดสภาเพื่อการพัฒนา กัมพูชา (The Council for the Development of Cambodia - CDC) นโยบายจากภายนอก คือ Generalized System of Preferences - GSP และ นโยบาย Everything But Arms - EBA, “ทุกอย่างยกเว้นอาวุธ” ที่มีเพื่อสนับสนุนผลผลิตจากประเทศที่อยู่ในกลุ่มพัฒนาน้อยที่สุด (Least-Developed Countries - LDCs) ซึ่งกัมพูชาคือหนึ่งในนั้น สามารถส่งออกไปยังประเทศในสหภาพยุโรป (European Union - EU) โดยไม่ต้องเสียภาษีนำเข้า และไม่มีกำหนดโควตาตามสิทธิพิเศษทางการค้า โดยสิทธิพิเศษนี้ใช้ได้กับสินค้าทุกประเภทยกเว้นอาวุธยุทโธปกรณ์ เพื่อเป็นการช่วยเหลือและกระตุ้นให้ประเทศในกลุ่มดังกล่าวมีรายได้จากการส่งออกเพิ่มขึ้น

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

กลุ่มบริษัทน้ำตาลมิตรผล ดำเนินการขอสัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจและได้รับอนุมัติจากรัฐบาลกัมพูชาให้ทำการเพาะปลูกไร่อ้อยและตั้งโรงงานน้ำตาลเป็นเวลานาน 70 ปี ในพื้นที่ 2 อำเภอของจังหวัดโอดอร์เมียนเจย ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของกัมพูชา ได้แก่ อำเภอสำโรง (Samrong) และอำเภอจงกัล (Chongkal) โดยเป็นการอนุมัติสัมปทานให้กับ 3 บริษัท ซึ่งจดทะเบียนตั้งขึ้นในประเทศกัมพูชา ดังนี้

1) บริษัท อังกอร์ชูการ์ จำกัด (Angor Sugar Co., Ltd.) นายทัศน วนากรกุล/ไทย (รองกรรมการผู้จัดการใหญ่กลุ่มบริษัทน้ำตาลมิตรผล ณ ขณะนั้น) เป็นกรรมการบริษัท ขนาดพื้นที่สัมปทาน 6,523 เฮกแตร์ (40,768.75 ไร่)

2) บริษัท โตนเลชูการ์เคน จำกัด (Tonle Sugar Cane Co., Ltd.) นายบรรเทิง ว่องกุศลกิจ/ไทย (กรรมการของกลุ่มบริษัทน้ำตาลมิตรผล) เป็นกรรมการบริษัท ขนาดพื้นที่สัมปทาน 6,618 เฮกแตร์ (41,362.50 ไร่)[3]

3) บริษัท เคนแอนด์ชูการ์วัลเลย์ จำกัด (Cane and Sugar Valley Co., Ltd.) นายกฤษฎา มนเทียรวิเชียรฉาย/ไทย (กรรมการของกลุ่มบริษัทน้ำตาลมิตรผล) ขนาดพื้นที่สัมปทาน 6,595 เฮกแตร์ (41,218.75 ไร่)

โดย 3 บริษัทที่จัดตั้งขึ้นนี้มีลักษณะเป็นการลงทุนโดยตรง 1 บริษัท และร่วมทุนกับบริษัทอื่นในอีก 2 บริษัท อย่างไรก็ตาม ในทั้ง 3 บริษัทดังกล่าวไม่มีชาวกัมพูชาถือหุ้นแต่อย่างใด ซึ่งได้รับสัมปทานที่ดินรวมกันทั้งหมด 19,736 เฮกแตร์ (123,350 ไร่)

การแยกออกเป็น 3 บริษัท จึงทำให้ไม่ต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดทางกฎหมายในเรื่องขนาดสัมปทานที่ดินเนื่องจากตามกฎหมายที่ดินกัมพูชา (Land Law of Cambodia 2001, มาตรา 59) ระบุว่า การให้สัมปทานที่ดินแก่เอกชนนั้นจะให้ได้ไม่เกิน 10,000 เฮกแตร์ ต่อราย

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

รายงานการตรวจสอบกรณีการดำเนินการของบริษัทน้ำตาลมิตรผลโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ระบุไว้ว่า

1. การแผ้วถางที่ดินสัมปทานเพื่อทำไร่อ้อยของบริษัทส่งผลให้ที่ดินสาธารณะและป่าชุมชนจำนวนมากถูกทำลายทั้งนี้ป่าชุมชนถือได้ว่าเป็นทรัพยากรส่วนรวมของชุมชนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของป่าชุมชนเปรียบได้กับแหล่งอาหารหลักรวมถึงเป็นแหล่งรายได้ของชาวบ้านอีกด้วย แม้ว่าพื้นที่ป่าชุมชนซึ่งทับซ้อนอยู่บนสัมปทานของทั้ง 3 บริษัทจะไม่ได้ถูกแผ้วถางทำลายไปทั้งหมดแต่เป็นที่สังเกตได้ชัดเจนว่าความอุดมสมบูรณ์ของป่านั้นลดลงและปรากฏความเสื่อมโทรมให้เห็นเป็นต้นว่าเห็ดที่ขึ้นในป่านั้นมีจำนวนลดลงมากและต้นไม้ก็ไม่มียางไม้ที่สามารถเผาออกมาใช้ประโยชน์ได้เหมือนก่อนหน้าอันเป็นสัญญาณที่แสดงถึงความเสื่อมโทรมของผืนป่านั้นเอง

2. แหล่งน้ำที่มีอยู่ในพื้นที่ก็ลดลงมากเนื่องจากมีอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งแหล่งน้ำในพื้นที่จึงถูกปิดกั้นเกิดมลพิษเป็นอันตรายต่อการอุปโภคบริโภคระบบนิเวศในแหล่งน้ำถูกทำลายปลาและพืชพรรณที่เคยมีในแหล่งน้ำก็ลดน้อยลงแหล่งน้ำบางส่วนก็ถูกกลบเพื่อใช้เป็นพื้นที่ในการปลูกอ้อยอีกทั้งยังไม่มีมาตรการในการรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายไปแต่อย่างใด

ผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชน มีดังนี้

1. การบังคับไล่อ้อและเผาทำลายบ้านเรือนประชาชนในพื้นที่ อาทิ ในเขตหมู่บ้านโอบัดมุน ซึ่งเป็นพื้นที่สัมปทานของบริษัท อังกอร์ ชูการ์ จำกัด มีการเข้ารื้อถอนทำลายบ้านเรือนของชาวบ้านถึง 2 ครั้ง โดยในครั้งแรกจำนวน 154 หลังคาเรือน และครั้งต่อมาอีก 100 หลังคาเรือน รวมเป็นจำนวนถึง 254 หลังคาเรือน ในขณะที่หมู่บ้านบอส มีเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร และเจ้าหน้าที่ป่าไม้กว่า 150 คน เข้ารื้อทำลายและเผาบ้านเรือนประชาชนอย่างออกอากซี่ให้เห็นว่าประชาชนไร้ทางสู้อย่างสิ้นเชิงเพราะเจ้าหน้าที่รัฐกระทำการเอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายบริษัทอย่างชัดเจน อันเป็นการปิดช่องทางการศึกษาต่อสู่ของประชาชนผู้เดือดร้อน
2. มีการจับกุมดำเนินคดีและคุมขังประชาชนผู้คัดค้านโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของประชาชนจากหมู่บ้านบอส ซึ่งมีการจับกุมคุมขังและทำร้ายอดีตผู้นำหมู่บ้านระหว่างการไล่อ้อ ในการนี้มีผู้นำชุมชน 2 คนถูกจำคุกเป็นเวลาถึง 2 ปี และอีก 2 คนถูกกักตัวในสถานกักกันเป็นเวลา 6 เดือนก่อนพิจารณาคดี หลังจากเหตุการณ์ที่ชาวบ้านจำนวนหนึ่งเดินเท้าจากพื้นที่เพื่อเข้าร้องเรียนต่อนายกรัฐมนตรีสุน เซน ณ กรุงพนมเปญ โดยหนึ่งในนั้นเป็นผู้หญิงซึ่งขณะนั้นกำลังตั้งครรภ์จนต้องคลอดบุตรระหว่างถูกตัดสินจำคุกเป็นเวลา 8 เดือน
3. แม้ชาวบ้านบางส่วนจะได้รับค่าชดเชยเยียวยา[3]จากการสูญเสียที่ดิน ทั้งที่เป็นที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน และแหล่งอาหารตามธรรมชาติ (ไม่มีข้อมูลแน่ชัดว่าใครหรือหน่วยงานใดเป็นผู้ชดเชย คาดว่าน่าจะเป็นเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐ เนื่องจากบริษัทอ้างว่ากระบวนการในส่วนนี้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลกัมพูชา และ

บริษัทเองเพิ่งกล่าวถึงเรื่องการชดเชยความเสียหายภายหลังจากที่คืนสัมปทานและถอนการลงทุนออกไปแล้ว) แต่ก็ปรากฏว่าเป็นค่าชดเชยที่ได้รับการประเมินต่ำกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ในส่วนของบางครอบครัว (14 ครอบครัว) ที่ยอมรับค่าชดเชยเป็นบ้านบนที่ดินแห่งใหม่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์เป็นลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด เท่ากับว่าชาวบ้านก็ยังคงไม่อาจวางใจในสิทธิของตนเองบนพื้นที่นั้นได้ อีกทั้งตัวบ้านและที่ดินทำกินแห่งใหม่ต่างเต็มไปด้วยข้อจำกัดและยากลำบาก

4. นอกจากนี้ กระบวนการจัดการเรื่องค่าชดเชยเยียววาก็เป็นไปอย่างไม่มีเปิดโอกาสให้ผู้ได้รับผลกระทบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง รวมถึงยังมีการข่มขู่คุกคามชาวบ้านอีกด้วย

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

กลุ่มประชาสังคมในกัมพูชาส่งเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนดังกล่าวไปยังบองซูโคร (Bonsucro) หรือ “สมาคมเพื่ออ้อยที่ดีกว่าเดิม” (Better Sugarcane Initiative) องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรสากลที่ตั้งอยู่ในประเทศอังกฤษ ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อพัฒนามาตรฐานการปลูกอ้อยอย่างยั่งยืนและลดผลกระทบเชิงลบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงพิจารณาออกใบรับรองมาตรฐานให้แก่ผู้ผลิตอ้อยและน้ำตาลทรายว่าดำเนินการเป็นไปตามมาตรฐาน ซึ่งใบรับรองดังกล่าวจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือต่อผู้รับซื้อผลผลิตหรือผู้บริโภคนั่นเอง โดยกรณีการแย่งยึดที่ดินเพื่อทำโรงงานน้ำตาลนี้ได้มีเพื่อต้องการให้บองซูโครได้รับทราบและพิจารณาถอนใบรับรองจากกลุ่มบริษัทน้ำตาลมิตรผลซึ่งเป็นสมาชิกอยู่ ต่อมาบริษัทบริษัทมิตรผลได้ถอนตัวออกไปเอง และยังคงดำเนินโครงการต่อไปโดยไม่มีใบรับรองมาตรฐานในช่วงเวลานั้น

นอกจากนี้ ในปี 2555 มีการความพยายามของชาวบ้านร่วมกับเครือข่ายพันธมิตรองค์กรพัฒนาเอกชนในนาม “Clean Sugar Campaign” ดำเนินการเรียกร้องให้บริษัทตอบคำถามจากการดำเนินธุรกิจอย่างไม่เหมาะสมผ่านทางศูนย์ข้อมูลธุรกิจและทรัพยากรมนุษย์ (Business and Human Rights Resource Center) ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้บริษัทเอกชนที่ถูกกล่าวหาว่าดำเนินธุรกิจอย่างไม่เหมาะสมได้ชี้แจง โดยวันที่ 24 กรกฎาคม 2555 กลุ่มบริษัทน้ำตาลมิตรผลออกมาปฏิเสธข้อกล่าวหาพร้อมยืนยันว่าบริษัทดำเนินการถูกต้องตามกระบวนการขั้นตอนและกฎหมายของกัมพูชาแล้ว จึงไม่ควรถูกแบกรับความรับผิดชอบในการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการลงทุนที่กัมพูชา และมีได้ชี้แจงถึงข้อเท็จจริงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแต่อย่างใด

ต่อมาในปี 2556 ประชาชนจำนวนหนึ่งร่วมกับองค์กรยุติธรรมกัมพูชา (Equitable Cambodia) สมาคมกัมพูชาเพื่อการสนับสนุนและป้องกันสิทธิมนุษยชน (LICADHO) และมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ (เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนในไทย) ได้ยื่นข้อร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประเทศไทย ให้ทำการตรวจสอบกรณีนี้ ด้วยเหตุว่าผู้ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีนี้เป็นบริษัทจากประเทศไทย นอกจากนั้นช่วงปลายปีเดียวกันองค์กรยุติธรรมกัมพูชาร่วมกับ Inclusive Development International จัดเปิดตัวรายงานว่าด้วยผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากสิทธิพิเศษทางการค้า “ทุกอย่างยกเว้นอาวุธ” ที่กล่าวถึงปัญหาของผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนที่ชุมชนต้องเผชิญจากการที่สหภาพยุโรปอนุญาตให้ใช้สิทธิพิเศษนี้ โดยข้อมูลจากรายงานแสดงข้อค้นพบว่า ที่ดินอย่างน้อย 100,000 เฮกแตร์ ถูกสัมปทานให้บริษัทเอกชนในสำหรับอุตสาหกรรมอ้อย ซึ่งไม่ได้มีเพียงบริษัทจากไทยเท่านั้น แต่ยังมีจาก

ประเทศอื่น ๆ เช่น Ve Wong Corporation (ไต้หวัน), Tate & Lyle (สหรัฐอเมริกา), American Sugar Refining, Inc. (สหรัฐอเมริกา) เป็นผลทำให้ชาวบ้านหลายร้อยหลายพันคนถูกไล่ โดยมีการละเมิดหลักปฏิบัติด้านมนุษยชน ใช้ความรุนแรง หลายแห่งถูกคุกคามและบีบให้ยอมรับเงินค่าชดเชยจำนวนน้อยนิด มีการคุมขัง

ไม่เพียงเท่านั้น การที่ประชาชนไม่ได้รับการเยียวยาจากรัฐบาลกัมพูชา ทำให้ต้องหันไปเรียกร้องความรับผิดชอบจากยุโรปที่เป็นเหมือนต้นทางและเมื่อมีอิทธิพลในนโยบายที่ควรมีอิทธิพลในการควบคุมหรือตัดขาดทางการค้าต่อธุรกิจที่ละเมิดสิทธิได้ด้วย แต่ก็พบว่าทางยุโรปไม่มีกลไกที่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการรับฟังและแก้ปัญหาของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของสหภาพยุโรป ดังนั้น นโยบายปกป้องสิทธิมนุษยชนในประเทศนอกสหภาพยุโรปจึงกลายเป็นเพียงเลือกกระดาษา ที่ไม่อาจคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ที่ได้รับผลกระทบได้อย่างแท้จริง ประชาชนกัมพูชาจึงยื่นข้อเสนอดต่อสหภาพยุโรปคือต้องระงับการนำเข้าสินค้าเกษตรที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยสหภาพยุโรปต้องให้สิทธิ EBA ต่อบริษัทที่เคารพต่อสิทธิมนุษยชนเท่านั้น และควรมีการประเมินผลกระทบจากโครงการ EBA รวมทั้งมีกลไกการรับเรื่องร้องทุกข์สำหรับคนที่ได้รับผลกระทบ

ความพยายามหาทางคลี่คลายปัญหายังคงดำเนินต่อไป โดยในช่วงปี 2557-2558 ข้อร้องเรียนของชาวบ้านโอดอร์เมียนเจยถูกหยิบยกขึ้นพิจารณาในระดับสากลอีกหลายครั้ง ด้วยเหตุที่มีจุดเกาะเกี่ยวกับประเด็นการส่งออกน้ำตาลทรายจากกัมพูชาไปยังประเทศในสหภาพยุโรป รวมถึงการที่ธุรกิจน้ำตาลมีสายพานธุรกิจที่ใหญ่เป็นโครงข่ายข้ามทวีป ดังนั้นเมื่อบริษัทผู้รับซื้อน้ำตาลทรายรายใหญ่อย่าง Coca Cola ได้รับรู้เรื่องราวการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงในพื้นที่

สัมปทานปลูกอ้อยของกลุ่มบริษัทน้ำตาลมิตรผล จึงได้ว่าจ้างตัวแทน
เข้าตรวจสอบมาตรฐานการผลิตน้ำตาลทราย (Kevin Ponniah May
Titthara 2014) โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรฐานทางจริยธรรมเมื่อเข้าไป
ลงทุนดำเนินกิจการในประเทศยากจน พร้อมประกาศร่วมกับบริษัท
ผลิตน้ำตาลทรายใหญ่อีกบริษัทคือ Pepsi ว่าจะรับซื้อเฉพาะ “น้ำตาล
สะอาด” เท่านั้น ตามนโยบายว่าด้วยที่ดินที่เรียกว่า “Zero-toler-
ance” (PepsiCo 2014) ซึ่งโดยสรุปคือจะไม่ยอมรับกิจกรรมอัน
ผิดกฎหมายในห่วงโซ่อุปทานและในการไล่รื้อที่ดินจากผู้มีสิทธิถือครอง
ที่ดินโดยชอบ เพราะขัดกับมาตรฐานการปฏิบัติงานของบรรษัทการเงิน
ระหว่างประเทศ (International Finance Corporation - IFC)
อย่างไรก็ดี นโยบายข้างต้นมิได้ส่งผลอย่างเป็นรูปธรรมดังที่ประชาชน
ผู้เดือดร้อนคาดหวัง

ควบคู่ไปกับการร้องเรียนไปยังองค์กรอิสระ และองค์กรระหว่าง
ประเทศแล้ว องค์กรประชาสังคมของกัมพูชาและไทย ร่วมกันช่วยให้
ชาวบ้านกัมพูชาประมาณ 3,000 คน ในจังหวัดโอดอเมียนเจยที่ได้
รับผลกระทบจากโครงการเข้าซื้อที่ดินยื่นฟ้องคดีแบบกลุ่ม เพื่ออำนวย
ความสะดวกและลดภาระของชาวบ้านในการดำเนินการทางคดี การ
ฟ้องคดีแบบกลุ่มในครั้งนี้ใช้ตัวแทนกลุ่มจำนวน 2 คน เป็นโจทก์ และ
หากศาลรับฟ้องเป็นคดีแบบกลุ่มแล้ว ผู้เสียหายทั้ง 3,000 คน ก็ไม่ต้อง
มาขึ้นศาล ยกเว้นว่าจะให้มาเป็นพยานเบิกความในบางประเด็นเท่านั้น
เพราะหากต้องสืบพยานทั้งหมด 3,000 ปาก อาจต้องใช้เวลาหลาย
ปี ทั้งนี้หากโจทก์ชนะคดี สมาชิกกลุ่มที่ได้รับความเสียหายอย่างเดียวกับ
ตัวโจทก์จะได้รับการชดเชยเยียวยาด้วย แต่ในวันที่ 4 กรกฎาคม
2562 ศาลชั้นต้นได้มีคำสั่งไม่รับคดีดังกล่าวเป็นคดีแบบกลุ่ม โดยให้
เหตุผลโดยสรุปดังนี้

1. ศาลพิจารณาว່หากต้องแจ้งเรื่องให้สมาชิกทั้งกลุ่มทราบจะเป็นอุปสรรคทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มล่าช้า และอาจส่งผลให้สมาชิกกลุ่มไม่ทราบคำสั่งได้ เพราะสมาชิกกลุ่มไม่ได้อาศัยอยู่ในประเทศไทย ศาลจึงไม่ทราบว่าต้องใช้ระยะเวลาานเท่าใด และไม่ทราบว่าต้องทำด้วยวิธีการใดจึงจะมีประสิทธิภาพให้สมาชิกกลุ่มของโจทก์ทราบและเข้าใจได้ทั้งหมด
2. สมาชิกกลุ่มทั้งหมดไม่สามารถฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาไทย และอังกฤษได้ ทำให้ยากต่อการทำความเข้าใจในการดำเนินคดีตามกฎหมาย อีกทั้งทนายโจทก์ไม่มีทนายชวากัมพูชา่วมในคณะ การค้นหาพยานหลักฐานในกัมพูชาที่อาจต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานราชการกัมพูชา อาจกระทบถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้
3. ประเด็นในการอ้างอิงกฎหมายกัมพูชาที่เกี่ยวข้องยังไม่ชัดเจนเพียงพอที่จะบ่งชี้ให้จำเลย (กลุ่มบริษัทมิตรผล) ต้องร่วมรับผิดชอบ กับ บริษัท อังกอร์ ชูการ์
4. หากศาลพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี ปัญหาเรื่องการสื่อสารจะเป็นอุปสรรคในการแจ้งคำพิพากษา และคำสั่งในชั้นบังคับคดี เพื่อให้โจทก์ฯ และสมาชิกกลุ่มทราบและเข้าใจได้

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

หลังจากศาลชั้นต้นไม่รับเป็นคดีแบบกลุ่ม กลุ่มทนายความจึงได้ยื่นฟ้องร้องต่อศาลแพ่ง ในประเทศไทยอีกครั้ง โดยศาลได้รับฟ้องเป็นคดีความแบบกลุ่มแล้วในที่สุด และในเดือน พฤษภาคม ปี 2566 กำลังอยู่ในช่วงพิจารณาคดี สถานการณ์ที่เคยตึงเครียดจึงดูเหมือนจะคลี่คลายไปได้ระดับหนึ่ง แต่ความวิตกกังวลของประชาชนในพื้นที่กลับมิได้ลดลง

ทั้งนี้เพราะชาวบ้านเพียงได้รับทราบข่าวการถอนตัวของบริษัทจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น หากแต่ยังคงมีเดบอดในประเด็นสำคัญที่ว่าบริษัทอ้างว่าได้คืนสัมปทานที่ดินให้แก่รัฐบาลกัมพูชาแล้ว แต่ปราศจากความชัดเจนในส่วนของการขออนุญาตที่จะเกิดขึ้นต่อไป จึงไม่มีอะไรรับประกันว่าจะได้ที่ดินกลับคืนมาหรือไม่ สิ่งที่ทำให้ต้องวิตกมากขึ้นคือการที่ยังคงมีทหารเข้าไปในพื้นที่ และขณะนี้ที่ดินได้กลับไปอยู่ในมือของรัฐซึ่งยังคงมีโอกาสถูกนำไปให้สัมปทานแก่เอกชนรายอื่น อันอาจเกิดความขัดแย้งครั้งใหม่ซ้ำรอยเดิมได้อีกครั้ง

20. โครงการสัมปทานที่ดินเพื่อการปลูกอ้อยและจัดตั้งโรงงานน้ำตาล จังหวัดเกาะกง

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

บริษัท KSI และ KPT ได้รับสัมปทานที่ดินจากรัฐบาลกัมพูชา ในพื้นที่ 3 หมู่บ้านได้แก่หมู่บ้าน Chhouk, Chikhor, Trapheng Kandal ในอำเภอสรอัมเบล เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2549 อายุสัมปทาน 90 ปี

โดยบริษัทน้ำตาลขอนแก่นฯ ถือหุ้นในแต่ละบริษัทร้อยละ 50 ของทุนจดทะเบียนรวมกับผู้ร่วมทุนชาวไต้หวัน (Ve Vong Corporation) ถือหุ้นร้อยละ 30 และผู้ร่วมทุนชาวกัมพูชาคือนายลียงพัตสมาชิภูตติสกา จากพรรคประชาชนกัมพูชาซึ่งเป็นนักการเมืองคนสนิทของนายกรัฐมนตรีฮุนเซน ถือหุ้นร้อยละ 20 แต่ภายหลังบริษัทน้ำตาลขอนแก่นฯ ได้เพิ่มทุนเป็นร้อยละ 80 ของทั้ง 2 บริษัท โดยใช้เงินลงทุนประมาณ 2,000 ล้านบาท น้ำตาลที่ผลิตได้จะเป็นโควตาพิเศษ EBA (Every Things but Arms) ที่สามารถส่งออกไปจำหน่ายใน EU ที่ระดับราคาสูงได้ ซึ่ง

บริษัท KSI ได้สัมปทานมาจำนวน 9,567.2 เฮกแตร์ และ KPT ได้สัมปทานที่ดินมาจำนวน 9,174.5 เฮกแตร์ รวมของทั้งสองบริษัทแล้วได้รับสัมปทานที่ดินทั้งหมดประมาณ 19,100 เฮกแตร์ ตามกฎหมายที่ดินกัมพูชา (Land Law of Cambodia 2001, มาตรา 59) ระบุว่า การให้สัมปทานที่ดินแก่เอกชนนั้นจะให้ได้ไม่เกิน 10,000 เฮกแตร์ ต่อราย ตามรายงานเอกสารประจำปี 2559 ผลประกอบการตลอดมาจนถึงปี 2559 ประสบภาวะขาดทุน

ประวัติความเป็นมาของโครงการโดยสรุป

- 20 มีนาคม 2549 ครม. มีมติเห็นชอบให้พื้นที่สัมปทานแก่ Duty Free Shop และ Koh Kong International Resort Club รายละเอียด 10,000 เฮกแตร์
- 19 พฤษภาคม 2549 มีการส่งฝ่ายรักษาความปลอดภัยเข้าถางพื้นที่
- 29 พฤษภาคม 2549 บริษัทเกาะกงการเกษตร จำกัด (KPT) และบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด (KSI) ดำเนินการจดทะเบียนบริษัท
- 20 มิถุนายน 2549 Duty Free Shop และ Koh Kong International Resort Club ทำหนังสือแจ้งรัฐบาลขอเปลี่ยนชื่อผู้รับสัมปทาน
- 18 กรกฎาคม 2549 ครม.เห็นชอบการโอนพื้นที่สัมปทาน จาก Duty Free Shop เป็น KPT และ Koh Kong International Resort Club เป็น KSI
- 2 สิงหาคม 2549 เซ็น MOU ระหว่างกระทรวงการเกษตร ป่าไม้ และประมง ของกัมพูชา กับ KPT และ KSI

บริษัทเกาะกงการเกษตร (KPT) เป็นผู้ดำเนินธุรกิจเพาะปลูกอ้อย และบริษัทน้ำตาลเกาะกง (KSI) เป็นผู้ดำเนินธุรกิจเพาะปลูกอ้อยและตั้งโรงงานน้ำตาล ขนาด 6,000 ตันอ้อยต่อวัน ในพื้นที่อำเภอสรอรั้มเบล ปี 2551

บริษัทฯ ได้เริ่มเก็บเกี่ยวอ้อยและผลิตน้ำตาลเป็นครั้งแรกในปี 2551 ปัจจุบันบริษัทมีพนักงานประมาณ 800 คน ในช่วงฤดูหีบซึ่งเป็นชาวกำพูชาร้อยละ 92 ชาวไทยและชาติอื่นๆ อีกร้อยละ 8

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

บริษัทน้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ก่อตั้งปี 2519 เพื่อดำเนินธุรกิจโรงงานน้ำตาลและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับน้ำตาล ปี 2548 ออกหุ้นระดมทุนขายให้ประชาชนทั่วไป และจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ใช้ชื่อ KSL โดยหันมาผลิตพลังงานทดแทน เช่น พลังงานไฟฟ้าชีวมวล และขยายฐานการผลิตไปยังต่างประเทศ คือ ลาว และกำพูชา โดยตั้งบริษัทใหม่จำนวน 2 บริษัท เพื่อเพาะปลูกอ้อยและผลิตน้ำตาลทรายในจังหวัดเกาะกงราชอาณาจักรกำพูชาได้แก่

1. Koh Kong Plantation Company Limited (KPT) (ถือหุ้นผ่าน Wynn in Trading Co., Ltd) : ดำเนินธุรกิจเพาะปลูกอ้อย

2. Koh Kong Sugar Industry Company Limited (KSI) : ดำเนินธุรกิจเพาะปลูกอ้อยและก่อตั้งโรงงานน้ำตาลกำลังการผลิต 6,000 ตันต่อวัน

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

การจะอนุมัติให้สัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจในกำพูชาจะต้องมีการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมก่อน ซึ่งในกรณีนี้ไม่มี

ทั้งการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นล่วงหน้า ไม่มีการประกาศให้ทราบ และไม่มีการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด และเมื่อพิจารณาถึงสถานะของที่ดินสัมปทานที่โดยหลักจะต้องเป็นที่ดินของรัฐเท่านั้น ก็ปรากฏว่าบางส่วนของที่ดินที่บริษัทน้ำตาลขอนแก่นได้ รับอนุมัติสัมปทานกลับรุกล้ำเข้าไปในที่ดินของชาวบ้าน ที่อาศัยและ/หรือทำกินมาอยู่ก่อน ซึ่งแม้ว่าจะเป็นการอยู่อาศัยหรือใช้สอยโดยยัง ไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์อย่างเป็นทางการ แต่ถือว่าพวกเขามีสิทธิครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินนั้น ๆ ด้วยเหตุแห่งลักษณะและระยะเวลาที่ยาวนานตามที่กฎหมายกำหนด และอาจนำไปสู่การดำเนินการเพื่อให้ได้รับเอกสารสิทธิ์ดังกล่าวได้ ซึ่งที่ดินสัมปทานที่บริษัทน้ำตาลขอนแก่นได้ไปปรากฏว่ายังเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ ถูกจัดสรรให้เป็นพื้นที่ตามนโยบายการใช้ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Land Use Planning - PLUP) และชาวบ้านยังอาศัยทำกินมาช้านาน การเข้ามาของบริษัทจึงทำให้ชาวบ้านสูญเสียที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน ทำให้รายได้อลดลง

เมื่อที่ดินที่เคยเป็นแหล่งเพาะปลูกถูกแย่งยึดไปให้เป็นสัมปทานแก่บริษัท ชาวบ้านจึงไม่สามารถเข้าไปในที่ดินดังกล่าวเพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อนำมาดำรงชีพได้เช่นเดิมและไม่มีเงินมากพอที่จะหาซื้ออาหาร แม้ในช่วงหลังที่รัฐจัดสรรที่ดินใหม่ให้ เป็นพื้นที่เล็ก ๆ ต่อครัวเรือน โดยที่เกะก่งประมาณ 1.5 เฮกแตร์ แต่ก็ไม่เหมาะแก่การดำรงชีพ โดยเฉพาะที่เกะก่ง ซึ่งเป็นที่ดินไกลแหล่งน้ำ อยู่นอกพื้นที่ชลประทาน จึงเป็นไปได้ยากมากที่จะกลับไปดำรงชีวิตเป็นเกษตรกรเต็มรูปแบบเหมือนเดิมอีก

ผลกระทบทางสิทธิมนุษยชน

ตลอดการดำเนินโครงการนี้ไม่มีทั้งการรับฟังความคิดเห็นล่วงหน้า ไม่มีการประกาศให้ทราบ และไม่มีการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งการจะอนุมัติให้สัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจจะต้องมีการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมก่อนตามกฎหมายว่าด้วยการสัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจของกัมพูชา

มีการขับไล่ชาวบ้านออกจากที่ดินทำให้ชาวบ้าน 5 คนได้รับบาดเจ็บจากการทำร้ายของตำรวจ ทั้งการถูกยิงและถูกตีด้วยปืน มีการทำลายเรือกสวนไร่นา ไรบัสต์ว์เลี้ยงและของมีค่าอื่นๆ ซึ่งชาวบ้านกว่า 456 ครอบครัวจาก 3 หมู่บ้าน ได้แก่หมู่บ้าน Chhouk, Chikhor, Trapheng Kandal ในอำเภอสเร อัมเบล ต้องสูญเสียที่ดินได้กว่า 5,000 เฮกแตร์ โดยมีชาวบ้านคนหนึ่งบันทึกภาพขณะเกิดเหตุเอารถไถเข้าทำลายบ้านเรือนชาวบ้านไว้ได้ แต่ปรากฏว่าในปีต่อมาชาวบ้านคนนั้นถูกลอบสังหารจนเสียชีวิต และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งทนายความและนักเคลื่อนไหวก็ถูกติดตามและถูกคุกคามตลอดการลงพื้นที่จากเจ้าหน้าที่ความมั่นคง และการไล่รื้อนี้เกิดมาก่อนที่จะมีการลงนามสัมปทานเมื่อเดือน สิงหาคม 2549

พฤษภาคม 2550 เลขาธิการรัฐประจำกระทรวงมหาดไทยกัมพูชา ได้จัดประชุมระหว่างบริษัท ตัวแทนชาวบ้าน และศูนย์การศึกษากฎหมายชุมชน โดยมีข้อเสนอแนะให้บริษัทหยุดไล่รื้อชาวบ้านออกจากพื้นที่ และให้บริษัททำงานร่วมกับภาคประชาสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นไปแล้ว อย่างไรก็ตาม ในช่วงระยะเวลา 1 ปีนั้นก็ไม่มีการตอบรับจากบริษัทและเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่นก็เพิกเฉยต่อข้อเสนอแนะที่ได้ไป ทำให้ชาวบ้านบางส่วนตัดสินใจรับเงินชดเชยจากบริษัท จำนวนเกือบ 1,000 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อที่ดิน 1 เฮกแตร์ซึ่งเงินจำนวนนี้แท้จริง

แล้วเป็นการประเมินที่ต่ำกว่ามูลค่าการสูญเสียที่แท้จริงของชาวบ้าน

การสูญเสียที่ดินบีบให้ชาวบ้านต้องไปทำงานให้บริษัทเป็นลูกจ้างรายวันโดยเป็นงานที่ไม่มีทักษะจนโดนกดค่าแรง และทำให้ยากจนลงจนไม่มีค่าใช้จ่ายในการส่งลูกเรียนหนังสือ เด็กในหลายครอบครัวจึงต้องออกจากโรงเรียนมาช่วยพ่อแม่ทำงานหารายได้

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

ประชาชนกัมพูชาจึงยื่นข้อเสนอต่อสหภาพยุโรปคือต้องระงับการนำเข้าสินค้าเกษตรที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยสหภาพยุโรปต้องให้สิทธิ EBA ต่อบริษัทที่เคารพต่อสิทธิมนุษยชนเท่านั้น และควรมีการประเมินผลกระทบจากโครงการ EBA รวมทั้งมีกลไกการรับเรื่องร้องทุกข์สำหรับคนที่ได้รับผลกระทบ

สถานภาพปัจจุบันของโครงการ

ในปี 2563 ภาคประชาสังคมและนักข่าวจากประเทศไทยได้เข้าไปพื้นที่ที่ถูกจัดสรรใหม่แล้วพบว่าบริษัทน้ำตาลได้ยุติกิจการไปแล้ว แม้แต่ภาคประชาสังคมในกัมพูชาที่ติดตามกรณีอยู่โดยตลอดยังไม่ทราบเรื่องมาก่อน เพราะในปัจจุบัน เว็บไซต์ของบริษัท KSL ยังคงระบุว่าทำธุรกิจน้ำตาลในกัมพูชา ไม่ได้มีข้อมูลเปลี่ยนแปลงเป็นอื่น ประชาชนในพื้นที่เองก็ได้แต่คาดเดา ไม่มีประกาศอย่างเป็นทางการแต่อย่างใด ไม่ทราบแม้กระทั่งว่ายุติไปจริงหรือไม่ ทราบเพียงว่าสมาชิกในหมู่บ้านบางคนที่เป็นคนงานนั้นได้หยุดทำงานมาสักพักหนึ่งแล้ว โดยชาวบ้านเกาะกงได้คาดคะเนว่า ที่ดินที่ถูกสัมปทานไปแล้วคงไม่กลับคืนมายังชาวบ้านโดยง่าย ชำร่วยอาจถูกเปลี่ยนมือไปยังผู้ลงทุนอื่นอีก เนื่องจากขณะนี้รัฐบาลกัมพูชากำลังปรับปรุงถนนเส้น NR48 (ส่วนหนึ่งของทางหลวงอาเซียนหมายเลข 123 ซึ่งเชื่อมระหว่างกัมพูชากับไทยและต่อไปทาง

ตะวันออกสู่เมียนมาร์จนถึงท่าเรือทวายในทะเลอันดามัน) ที่เชื่อมต่อทางแยกเมืองสเรอัมเบล ของ NR4 กับตัวเมืองของจังหวัดเกาะกง ความยาว 148 กม. มีกำหนดแล้วเสร็จในเดือนมิถุนายน 2567 สร้างขึ้นโดยบริษัทเกาหลี ILSUNG & HANIL Joint Venture และดูแลทางเทคนิคโดย KCI & KECC Joint Venture

ตามแนวนอนสายนี้ มีเขตเศรษฐกิจพิเศษ 4 เขต ได้แก่ เขตเศรษฐกิจพิเศษเกาะกง (Koh Kong SEZ), Suoy Chheng SEZ (ในพื้นที่จังหวัดเกาะกง), เขตเศรษฐกิจพิเศษคีรีสาครเกาะกง (Kirisakor Koh Kong SEZ) และเขตเศรษฐกิจพิเศษรัตนา (Ratana SEZ) ตลอดจนพื้นที่ท่องเที่ยวคีรีสาคร

โครงการลงทุนในประเทศเวียดนาม

21. โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินกวางจิ เมืองกวางจิ

ข้อมูลพื้นฐานโครงการ

โรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนถ่านหิน 1 มีที่ตั้งอยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษกวางจิ ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองเว้ ทางตอนกลางของประเทศเวียดนามไปประมาณ 60 กิโลเมตร โรงไฟฟ้าแห่งนี้จะมีที่ตั้งอยู่ติดชายฝั่งทะเลน้ำลึก โดยห่างจากชายฝั่งเพียง 600 เมตร เชื้อเพลิงที่จะนำมาใช้สำหรับผลิตไฟฟ้าเป็นถ่านหินประเภทบิทูมินัส ซึ่งจะนำเข้าจากประเทศอินโดนีเซีย มีการคาดการณ์ว่าโรงไฟฟ้าถ่านหินจะใช้เวลา 6 ล้านตันต่อปี พร้อมใช้ระบบการหล่อเย็นในการขับเคลื่อน ซึ่งน้ำที่นำมาใช้สำหรับหล่อเย็นนั้นมาจากน้ำทะเล

โรงไฟฟ้าถ่านหินกวางจิ 1 มีกำลังการผลิตอยู่ที่ 1,200 เมกะวัตต์ โดยแยกเป็นสองหน่วย หน่วยละ 600 เมกะวัตต์ ใช้งบประมาณในการพัฒนาโครงการรวม 2,300 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

โรงไฟฟ้ากวางจิเคยมีกำหนดเดินเครื่องผลิตไฟฟ้าเชิงพาณิชย์ในช่วงเดือนธันวาคม 2564 สำหรับหน่วยที่หนึ่ง ส่วนหน่วยที่สองเริ่มเดินเครื่องผลิตไฟฟ้าในเดือนมิถุนายน 2565 แต่อย่างไรก็ตาม จนถึงช่วงกลางปีที่ผ่านมา ยังไม่มีความคืบหน้าของโครงการและการผลิตไฟฟ้าตามที่ได้ออกมาประกาศผ่านสื่อต่าง ๆ แต่อย่างใด

ผู้พัฒนาโครงการและผู้ถือหุ้น

โครงการนี้มีผู้ร่วมพัฒนาโครงการทั้งสิ้น 3 บริษัท โดยเป็นบริษัทไทย 2 บริษัท ได้แก่

- 1) บริษัท กฟผ. อินเตอร์เนชันแนล จำกัด ถือหุ้น 40%
- 2) บริษัท ผลิตไฟฟ้า จำกัด (มหาชน) ถือหุ้น 30%

โดยทั้ง 2 บริษัทดังกล่าว เป็นบริษัทย่อยของการไฟฟ้าแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

- 3) บริษัท Kyushu Electric Power จากประเทศญี่ปุ่น ถือหุ้น 30%

ผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน

ที่ตั้งของโรงไฟฟ้ากวางจิอยู่ในจุดที่ใกล้กับเมืองเว้ ซึ่งเป็นเมืองที่มีประชากรอาศัยอยู่ค่อนข้างหนาแน่น ประกอบกับในพื้นที่โครงการเองก็เป็นพื้นที่วิถีชีวิตและอาชีพของกลุ่มชาวประมง ภาคประชาสังคมกลุ่มหนึ่งที่ไม่สามารถเปิดเผยชื่อได้ซึ่งจับตาโครงการนี้มาอย่างยาวนาน เผยให้ทางคณะทำงานฯ ทราบว่ามีการเวนคืนที่จากทางภาครัฐและกันพื้นที่

ไม่ให้ประชาชนเข้าไปในพื้นที่โครงการ ชาวประมงเองก็ไม่สามารถไปหาปลาและลัดวันน้ำในพื้นที่ดังกล่าวได้

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม

ภาคประชาสังคมกลุ่มหนึ่งในเวียดนาม เผยว่ามีผู้คนที่คัดค้านโครงการดังกล่าวอยู่จำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มชาวประมงที่จะเสียประโยชน์และสูญเสียพื้นที่จับสัตว์น้ำและวิถีชีวิตของตนในและแนวใกล้เคียงโรงไฟฟ้า แต่เนื่องด้วยบรรยากาศทางการเมืองในเวียดนาม ที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชน ทำให้พวกเขาไม่สามารถออกมาคัดค้านโครงการได้

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการ

เว็บไซต์ของ EGAT ได้มีการประกาศยุติการลงทุนในโครงการดังกล่าวแล้วเมื่อช่วงปลายปี 2565 ที่ผ่านมา³⁵

³⁵<https://egati.co.th/investment/quangtri/>

4.

สถานภาพและการดำเนินการตรวจสอบการ ละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการ

ตลอด 20 กว่าปี นับตั้งแต่มีการก่อตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 จนถึงปัจจุบัน องค์กรภาคประชาสังคมและคณะทำงานติดตามความรับผิดชอบการลงทุนข้ามพรมแดน ได้ยื่นเรื่องร้องเรียนไปยังกสม. ให้ดำเนินการตรวจสอบโครงการหรือกรณีต่าง ๆ ไปแล้วกว่า 14 กรณี จากทั้งหมด 22 โครงการ ที่ได้ดำเนินการตรวจสอบและติดตาม โดยทั้งหมดเป็นโครงการที่มีภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนไทยเข้าไปเกี่ยวข้อง โดยมีทั้งโครงการที่ส่งผลกระทบต่อข้ามพรมแดนโดยตรงอย่างเห็นได้ชัด และส่งผลกระทบต่ออ้อม

ในแง่ของการยื่นหนังสือร้องเรียนต่อกสม. คณะทำงานติดตามความ
รับผิดชอบของการลงทุนข้ามพรมแดน ได้จัดแบ่งกลุ่มของโครงการ
ที่ทำการศึกษาและติดตามตรวจสอบออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คือ โครงการที่มีการร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิ
มนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) และทางกสม. ส่งรายงานการตรวจสอบให้
คณะรัฐมนตรีแล้ว และคณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีมีมติหรือคำ
สั่งต่อเนื่องไปยังหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 3 โครงการ ได้แก่ โครงการ
ไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนฮัตจี โครงการปลูกอ้อยและจัดตั้งโรงงานน้ำตาล
ไฮโดรเมียนเจย โครงการทำเรื่อน้ำลึกและเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย

กลุ่มที่ 2 คือ โครงการที่มีการร้องเรียนต่อกสม. และมีรายงาน
การตรวจสอบออกมาแล้ว แต่มีมติให้ยุติการตรวจสอบ เนื่องจากกรณี
ร้องเรียนนั้น ๆ อยู่ในอำนาจหรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของศาล
สืบเนื่องจากกรณีที่มีการยื่นฟ้องต่อศาล จำนวน 3 โครงการ ได้แก่
โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำไซยะบุรี โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำปาก
แบง โครงการโรงไฟฟ้าหงสาतिकไนต์ (เฉพาะส่วนสายส่งกระแสไฟฟ้า
ที่เข้ามาในไทย)

กลุ่มที่ 3 โครงการที่มีการร้องเรียนต่อกสม. และมีรายงานการตรวจ
สอบแล้ว แต่ยังไม่มิตติคณะรัฐมนตรีรับรองข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
ของกสม. จำนวน 4 โครงการ ได้แก่ โครงการเหมืองแร่ดีบุกเฮงดา
โครงการเหมืองถ่านหินบานซอง โครงการปลูกอ้อยและจัดตั้งโรงงาน
น้ำตาลเกาะกง และโครงการเขื่อนเซเปียน-เซินน้ำน้อย

กลุ่มที่ 4 คือ โครงการที่ยังไม่ได้มีการร้องเรียนต่อกสม. ให้
ดำเนินการตรวจสอบ จำนวน 7 โครงการ ได้แก่ โครงการโรงไฟฟ้า
ถ่านหินเมืองเย โครงการโรงงานปูนซีเมนต์และโรงไฟฟ้าถ่านหิน

เหมาะสมโย โครงการขุดเจาะและขนส่งก๊าซปิโตรเลียมในอ่าวมะตะมะ (ทั้งโครงการยาดานา เขตากุน และซอดีก้า) โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน กวางจิ 1 โครงการเชื่อมปากกลาย โครงการเชื่อมหลวงพระบาง โครงการ เชื่อมสถานะคาม

โดยภาพรวมแล้ว การตรวจสอบของกสม. ในประเด็นที่คณะทำงานฯ ได้ยื่นหนังสือร้องเรียนไปนั้น ได้ผ่านมาถึงกสม. ชุดที่ 4 โดยสามารถแบ่งรายละเอียดตามกสม. แต่ละชุดได้ดังนี้

ชุดที่ 1 (พ.ศ. 2544-2552) ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก เป็น ประธาน

- (1) โครงการเชื่อมฮัตจี ประเทศเมียนมา, คำร้องที่ 191/2549, 25 เมษายน 2549 โดยกสม. มีมติเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2550 ให้รัฐบาลยกเลิกโครงการเชื่อมสาละวิน และส่งให้ รัฐบาลอภิสิทธิ์ ปี 2552

ชุดที่ 2 (พ.ศ. 2552-2558) ศาสตราจารย์อมรา พงศาพิชญ์ เป็น ประธาน

- (2) โครงการปลูกอ้อยและโรงงานน้ำตาลเกาะกง ประเทศ กัมพูชา, ร้องเรียนเมื่อเดือนมกราคม 2553, กสม. มี ผลการตรวจสอบเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อบริษัท น้ำตาลขอนแก่น, กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวง พาณิชย์ (รายงานผลการตรวจสอบที่ 115/2558), 12 มกราคม 2558, ครม. รับทราบเมื่อ 2 พฤษภาคม 2560
- (3) โครงการทำเรื่อน้ำลึกและเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย ประเทศ เมียนมา, คำร้องที่ 107/2556, กสม. มีรายงานการตรวจสอบที่ 1220/2558 เมื่อ 23 พฤศจิกายน 2558 คณะ

รัฐมนตรีมีมติรับทราบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายว่าด้วยการ
ละเมิดสิทธิฯ เมื่อ 16 พฤษภาคม 2559

- (4) โครงการปลูกอ้อยและโรงงานน้ำตาลไฮดรอลิค เชียงราย
ประเทศกัมพูชา, กสม. มีรายงานการตรวจสอบ
1003/2558 กรณีน้ำตาลมิตรผลลงทุนในการปลูกอ้อย
และโรงงานน้ำตาล ที่จังหวัดไฮดรอลิค เชียงราย กัมพูชา เมื่อ
วันที่ 12 ตุลาคม 2558 และคณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบ
เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2560
- (5) โครงการเขื่อนไชยะบุรี สปป.ลาว, กสม. มีจดหมายขอให้
นายกรัฐมนตรีมีคำสั่งให้ทบทุนการดำเนินงานก่อสร้าง
โครงการเขื่อนไชยะบุรี ให้เป็นไปตามมติของคณะกรรมการ
แม่น้ำโขง (MRC) เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2554 และเมื่อ
4 พฤษภาคม 2555 ให้มีการระงับการกระทำใด ๆ ตาม
สัญญาซื้อขายไฟฟ้าของกฟผ. ไว้จนกว่าการตรวจสอบกรณี
นี้จะแล้วเสร็จ กสม. ยุติการตรวจสอบเมื่อมีการฟ้องศาล
ปกครอง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2555

ชุดที่ 3 (พ.ศ. 2558-2564) วัส ดิงสมิตร เป็นประธาน

- (6) โครงการเขื่อนปากแบง สปป. ลาว, กสม. ได้ทำการตรวจ
สอบแล้วและมีข้อเสนอแนะเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2563 และ
ส่งรายงานข้อเสนอแนะให้คณะรัฐมนตรี เมื่อ 17 เมษายน
2563 (ชุมชนยื่นเรื่องเมื่อ 29 มิถุนายน 2559)
- (7) โครงการเหมืองแร่บานซอง ประเทศเมียนมา หมายเลข
คำร้องที่ 361/2560ตัวแทนประชาชนผู้ได้รับผลกระทบใน
พื้นที่ 153 คน จาก 8 หมู่บ้านโดยรอบเหมืองถ่านหินบาน

ของ เข้ายื่นคำร้องให้มีการตรวจสอบการดำเนินโครงการที่ ละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อกสม. เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2560

- (8) เชื้อนเซเปียน-เซิน้ำน้อยแตก สปป.ลาว เมื่อ 23 สิงหาคม 2561 จากนั้นเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2563 กสม. มีมติ ยุติการตรวจสอบกรณีเชื้อนเซเปียน-เซิน้ำน้อย และให้นำ เสนอข้อเสนอแนะต่อกรม. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ชุดที่ 4 (พ.ศ. 2564-ปัจจุบัน) พรประไพ กาญจนรินทร์ เป็น ประธานกรรมการชุดนี้ คณะทำงานติดตามความรับผิดชอบของการ ลงทุนข้ามพรมแดนยังไม่ได้มีการยื่นเรื่องให้ทำการตรวจสอบ แต่ กำลังเตรียมพิจารณายื่นหนังสือร้องเรียนให้กสม. ตรวจสอบในหลาย โครงการที่มีปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน จากการลงทุนของไทย กรณีในสปป.ลาว ที่มีความเป็นไปได้ในการยื่นเรื่องให้กสม. ตรวจสอบในอนาคต ได้แก่ เชื้อนปากลาย เชื้อนหลวงพระบาง เชื้อนสะนะ คาม เชื้อนบ้านกุ่ม เชื้อนปากชม (ผามอง) เชื้อนงูงอย และโครงการ โรงไฟฟ้าหงสา ส่วนในเมียนมา ได้แก่ โครงการขุดเจาะน้ำมันและก๊าซ ธรรมชาตินอกชายฝั่งในอ่าวเมาะตะมะ (เช่น โครงการเยตากูน) รวมถึงโครงการในประเทศไทยมีความเกี่ยวเนื่องเชิงนิเวศกับประเทศเมียน มา เช่น โครงการผันน้ำยวม และอาจมีการยื่นเพิ่มเติมกรณีที่เคยยื่น ไปแล้วและศาลปกครองพิพากษาแล้ว เช่น เชื้อนปากแบงและเชื้อนไซ ยะบุรี

5.

พัฒนาการและความคืบหน้าของการกำกับดูแล และสร้างธรรมาภิบาลการลงทุน ของการลงทุน ไทยข้ามพรมแดน

หลังจากที่ไทยได้ให้คำมั่นโดยสมัครใจในเวทีทบทวนรายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชน (Universal Periodic Review: UPR) ณ กรุงเจนีวา เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2559 ต่อคณะผู้แทนสวีเดน ที่เสนอให้นำหลักการ (United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights: UNGPs) ไปปรับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งเสนอให้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (National Action Plan on Business and Human Rights หรือ NAP) กระบวนการจัดทำ NAP จึงได้เกิดขึ้นหลังจากนั้น และเพียง 5 วันหลังจากนั้น คณะรัฐมนตรีไทย ได้มีมติรับรองข้อเสนอนโยบายของกสท. ในกรณีการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ในโครงการทำเรื่อน้ำลึกและเขตเศรษฐกิจพิเศษ ทวาย เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2559 รัฐบาลไทยจึงได้มอบหมายให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เป็นเจ้าภาพสำคัญในการขับเคลื่อนการนำ UNGPs มาใช้ให้เกิดเป็นรูปธรรมภายใน

ประเทศ ด้วยการผลักดันให้เกิด NAP โดยเริ่มแรกกรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพได้จัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อน NAP และจัดตั้งคณะ ผู้ดำเนินการร่าง NAP ขึ้น ซึ่งในช่วงการร่างแผนนี้ กรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพได้มีความพยายามในการจัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภาค รัฐ อย่างกลม. เพื่อหารือกับภาคประชาสังคมเพื่อขอความคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดเนื้อหาและประเด็นเร่งด่วน ที่จะถูกบรรจุภายในแผน ซึ่งในเวลาต่อมาแผนปฏิบัติการระดับชาติ ระยะที่ 1 (2562-2565) ก็ได้รับการประกาศใช้อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2562 จากมติคณะรัฐมนตรี ส่งผลให้ไทยเป็น ชาติแรกในเอเชียที่มีการนำแผนปฏิบัติการระดับชาติฯ มาใช้

ปัจจุบันนอกจากประเทศไทย ยังมีอีก 4 ประเทศในทวีปเอเชีย ที่มีการประกาศใช้แผน NAP แล้ว ได้แก่ ญี่ปุ่น ไต้หวัน เกาหลีใต้ และปากีสถาน และดูเหมือนว่าความพยายามในการจัดทำ NAP ก็มี พัฒนาการมากขึ้นในกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย อาทิ เวียดนาม มาเลเซีย และอินโดนีเซีย อยู่ในช่วงเวลาที่กำลังพัฒนา NAP หรือสิ่งที่มีลักษณะคล้ายกัน ส่วนฟิลิปปินส์นั้นมีการทำ NAP ออกมา แล้ว แต่ไม่ได้ถูกพัฒนาและประกาศใช้โดยภาครัฐ แต่มีภาคประชา สังคมเป็นผู้ผลักดัน³⁶ ดังนั้นหากพิจารณาเฉพาะภูมิภาคแม่น้ำโขง จะ พบว่ามีเพียงประเทศไทยเท่านั้นที่มีแผน NAP ประกาศใช้แล้วอย่าง เป็นทางการ

แผน NAP ฉบับแรกของไทยได้บรรจุประเด็นเร่งด่วนที่จะต้องได้รับการดำเนินการไว้ทั้งหมด 4 ประเด็น ได้แก่ 1) แรงงาน 2) ชุมชน ที่ดิน

³⁶<https://globalnaps.org/>

และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) นักปกป้องสิทธิมนุษยชน และ 4) การลงทุนระหว่างประเทศและบริษัทข้ามชาติ

แม้กระนั้น นับตั้งแต่มีการประกาศใช้แผน NAP อย่างเป็นทางการ ในมุมมองของภาคประชาสังคมกลับพบว่าการนำแผน NAP ไปใช้ ตลอด 4 ปีที่ผ่านมาตั้งแต่วันประกาศใช้จนถึงปัจจุบัน โดยภาพรวม นั้น ยังไม่มีผลงานที่เป็นรูปธรรมชัดเจนของปฏิบัติการจากการที่ภาค รัฐนำแผนดังกล่าวไปใช้ อันจะสามารถเป็นกลไกกำกับการลงทุนและการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องตามหลักการ UNGPs ได้เท่าที่ควร จะเป็นตามมาตรฐานทั่วไป เนื่องด้วยภาพรวมสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนทั้งในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน ที่ทั้งภาคธุรกิจและภาครัฐวิสาหกิจไทยเข้าไปลงทุนและดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ยังประสบกับความยุ่งยาก ประชาชนยังคงถูกคุกคามอย่างหนักจากทั้งรัฐและเอกชน

แม้ว่า UNGPs จะไม่มีผลผูกพันทางกฎหมาย แต่ถือเป็นกรอบที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง สำหรับการจัดการกับผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนของกิจกรรมทางธุรกิจ บริษัทหลายแห่งได้นำ UNGPs มาใช้เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท และรัฐบาลบางประเทศได้รวมหลักการไว้ในกฎหมายและนโยบายของตน องค์กรภาคประชาสังคม นักวิชาการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ มักจะใช้ UNGPs เป็นข้อมูลอ้างอิงเมื่อเข้าไปมีส่วนร่วมกับภาคธุรกิจในประเด็นสิทธิมนุษยชน

การดำเนินการตามแผน NAP ของภาครัฐได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์ค่อนข้างมากในหลายมิติ จากการจัดเวทีทบทวนและติดตามการดำเนินงานของแผน NAP ซึ่งจัดขึ้นทุกปีโดยเครือข่ายภาคประชาสังคมนับตั้งแต่มีการประกาศใช้แผน

จนถึงขณะนี้ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่สามารถบังคับให้บริษัทใหญ่ดำเนินการตรวจสอบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (Human Rights Due Diligence: HRDD) แต่ก็เริ่มเห็นพัฒนาการที่น่าสนใจมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ตั้งแต่ต้นปี 2565 ที่ผ่านมา คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) ได้กำหนดให้บริษัทจดทะเบียนทุกแห่งในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ตลท.) ต้องจัดทำรายงานประจำปี (แบบฟอร์ม 56-1) รูปแบบใหม่ เรียกว่า One Report ซึ่งก.ล.ต. กำหนดให้เปิดเผยข้อมูลการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชนด้วย

ข้อเสนอแนะต่อร่าง NAP 2 : ภาพรวมและการลงทุนข้ามพรมแดน และบริษัทข้ามชาติ

วันที่ 19 กันยายน 2565 เครือข่ายชุมชนและภาคประชาสังคมติดตามสถานการณ์ธุรกิจสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ตัวแทนภาคประชาชนจากภาคใต้ และสมาชิกคณะทำงานติดตามความรับผิดชอบการลงทุนข้ามพรมแดน ได้เข้ายื่นข้อเสนอ “ร่างแผนปฏิบัติการชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชน ฉบับที่ 2” ต่อกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ณ กระทรวงยุติธรรม โดยมีตัวแทนรับหนังสือ คือ อธิรุทธ แก้วสิงห์ โฆษกกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และนริลักษณ์ แพไชยภูมิ ผู้อำนวยการกองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ในช่วงระหว่างการเปิดรับฟังความคิดเห็นของภาคประชาชนและจัดทำแผน NAP ฉบับที่ 2 แทนแผน NAP 1 ที่ประกาศใช้ตั้งแต่ปี 2562-2565โดยมีกระทรวงยุติธรรม กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นเจ้าภาพ

ข้อเสนอแนะที่นำมาใช้นี้ ถูกรวบรวมจากการประชุม เพื่อระดมความคิดเห็นของชุมชนและภาคประชาสังคม เกี่ยวกับการทบทวนแผน NAP ฉบับแรก และร่างแผน NAP ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570)

ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 18-19 สิงหาคม 2565 จัดโดยเครือข่ายติดตาม การลงทุนไทยและความรับผิดชอบข้ามพรมแดน ร่วมกับมูลนิธิศูนย์ ข้อมูลชุมชน คณะกรรมการนิติศาสตร์สากล และโครงการพัฒนา แห่งสหประชาชาติ สหภาพยุโรป โดยเนื้อหาข้อเสนอแนะแบ่งตาม 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) แรงงาน 2) ชุมชน ที่ดินทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม 3) นักปกป้องสิทธิมนุษยชน และ 4) การลงทุนระหว่าง ประเทศและบริษัทข้ามชาติ

แม้จะล่วงเข้าสู่ปี 2566 แล้ว ณ ปัจจุบัน ร่างแผน NAP 2 ก็ยัง ไม่ได้ถูกประกาศใช้โดยคณะรัฐมนตรีแต่อย่างใด แม้ว่าจะมีการจัดรับ ฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ รวมถึงเปิดช่องทางให้ประชาชนและ ภาคประชาสังคมสามารถยื่นหนังสือเสนอข้อเสนอแนะเพิ่มเติมได้จนถึง เดือนตุลาคม 2565 หลังจากนั้น ร่างแผน NAP 2 ก็ได้ผ่านกระบวนการ ร่างโดยคณะกรรมการร่างแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจและ สิทธิมนุษยชน ฉบับที่ 2 ภายใต้การอำนวยการของกรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมจนเสร็จสิ้นแล้ว และขณะนี้ร่างแผน ดังกล่าวอยู่ระหว่างรอการพิจารณาจากคณะรัฐมนตรี เพื่อนำไปสู่การ ประกาศใช้อีกครั้งหนึ่ง รัฐบาลซึ่งสืบทอดอำนาจมาจากคณะรัฐประหาร ที่นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ก็ยังคงมีสถานะเป็นรัฐบาลรักษา การ หลังจากที่มีการประกาศยุบสภาไปแล้วเพื่อรอการเลือกตั้งใหม่ซึ่ง จะจัดขึ้นในวันที่ 14 พฤษภาคม 2566

6.

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ต่อความรับผิดชอบ ของการลงทุนข้ามพรมแดน

ในส่วนของการลงทุนระหว่างประเทศและบริษัทข้ามชาตินั้น คณะทำงานติดตามความรับผิดชอบต่อการลงทุนข้ามพรมแดน หรือ ETOs Watch Coalition ได้ร่วมกันระดมความเห็นและปรึกษาหารือจากองค์กรภายในคณะทำงานด้วยกัน และองค์กรภายนอกที่มีการทำงานติดตามการลงทุนข้ามพรมแดน จนสามารถสรุปข้อเสนอแนะออกมาได้ทั้งหมด 14 ข้อ ดังนี้

- 1) ขอให้รัฐลงนามเป็นสมาชิกองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Co-operation and Development หรือ OECD) เพื่อจะได้ดำเนินการปฏิบัติตามแนวทางของ OECD โดยการจัดตั้งองค์กรเพื่อรับเรื่องร้องเรียนและตรวจสอบการละเมิดสิทธิจากการลงทุนของไทยในต่างแดน เพื่อคุ้มครองผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน
- 2) การทำ Human Rights Due Diligence (HRDD) ควรกำหนดให้ชัดเจนและทำให้มีสภาพบังคับ เนื่องจากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ ยังไม่เห็นว่ามีความจำเป็นหรือความคืบหน้าอย่างไรและใครจะเป็นผู้จัดทำ อีกทั้ง การจัดทำรายงานต่าง ๆ ควรมีความโปร่งใส และเป็นอิสระมากขึ้น
- 3) ควรกำหนดให้มีการปรับปรุงข้อตกลงเพื่อการส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนฉบับมาตรฐาน (BIT Model) โดยจะต้องเน้นสิทธิของรัฐในการกำกับดูแลในเรื่องสุขภาพ สิ่งแวดล้อม แรงงาน และสิทธิมนุษยชน ต่อโครงการต่าง ๆ
- 4) ควรกำหนดให้การจัดจ้างหน่วยงานที่ทำ EIA/EHIA/HRDD เป็นหน่วยงานที่เป็นกลางและอิสระ พ้นจากการครอบงำของรัฐและธุรกิจโดยเฉพาะเจ้าของโครงการ
- 5) ควรออกมาตรการเชิงบังคับให้ธุรกิจที่ไม่ได้อยู่ในตลาดหลักทรัพย์ต้องให้ความสำคัญ เคารพหลักสิทธิมนุษยชน รวมทั้งเปิดเผยข้อมูลห่วงโซ่อุปทานการดำเนินธุรกิจในด้านประเทศ

- 6) ควรออกมาตรการหรือกฎหมายที่กำหนดให้รัฐต้องมีหน้าที่ในการกำกับดูแลการลงทุนในต่างประเทศ และต่างประเทศเข้ามาลงทุนในไทย ให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลการลงทุน รวมถึงการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
- 7) ควรมีการกำหนดมาตรการหรือกฎหมายให้มีหน่วยงานเข้ามากำกับดูแลตรวจสอบการจัดทำแบบ 56-1 หรือ One-Report ที่สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ กำหนดให้บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์จัดทำขึ้น ซึ่งจะมีการรายงานประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน ในการลงทุนของบริษัทด้วย โดยมีสภาพบังคับแล้วตั้งแต่ปี 2565 เป็นต้นมา ทั้งนี้ มาตรการหรือหน่วยงานกำกับดูแลข้างต้นต้องมีกลไกในการตรวจสอบกระบวนการจัดทำรายงานดังกล่าว ให้มีความโปร่งใสและเป็นอิสระ มีค่าใช้จ่ายแค่รับรองรายงานตามที่บริษัทยื่นมาเท่านั้น
- 8) ควรมีมาตรการหรือกฎหมายที่กำหนดให้ธนาคารผู้ให้สินเชื่อ บริษัทผู้ลงทุน และภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับโครงการใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนและทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ต้องจัดตั้ง “กองทุนฟื้นฟูและเยียวยา” ก่อนที่จะดำเนินโครงการ โดยควรระบุให้ชัดเจนด้วยว่าเป็นจำนวนเท่าใดเพื่อเป็นการรับประกันการลงทุนและความรับผิดชอบทางสังคม และสิ่งแวดล้อม หากเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม ในระหว่างการริเริ่มการลงทุนหรือดำเนินโครงการ ทั้งนี้ กองทุนดังกล่าวต้องมีสัดส่วนเหมาะสม และสมเหตุสมผล

- 9) ควรกำหนดให้สถาบันการเงินหรือธนาคาร ตลอดจนทั้งบริษัท เอกชน มีกลไกรับข้อร้องเรียนและปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้เกิด การแก้ไขปัญหาในเบื้องต้น โดยไม่เป็นภาระแก่ผู้ถูกรกระทำ ละเมิดในการเข้าถึงการเยียวยา
- 10) ควรกำหนดให้มีการจัดทำ Trans-boundary SEA and Human Rights Due Diligence เพื่อเป็นเครื่องมือในการ ประเมินการลงทุนและการตัดสินใจอย่างรอบด้าน
- 11) ควรมีการกำหนดมาตรการหรือออกกฎหมายว่าด้วยการ ชดเชยเยียวยา กรณีที่บริษัทไทยไปลงทุนในต่างประเทศ และ ต่างประเทศเข้ามาลงทุนในไทย บริษัทที่เป็นเจ้าของเงินใน กรณีที่รัฐบาลไทยมีกองทุน หรือเงินกู้ยืมให้ลงทุน ในโครงสร้าง พื้นฐานโครงการขนาดใหญ่ ประเทศไทยควรใช้มาตรฐาน สากล หรือใช้กฎหมายของประเทศบริษัทต้นทางที่ให้สินเชื่ อหรือเป็นผู้ลงทุน และควรมีมาตรการกำหนดให้มีการชดเชย เยียวยาที่ได้มาตรฐานสากล เหมาะสม และเป็นที่ยังพอใจ ของทุกฝ่าย
- 12) ควรกำหนดให้รัฐพิจารณาให้มโนนโยบาย “No Go Zone” ระงับ การให้ความช่วยเหลือด้านการลงทุนขนาดใหญ่ และไม่ให้ผู้ ประกอบการสัญชาติไทยหรือรัฐวิสาหกิจไทยเข้าไปลงทุน เมื่อ ประเทศหรือพื้นที่ที่รับการลงทุนมีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ขั้นร้ายแรงต่อมนุษยชาติ ตัวอย่างเช่น กรณีของเมียนมาหลัง การรัฐประหาร และหากเป็นกรณีที่บริษัทลงทุนไปแล้ว ต้องมี การประเมินผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนและมีข้อกำหนดของ บริษัทในการพิจารณาชะลอการทำธุรกิจ ส่วนกรณีบริษัทที่จะ ลงทุนใหม่ต้องมีการพิจารณาให้ชะลอการลงทุนออกไปก่อน

ทั้งนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้อิทธิพลทางธุรกิจและภาคธุรกิจไทยเข้าไป
พัวพันหรือส่งเสริมให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นร้ายแรง
ดังกล่าวเพิ่มเติม

- 13) ควรออกกฎหมายหรือแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ให้หนุนเสริมการก่อให้เกิดความรับผิดชอบของเอกชนไทย ไม่
ว่าจะเป็นในลักษณะที่เป็นประชาชนหรือบริษัทในประเทศไทย
ที่ไปลงทุนในต่างประเทศ ทั้งการไปตั้งเป็นบริษัทใหม่และ
บริษัทสาขาในต่างประเทศ เพื่อให้ผู้ได้รับผลกระทบสามารถ
เข้าถึงการเยียวยาได้อย่างแท้จริง และให้นำเอามาตรฐานใน
การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมที่มีในกฎหมายไทย
ไปใช้ในประเทศที่ทำการลงทุน เพื่อไม่ให้เกิดวาทกรรมการ
ลงทุนข้ามพรมแดนแต่ความรับผิดชอบไม่ข้ามพรมแดน
- 14) ขอให้รัฐไทยสนับสนุนการจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยธุรกิจ
และสิทธิมนุษยชน ในการกำกับดูแลการประกอบกิจการของ
การลงทุนข้ามชาติ บรรษัทข้ามชาติ และองค์การภาคธุรกิจ ที่
สหประชาชาติกำลังดำเนินการจัดทำร่างอยู่ ด้วยการส่งเสริม
ภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคธุรกิจให้ได้เข้าไปมีส่วนร่วม
ในการจัดทำปฏิญญาสากลดังกล่าว

บรรณานุกรม

Business and Human Rights Resource Centre. Myanmar: Japan energy giant ENEOS to withdraw from Yetagun gas project. May 22, 2022. <https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/myanmar-japan-energy-giant-eneos-to-withdraw-from-yetagun-gas-project/>

Danish Institute for Human Rights (DIHR). National Action Plan on Business and Human Rights. <https://globalnaps.org/>

EGAT International. Quang Tri Thermal Power Plant Project. <https://egati.co.th/investment-2/quangtri/>

EIA for Phou Ngoy Hydroelectric Power Project, Draft Final Report, January 2022.

Human Rights Watch/ Asia. Burma/Thailand: No Safety in Burma, No Sanctuary in Thailand. July 1997. <https://www.hrw.org/reports/pdfs/b/burma/burma977.pdf>

Justice For Myanmar. Petronas, PTTEP, ENEOS, Mitsubishi Corp & Japan Gov irresponsibly exiting Yetagun gas project. <https://www.justiceformyanmar.org/press-releases/petronas-pttep-eneos-mitsubishi-corp-japan-gov-irresponsibly-exiting-yetagun-gas-project>

PTTEP. Statement: Leakage at the Zawtika's on shore pipeline. August 1, 2022. <https://www.pttep.com/en/Newsandnmedia/News/Statement-Leakage-At-The-Zawtikas-Onshore-Pipeline.aspx>

Tarkapaw Youth Group, "Keep it in the Ground: Ban Chaung", P.3

The Irrawaddy. Myanmar Junta Sells Resources to Neighbors in Exchange for 'Legitimacy'. June 15, 2021. <https://www.irrawaddy.com/opinion/guest-column/myanmar-junta-sells-resources-to-neighbors-in-exchange-for-legitimacy.html>

TotalEnergies. TotalEnergies Has Definitively Withdrawn from Myanmar. July 20, 2022. <https://totalenergies.com/media/news/press-releases/totalenergies-has-definitively-withdrawn-myanmar>

World Bank. Myanmar Economic Monitor January 2023: Navigating uncertainty. January 30, 2023. <https://www.worldbank.org/en/country/myanmar/publication/myanmar-economic-monitor-january-2023-navigating-uncertainty>

กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. ภารกิจขอบเขต และเป้าหมาย. เข้าถึงได้จาก <https://tica-thaigov.mfa.go.th/th/page/24387-%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%81%E0%B8%B4%E0%B8%88?m>

enu=5d7da96f15e39c3fbc00b56c

คณะทำงานติดตามการลงทุนข้ามพรมแดน (ETOs Watch Coalition). รายงานการลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ: ผลกระทบต่อชุมชน สิ่งแวดล้อม และการละเมิดสิทธิมนุษยชน. เชียงใหม่: โค ขยัน มีเดีย ทีม, มิถุนายน 2561.

เครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขง. สรุปสถานการณ์แม่น้ำโขง สำหรับลุ่มกหลานแม่น้ำโขง: ธันวาคม 2565. เข้าถึงได้จาก <https://www.mymekong.org/document/mekongsituationsupdate2022/>

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. แจ้งลงนามในบันทึกความเข้าใจการ ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อ สร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าใน ส.ป.ป. ลาว. 29 กรกฎาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <https://www.set.or.th/th/market/news-and-alert/newsdetails?id=2020083670&symbol=EA>

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. รายงานการลงทุนทางตรงในต่างประเทศของบริษัทจดทะเบียนไทย ปี 2558. ฝ่ายวิจัย ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มิถุนายน 2559

ธนพล เพ็ญรัตน์. ข้อสังเกตและความเห็นของผู้เชี่ยวชาญระหว่าง การ เยือนหงสา. มหาวิทยาลัยนเรศวร 2562. (ส่ง ERI และทีมวิจัย)

ธนพล เพ็ญรัตน์. โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินหงสาและเหมือง ถ่านหินชายแดนไทย-ลาว: นิติวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเป็นพิช. มหาวิทยาลัยนเรศวร 2562. (ส่งไปยัง EarthRights International)

ธนาคารแห่งประเทศไทย. สถิติการลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ. เข้าถึงได้จาก https://www.bot.or.th/Thai/FinancialMarkets/ThaiDirectInvestment/TDI_3/Pages/TDI_Statistic1.aspx

ธนาคารแห่งประเทศไทย. สถิติการลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ. เข้าถึงได้จาก https://www.bot.or.th/Thai/FinancialMarkets/ThaiDirectInvestment/TDI_3/Pages/TDI_Statistic1.aspx

ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัท แมคโคร คอนซัลแตนท์ จำกัด “รายงานการศึกษาก่อนการศึกษาคความเหมาะสมและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม” กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, มีนาคม 2551

ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัทแมคโครคอนซัลแตนท์ จำกัด. รายงานก่อนรายงานความเหมาะสมและรายงานสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น ของโครงการไฟฟ้าพลังน้ำฝายปากชมและฝายบ้านกุ่ม, กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน, มีนาคม 2551.

ผู้จัดการออนไลน์. กมธ.ต่างประเทศ มีมติให้ชะลอซื้อขายไฟฟ้า 2 เดือน แม่น้ำโขง อ่างชี้แจงไม่กระจ่าง หวั่นเส้นเขตแดนเปลี่ยน. 12 กันยายน 2565. เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/politics/detail/9650000087423>

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. นันทามติวอชิงตัน. พฤษภาคม 2548. เข้าถึงได้จาก <http://www.rangsun.econ.tu.ac.th/data/03/03-02-02-%E0%B8%89%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8>

%97%E0%B8%A1%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%A7
%E0%B8%AD%E0%B8%8A%E0%B8%B4%E0%B8%87%E
0%B8%95%E0%B8%B1%E0%B8%99.pdf

สหกล อีคิวเมนต์ จำกัด (จำกัด). SQ ยกเลิกสัญญาในเมียนมา
แต่มั่นใจคว่างานใหม่ทดแทน พร้อมชู Backlog สูงถึง 3 หมื่นลบ.
17 มิถุนายน 2562. [https://www.sahakol.com/th/press/
ir-news-2019-11/](https://www.sahakol.com/th/press/ir-news-2019-11/)

สำนักข่าวประชาไท. เชื้อนไม่เคยหลับ...จับตาสัญญาณคีนซีฟเชื้อน
สาละวิน. 31 มีนาคม 2566. เข้าถึงได้จาก [https://prachatai.
com/journal/2023/03/103431](https://prachatai.com/journal/2023/03/103431)

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน. ผู้ตรวจฯ เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นภาค
ประชาชน 7 จังหวัดริมโขง กรณีผลกระทบริมฝั่งโขงจากโครงการ
สร้างเขื่อนสาณะคาม. 17 มิถุนายน 2565. เข้าถึงได้จาก [https://
www.ombudsman.go.th/new/%E0%B8%9C%E0%B8%A5%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%97%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%A1%E0%B8%9D%E0%B8%B1%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B9%82%E0%B8%82%E0%B8%87%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A%E0%B8%A3%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%B0%E0%B8%84%E0%B8%B2%E0%B8%A1/](https://www.ombudsman.go.th/new/%E0%B8%9C%E0%B8%A5%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%97%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%A1%E0%B8%9D%E0%B8%B1%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B9%82%E0%B8%82%E0%B8%87%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A%E0%B8%A3%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%B0%E0%B8%84%E0%B8%B2%E0%B8%A1/)

สำนักข่าว Voice of America. ไทยกังวล ลาวเตรียมสร้าง 'เขื่อน
ภูงอย' กันแม่น้ำโขง. 1 มกราคม 2564. เข้าถึงได้จาก [https://
www.voathai.com/a/lao-plan-to-build-another-
big-mekong-dam-dismays-villagers-concerns-
thais/5720398.html](https://www.voathai.com/a/lao-plan-to-build-another-big-mekong-dam-dismays-villagers-concerns-thais/5720398.html)

สำนักข่าวสิ่งแวดล้อม GreenNews. ศาลพม่าสั่งบริษัทเหมืองแร่ไทย
ชดใช้ชาวบ้านทวาย 2.4 ล้านบาท เหตุเหมืองดิบบุกทำสิ่งแวดล้อม
พัง. 13 มกราคม 2563. เข้าถึงได้จาก [https://greennews.
agency/?p=20072](https://greennews.agency/?p=20072)

สำนักข่าวสิ่งแวดล้อม GreenNews. เขื่อนอัตติชัยย์บกลางโควิด-วิกฤต
เมียนมา แรงงานจีนเข้าพื้นที่-สะพานเริ่มสร้าง. 26 กันยายน
2564. เข้าถึงได้จาก <https://greennews.agency/?p=25812>

สำนักข่าวอีไฟแนนซ์ไทย. PTTEP เข้าลงทุนในแหล่ง "ยาดานา" แทน
"โททาล" ดันสัดส่วนถือหุ้นเป็น 37.08%. 14 มีนาคม 2565
[https://www.efinancethai.com/LastestNews/Latest
NewsMain.aspx?release=y&ref=M&id=SIVON
ONweUNjQTQ9](https://www.efinancethai.com/LastestNews/LatestNewsMain.aspx?release=y&ref=M&id=SIVONONweUNjQTQ9)

สัมภาษณ์ชาวบ้านในประเทศไทยที่ได้รับผลกระทบจากโครงการหงสา
เมื่อเดือนสิงหาคม 2560